

СІВЕРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД
„ВІДРОДЖЕННЯ”

**Місцеве самоврядування
та статутне право в Україні**
збірка матеріалів

“Чернігівські береги”
Чернігів 2003

УДК 342.25
ББК 67.9(4 УКР)3000.66
М 65

Це видання стало можливим завдяки фінансовій та експертній підтримці Міжнародного фонду „Відродження”

Місцеве самоврядування та статутне право в Україні: збірка матеріалів. – Чернігів: Чернігівські обереги, 2003. – 194 с.

ISBN 966-533-208-2

Укладачі:

Бойко В.М. – директор Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій Чернігівської облдержадміністрації, кандидат історичних наук;

Кухарук О.В. – заступник директора Чернігівського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом, кандидат історичних наук

Рецензенти:

Бакуменко В.Д. – директор Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування Української Академії державного управління при Президентові України, доктор наук з державного управління;

Бойко А.В. – завідувач кафедри джерелознавства Запорізького державного університету, доктор історичних наук, професор

Художник: *Клименок О.М.*

М 65

Місцеве самоврядування та статутне право в Україні: збірка матеріалів. – Чернігів: Чернігівські обереги, 2003. – 194 с.

У збірці вміщено матеріали, що узагальнюють результати реалізації проекту «Розробка та сприяння запровадженню статутів територіальних громад в Чернігівській області», який здійснював Сіверський інститут за підтримки Міжнародного фонду „Відродження”. У статтях аналізують різні аспекти, пов’язані з ухваленням статутів територіальних громад, розглядаються історичні традиції місцевого самоврядування в Україні, запровадження Магдебургії. У книзі також вміщено проекти статутів територіальних громад, практичні рекомендації стосовно їх ухвалення та нормативні акти, на підставі яких здійснюється реєстрація статутів.

Видання розраховано на працівників органів місцевого самоврядування та органів державної влади, представників громадських організацій, всіх, хто цікавиться проблемами становлення в Україні місцевого самоврядування

Розповсюджується безкоштовно

ISBN 966-533-208-2

© Міжнародний фонд „Відродження”

© Сіверський інститут регіональних досліджень

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО ЧЕРНІГІВСЬКОГО МІСЬКОГО ГОЛОВИ ОЛЕКСАНДРА СОКОЛОВА.....	4
--	----------

I. СТАТТІ

Кухарук О., Бойко В. Запровадження статутів територіальних громад – підстави та переваги	5
Кокоть В. Соціальна мобілізація самоврядної громади як основа її дієздатності.....	9
Садовий А., Зубач Л., Білоус О. Становлення статутного права в Україні.....	18
Сурмін Ю. Концептуальні засади статуту територіальної громади міста.....	24
Шашків Б. Проблеми соціального захисту населення у статутному праві....	36
Павленко В. Асоціація міст України та запровадження статутів територіальних громад.....	40
Ситий І. Історичні герб і прапор Чернігова	45
Доманова Г. Королівські привілеї, царські грамоти та гетьманські універсали Чернігівського магістрату.....	53
Путро О. Міста Чернігівщини в другій половині XVIII ст.....	61
Шара Л. Виборне управління м. Чернігова в останній третині XIX ст.....	66
Половець В. Чернігів на початку XX ст.....	75

II. КОМЕНТАРІ ТА МАТЕРІАЛИ

Статутне право. Місце статутів в системі правових відносин.....	81
Питання, що виникають під час розробки статутів.....	84
Додатки до статуту територіальної громади	91
Рекомендована література.....	93
Проект статуту територіальної громади міста Чернігова.....	95
Проект статуту територіальної громади селища Короп.....	154
Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1150 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад»	188
Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 1998 р. № 738 «Про розміри плати за реєстрацію асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування, статутів територіальних громад»	193

Переднє слово

Шановні друзі!

Загальновизнаною є теза – кордон Європи проходив на околиці останнього східного міста, яке отримало Магдебурзьке право. Нещодавно виповнилося 380 років від тоді, як його надано Чернігову. Тож наше місто має давні традиції місцевого самоврядування. Ствердження міської автономії свого часу сприяло соціально-економічному та культурному розвитку Чернігова як одного з ключових центрів Лівобережної України. Не менш важливе значення мало вкорінення у свідомості багатьох поколінь городян європейських правових традицій, які в свою чергу стимулювали різні прояви самоорганізації населення, формували почуття солідарності мешканців громади, навчали ефективно відстоювати свої інтереси в рамках чинного законодавства.

Власне, йдеться про риси, яких не вистачає сучасному місцевому самоврядуванню в Україні. Відновлене 1990 року тепер воно проходить складний шлях становлення від повністю одержавлених структур до самодостатніх одиниць, об'єднаних спільними інтересами. З цієї точки зору ми вітаємо та підтримуємо ініціативу Сівєрського інституту регіональних досліджень та Міжнародного фонду „Відродження” з реалізації проекту „Розробка та сприяння запровадженню статутів територіальних громад в Чернігівській області”.

Статутне право місцевого самоврядування в Україні започатковано нещодавно. Сподіваємося, що в новому Законі України „Про місцеве самоврядування в Україні”, який тепер обговорюється, йому приділятиметься належна увага. Це важливо тим, що навіть найдосконаліше законодавство не здатне врахувати всіх регіональних особливостей того чи іншого міста, села або селища. Практика роботи міського самоврядування в Чернігові, досвід інших територіальних громад переконали нас в необхідності розробки та ухвалення Статуту.

Його прийняття дозволить на правовому ґрунті організувати надання управлінських послуг населенню, створить основу для менеджменту і тарифного аналізу державних, комунальних та громадських послуг в Чернігові, регламентує забезпечення участі громадян у підготовці та прийнятті управлінських рішень. Сама поява Статуту територіальної громади сприятиме вирішенню проблем державного управління та місцевого самоврядування, реформування міжбюджетних стосунків на різних рівнях, дозволить оптимізувати управління ресурсами.

Результати роботи організаторів проекту, безумовно, сприятимуть поширенню статутного права на теренах області. Для Чернігова, сподіваюся, 2003 стане роком ухвалення Статуту територіальної громади.

**Чернігівський
міський голова**

Олександр Соколов

I. СТАТТІ

*КУХАРУК ОЛЕКСАНДР,
кандидат історичних наук
керівник проекту,
(Чернігів);
БОЙКО ВОЛОДИМИР,
кандидат історичних наук,
менеджер проекту
(Чернігів)*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД – ПІДСТАВИ ТА ПЕРЕВАГИ

Місцеве самоврядування належить до політичних інституцій, які вважаються природними. Літописи Київської Русі свідчать про тисячолітню вічову традицію Сіверської землі. Проте місто як правова самоврядна корпорація – досить пізній продукт європейської цивілізації, започаткований у XII ст. Невипадково загально-визнаним є постулат, що межа Європи проходила по околицях останнього східного міста з місцевим самоврядуванням європейського типу. Тепер Україна інтенсивно повертається в загальноєвропейську сім’ю, де вона знаходилася раніше.

Чернігово-Сіверська земля має майже 400-річну традицію міського самоврядування європейського типу – від надання на початку 17 ст. Магдебурзького права Чернігову, Ніжину, Новгород-Сіверському, Стародубу. Завдяки цьому міста отримали автономію від державної влади. Виборним органом влади міста був магістрат на чолі з війтом. Магістрат складався з двох частин: ради і лави (міського суду). Магістрат сам формував місцевий бюджет – визначав розміри місцевих податків і мита, розпоряджався бюджетом (для державних потреб відраховувалась лише фіксована частина доходів міста), займався регламентацією ремесла і торгівлі, відповідав за порядок. Хоча Магдебурзьке право досить швидко в Сіверській землі було обмежене, але все-таки воно дозволило забезпечити швидкий економічний і культурний розвиток міст.

Щоправда, після ліквідації української державності у формі Гетьманщини місцеве самоврядування, по суті, згорнуло, надавши перевагу адміністративним методам управління. Це призвело, між іншим, до значного падіння економічної активності та рівня освіти населення. Дарування царським урядом у другій половині 19 ст. на інших засадах та в обмеженому вигляді виборних самоврядних органів у вигляді міських дум, губернських та повітових земств допомогло змінити ситуацію на краще. Всі опозиційні сили починаючи від октябристів до соціал-демократів виступали за створення повноцінної системи місцевого самоврядування в Російській імперії як запоруку модернізації країни.

Ключовою вважала роль місцевого самоврядування Українська Центральна Рада. Проголосивши своїм III Універсалом у листопаді 1917 р. створення Української Народної Республіки, вона водночас закликала «вжити всіх заходів до закріплення і поширення прав місцевого самоврядування, що являються органами вищої адміністративної влади на місцях, і до встановлення найтіснішого зв'язку і співробітництва його з органами революційної демократії, що має бути найкращою основою вільного демократичного життя». Система рад, яка існувала в нашій країні у наступні десятиліття, суттєво відрізнялася стосовно своїх завдань і функцій від органів місцевого самоврядування. Його відновлення 1990 р. започаткувало довготривалий, але необхідний період становлення на основі властивих місцевому самоврядуванню принципів.

Попередній досвід державного управління, гостра нестача кадрів, здатних зрозуміти й опанувати на рівні дій сутність місцевого самоврядування, стан розробки його нормативної бази призвели до того, що територіальні громади значної мірою ще не використовують свої можливості. Між тим вони передбачені діючим Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Зокрема, законом відновлено статутне право в Україні стосовно територіальних громад.

Ст. 19. Статут територіальної громади села, селища, міста.

1. З метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган на місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього Закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста.

2. Статут територіальної громади підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

3. Підставою для відмови в державній реєстрації статуту територіальної громади може бути його невідповідність Конституції і законам України. Відмова в реєстрації статуту територіальної громади може бути оскаржена в судовому порядку.

Нормативні акти, спрямовані на підтримку розвитку місцевого самоврядування, підтверджують факт існування численних проблем з реалізацією норм, закладених у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Так п. 13 Програми державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні, затвердженої Указом Президента України від 30 серпня 2001 р. № 749., передбачена «організація підготовки науково-методичних рекомендацій щодо:

- застосування законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування;
- розробка статутів територіальних громад, а також документів, що регламентують питання самоорганізації населення».

У Заходах щодо виконання завдань, передбачених Програмою державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 123-р., запланована «підготовка типового статуту територіальної громади». Однак вказаний у документі термін – листопад 2002 р. – не витриманий, а новий не призначений. За таких обставин виникає небезпека гальмування поширення статутного права в Україні.

Очевидно також, що розробка статуту – це все ж таки справа насамперед самої територіальної громади. Запровадження статуту неможливо без розуміння мешканцями міста села чи селища та органами їх самоврядування необхідності такого кроку. А це передбачає значну попередню роз'яснювальну та підготовчу роботу. Серед міст, які вже мають свої статuti – столиця України Київ, обласні центри – Дніпропетровськ, Одеса, Львів, Івано-Франківськ, Черкаси, Хмельницький, менші міста – Бердянськ, Жмеринка, Пологи, Комсомольськ, Миргород, Калуш, Прилуки та ін. В Чернігівській області право на прийняття статутів територіальних громад майже не використовується, що не сприяє демократизації та реформуванню місцевого самоврядування. Значною мірою такий стан справ обумовлений елементарною нестачею інформації про можливості та переваги статуту територіальної громади.

Отже, прискорити поширення статутного права покликана громадська ініціатива. Тому Сіверський інститут регіональних досліджень за підтримки міжнародного фонду «Відродження» поставив за мету розробку проекту типового статуту територіальної громади населеного пункту Чернігівської області на основі проектів статутів для міст Чернігова та Коропа.

В рамках проекту здійснюються такі заходи:

- презентація проекту, проведення прес-конференції;
- підготовка буклету;
- відбір групи експертів;

- розробка проекту статутів Чернігова та Коропа;
- виступи у засобах масової інформації;
- роз'яснення серед депутатів місцевих рад необхідності прийняття статутів територіальних громад;
- розробка та підтримання web-сайту;
- проведення семінару у Коропі;
- проведення науково-практичного семінару в Чернігові;
- підготовка та друк збірки матеріалів стосовно статутів територіальних громад;
- внесення проекту статуту на розгляд сесії Чернігівської міської ради, Коропської селищної ради та громадське сприяння їх ухваленню;
- презентація результатів проекту.

Прийняття статутів дозволить: отримати інструмент розвитку і створення громади; розмежувати функції державних органів влади та органів місцевого самоврядування (в сферах управління, бюджету, власності); захищати громаду і органи місцевого самоврядування від незаконного втручання в їхню сферу компетенції з боку інших рівнів і суб'єктів влади; врегулювати діяльність органів місцевого самоуправління (оптимізувати структуру влади місцевих територіальних громад, регламентувати участь громадян в управлінні громадами та ін.); деталізувати механізми контролю за діяльністю органів влади з боку територіальної громади та окремих громадян – її членів; створити ядро кодифікації місцевого нормативно-правового поля; визначити оптимальні для територіальної громади способи забезпечення прав та умов життя громадян на її теренах; забезпечити правове поле, яке ґрунтуватиметься за загальноприйнятих принципах демократії та місцевого самоврядування; конкретизувати і деталізувати порядок реалізації норм законодавства з урахуванням місцевих особливостей; впорядкувати питання, які недостатньо врегульовані законодавством.

*КОКОТЬ ВАЛЕРІЙ,
магістр державного управління,
директор Ресурсного центру
економічної освіти (Славутич)*

СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ САМОВРЯДНОЇ ГРОМАДИ ЯК ОСНОВА ЇЇ ДІЄЗДАТНОСТІ

Реформування суспільства, що відбувається в Україні зумовлює складну соціально-економічну ситуацію в більшості самоврядних громад. Діяльність практично кожної громади визначається логікою виживання, яка обумовлюється „накладанням” двох різних культур: радянської епохи і нової демократичної доби”¹. Намагання розвиватися за демократичними принципами в рамках ринкових відносин гальмуються тягарем минулого: наявний менталітет, соціальна інфраструктура, радянський тип виробництва, стереотипи командного стилю управління. В масштабах держави окрема територіальна громада, з огляду на наявний потенціал людських, матеріальних та фінансових ресурсів, не зможе бути значним самостійними економічними суб’єктом чи об’єктом, хоча з окремих громад формуються регіони, а з регіонів – країна. Загальновідомий і широкоживаний в Україні метод постійного лобіювання регіональних інтересів у Києві з метою отримання додаткового фінансування мало підходить для невеликих міських, селищних та сільських громад, насамперед через відсутність у них сильного лобі.

В таких умовах самоврядні громади перетворюються в депресивні території і нагадують важкі валізи без ручок: важко нести та неможливо кинути. Незважаючи на заходи, що вживаються з боку держави, темпи поширення депресивних процесів не уповільнюються. Особливо в складних умовах перебувають моноіндустріальні та сільські самоврядні громади. Нагальною потребою більшості громад є об’єднання свої членів для визначення та оцінки наявного потенціалу, проектування майбутнього громади, та шляхів його досягнення. Таку діяльність громади можна визначити як процес соціальної мобілізації населення.

Чернігівщина належить до регіонів, які зазнали чи не найбільшого негативного впливу на шляху „від соціалізму до капіталізму”. Будучи однією з найбільших областей України (2-е місце за площею), на кінець 2002 року обсяги промислового виробництва в області в розрахунку на душу населення були „вдвічі менші ніж по країні в цілому, деякі раніше провідні галузі (деревообробна, радіоелектронна, хімічна) опинилися у стані стагнації, помітно скоротилася кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, за кількістю малих підприємств з розрахунку на 10 тисяч населення область посідає останнє місце в державі, боротьба з корупцією і організованою злочинністю знаходиться на неприпустимо низькому рівні...”².

Навіть запровадження з боку держави з 1 січня 2000 року строком на 30 років спеціального режиму інвестиційної діяльності в адміністративно-територіальних межах Гордніянського, Корюківського, Новгород-Сівєрського, Ріпкинського, Семенівського, Чернігівського, Щорського районів³, в процесі відомого передвиборного «озонення» всієї країни, не приносить очікуваних результатів щодо урізноманітнення економічної бази самоврядних громад. На сьогодні території пріоритетного розвитку області з населенням близько 260 тис. осіб лишуються зонами вільними від економіки, хоча формально є вільними економічними зонами. Перешкоджають нормальному функціонуванню територій пріоритетного розвитку як недосконалість ринкових інститутів і механізмів, так і загальновідомі пострадянські хвороби: корупція, бюрократизм, колізії в законодавстві і, почасти, протистояння між пільговими регіонами і тими, що працюють для забезпечення цих пільг

Значною мірою на жалогідний стан самоврядних громад Чернігівщини вплинула й Чорнобильська катастрофа, що призвела до виникнення та широкого поширення низки негативних наслідків медичного, екологічного, економічного, соціального та психологічного характеру. Незважаючи на заходи, що вживаються з боку держави та світової спільноти, багато постчорнобильських проблем до цього часу не вирішено. Серед невирішених найбільш актуальними є проблеми, що пов'язані з соціальними та соціально-економічними наслідками катастрофи. Радіаційне забруднення північних та центральних районів області, вимушене переселення та масова міграція населення, загальна економічна криза, неадекватна інформаційна і соціальна політика, особливо в перші роки після катастрофи, призвели до широкомасштабної гуманітарної кризи серед населення. Особливо гостро ця криза проявилася в сільській місцевості і спричинила руйнування традиційного укладу ведення господарства, масове поширення соціальної апатії та утриманської психології, недовіру до органів влади та засобів масової інформації, загальне зниження соціальної та економічної активності населення. Посилилися процеси відтоку молоді із сільської місцевості через зневіру в майбутнє та відчуття забутості, як наслідок – буяння процесів депопуляція на чернігівському Поліссі. За густотою населення область має найнижчий показник в державі - 39 осіб на 1 км², при середній по Україні 82 особи/1 км².

В Чернігівській області налічується 594 самоврядні громади, в якій об'єднанні жителі 15 міст, 30 селищ міського типу та 1494 сіл. Порядком денний практично всіх громад визначається необхідність знаходження та запровадження життєздатних механізмів подальшого соціально-економічного розвитку. Схожість проблем територіальних громад визначається дезорганізованістю їх економічного життя. Це зумовлено відмиранням створених ще за радянських часів підприємств та незначним числом і слабкістю нових господарюючих суб'єктів, здатних їх замінити працюючи в рамках ринкових відносин. Спостерігається пряма залежність рівня соціально-економічного розвитку громади від

ступеню відмирання чи пожвавлення так званих „підприємств-годувальників”. Якщо й існує якийсь рівень самозайнятості населення (в основному в торгівлі та побутовому обслуговуванні), то лише завдяки періодичному поновленню роботи створеного ще за радянських часів підприємства. Практично всі доходи нечисленного бізнесу в області залежать від сум та регулярності виплат зарплати на таких підприємствах. Повне припинення роботи підприємств-годувальників автоматично тягне за собою згортання діяльності малого бізнесу.

Монофункціональний уклад та вичерпаність можливостей для подальшого розвитку традиційних галузей навіть за умов залучення додаткових інвестицій, значно поглиблює депресивні процеси на рівні територіальних громад. В той же час зародження в них нових видів господарської діяльності ускладнюється браком підприємницької ініціативи, фінансів, відсутністю виробничого досвіду та потрібних фахівців. До цього часу для більшості жителів області ринок – це, перш за все, торгівля, а не сукупність правових, економічних, фінансових, соціальних та інших інститутів. Поява ж підприємницької ініціативи зі сторони більш активних членів громади часто натикається як на негативну реакцію з боку сусідів, так і на бюрократичні перепони з боку держави. В області практично відсутня розгалужена мережа дієвих інституцій підтримки малого бізнесу. В таких умовах навряд чи можливо реалізувати економічні права громадян та гарантувати їм економічну безпеку.

Такий стан справ потребує перегляду існуючих підходів до соціально-економічних перетворень в самоврядних громадах Чернігівщини та вироблення нової, власне української, або навіть поліської моделі розвитку. Ця модель має передбачати підвищення соціальної активності членів громади, посилення орієнтації на самостійне вирішення тих проблем громади, які не належать до компетенції держави. Необхідно надавати всебічну підтримку місцевим ініціативам, спрямованим на вирішення проблем громади. Як було зазначено вище, в умовах перехідного періоду на всі процеси, що відбуваються в громаді „накладаються” дві різні культури: радянська та демократична. Було би безглуздо нехтувати позитивними економічним, соціальним, освітніми, культурними надбаннями, що напрацьовані громадою за радянських часів. І в той же час, слід більш широко залучати членів громади до вирішення питань місцевого значення і прийняття відповідних рішень як це робиться в країнах, що домоглися відродження своїх місцевих громад, члени яких відчувають себе співучасниками процесу розвитку.

Відродження громади можна розглядати як один з видів її розвитку, що визначається комплексом світоглядних, організаційних і технологічних змін, спрямованих на покращання доступ членів громади до економічних можливостей і гарантування їм економічної свободи і безпеки. Ці зміни мають запроваджуватися спільними зусиллями органів місцевого самоврядування, громадських організацій, суб'єктів господарювання (різних форм власності) та окремих активних членів громади. Наявність будь-якої із складових

процесу відродження є обов'язковою, але їх важливість може бути різною для різних громад.

Грунтуючись на плюралістичній теорії⁴ можна припустити, що всі люди в громаді прагнуть об'єднатися в ті чи інші неформальні групи, які якнайкраще представляли би їх інтереси: підприємці, молодь, студентство, пенсіонери, багатодітні матері, інваліди, активісти громадських організацій тощо. Інтереси окремих груп можуть бути сформульовані і подані на розгляд органів місцевого самоврядування для врахування в процесі формування політики щодо подальшого розвитку громади. Це є особливо важливим для депресивної територіальної громади, де більшість її груп потенційно зацікавлені в змінах. Ймовірно, що в зв'язку зі складним станом громади в цілому, цілі окремих груп будуть близькими і спрямованими на її відродження. Це може бути одним з чинників консолідації громади, а природно існуючий конфлікт між різнорідними групами може сприяти виробленню політики подальшого розвитку громади. При цьому органи місцевого самоврядування, будучи лише одним із учасників соціально-економічного розвитку громади, не повинні віддавати перевагу чи знаходитися під переважним впливом однієї із зацікавлених груп.

Огляду на вищезазначене, корисним для самоврядних громад Чернігівщини може бути ознайомлення з моделлю підприємницького підходу. Вперше цю модель описав Роберт Кохран, проводячи аналіз діяльності місцевих органів влади Великобританії: „Неважко помітити, що період, який розпочався в кінці 1970-их років став періодом, коли взаємозв'язок між бізнесом та урядом, як складова процесу переходу до „підприємницької” держави, почав здійснюватися більш активно ніж до цього. Мову добробуту почали замінювати такі слова як ріст, відродження та партнерство державного та приватного секторів...”⁵.

Основною особливістю підприємницького підходу є акцентування ендogenous розвитку територіальної громади. Такий підхід передбачає використання місцевих людських та матеріальних ресурсів для створення нових робочих місць та стимулювання економічної активності на конкретно визначеній території. Підприємницький підхід набув широкого поширення в Північній Америці та Європі і слугував запорукою відродження багатьох депресивних територій.

Часткове запровадження моделі підприємницького підходу в Україні можна прослідкувати лише в окремих територіальних громадах, які взяли курс на соціально-економічне відродження. Найбільш яскравою ілюстрацією використання елементів підприємницького підходу для розвитку самоврядної громади на чернігівському Поліссі є приклад м. Славутича. Хоча географічно Славутич знаходиться на території Ріпкинського та Чернігівського районів, але адміністративно належить до Київської області⁶.

Важко знайти в Україні та й, мабуть, на теренах колишнього Радянського Союзу місто подібне Славутичу. Волею долі його виникнення та сьогодення тісно пов'язані з

Чорнобильською атомною електростанцією (ЧАЕС). Славутич створений за рішенням директивних органів колишнього СРСР як місто для працівників ЧАЕС та їх родин після Чорнобильської катастрофи і є унікальним з багатьох точок зору. Географічно - це куточок древньої Чернігівської землі з природою чаруючої краси і тисячолітніми містами, адміністративно - Київщина, родинно - вісім республік колишнього СРСР, у господарському відношенні – донедавна, монофункціональне місто.

ЧАЕС зі своїми міськими підрозділами протягом 13 років існування Славутича була основним роботодавцем для славутичан і джерелом лівової частки надходжень до міського бюджету. Господарюючи в місті суб'єкти, засновані на приватній та колективній власності не могли створити альтернативи ЧАЕС щодо працевлаштування та формування міського бюджету. Закриття 15 грудня 2000 року атомної станції здійснило вирішальний вплив на місто. Насамперед постала потреба у зміні світогляду членів територіальної громади. Від заснування міста в 1987 і більше 10 років поспіль серед жителів міста домінували настрої про неможливість закриття ЧАЕС. Чи не найбільше ці настрої визначалися політикою тодішнього керівництва „підприємства-годувальника”, спрямованої на закріплення міста як „спальні” для атомників, а не на розбудову Славутича як міста-роботодавця. Окрім утримання інфраструктури міста за рахунок ЧАЕС, значні кошти було витрачено на проведення гучних концертів із запрошенням вітчизняних та світових зірок. Ці концерти, на думку їх ініціаторів, мали привернути увагу світової спільноти до проблем Славутича. Нажаль, такий підхід сприяв лише поширенню утриманської психології в місті, наслідки якої доводиться долати й дотепер.

Але, міські власті спільно з громадськістю міста, маючи політичну волю, усвідомлюючи відповідальність перед майбутнім, об'єднали свої зусилля для вирішення проблем, що постануть внаслідок неминучого закриття ЧАЕС. Це, перш за все збереження висококваліфікованих кадрів ЧАЕС та забезпечення належних умови для проживання в місті після закриття станції.

Розуміння глибини проблеми закриття ЧАЕС, як містоутворюючого підприємства, дало змогу досягти світоглядних зрушень місцевого, національного та міжнародного рівня. Славутич взяв курс на урізноманітнення своєї економічної бази і почав втілювати заходи, які можуть бути прикладом для багатьох самоврядних громад:

- органи місцевого самоврядування взяли на себе політичну відповідальність за майбутнє своєї громади;
- спільними зусиллями громада направила бачення свого майбутнього (Стратегічний план соціально-економічного розвитку м. Славутича до 2020 року);
- створено організаційні структури, завданням яких є генерування, підтримка, планування та втілення місцевих ініціатив, спрямованих на розвиток територіальної громади (Громадська рада з розвитку міста, Міжнародний центр розвитку бізнесу «Славутич - XXI століття», Спілка виробників товарів і послуг м. Славутич, Адміністрація

Спеціальної економічної зони „Славутич”, Фонд розвитку міста „ЧАЕС-Славутич-Розвиток”);

- готуються спеціалісти, які володітимуть інструментарієм економічного розвитку, стратегічного планування та моніторингу процесу місцевих реформ (відкрито Славутицький навчальний центр Чернігівського державного інституту економіки та управління, Філія Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”);

- визначено зовнішніх партнерів в особі державних органів, наукових та освітніх установ, вітчизняних та міжнародних організацій, зацікавлених в реалізації місцевих соціально-економічних проєктів, в т.ч. із залученням зовнішніх фінансових ресурсів (Державна програма соціального захисту працівників Чорнобильської АЕС та жителів міста Славутича узв'язку з знаннями з експлуатації станції, Міжнародний Чорнобильський центр);

- налагоджено співпраця із іноземними партнерами, які мають досвід відродження громади та вирішення подібних проблем (TACIS, USAID, Міністерство торгівлі Великобританії, Чорнобильська програма ООН, Програма ВООЗ „Здорові міста”);

- вдосконалюється нормативно-правове поле, що регулює розвиток самоврядної громади (Законодавство України „Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему”, „Про спеціальну економічну зону „Славутич”).

Хоча Славутицька самоврядна громада і має певні здобутки на шляху соціально-економічних перетворень, але її ще не можна назвати такою, яка володіє фінансовими, матеріальними та демографічними ресурсами в достатньому для виконання завдань та функцій місцевого самоврядування обсязі. Залишається низка проблем, що можуть проявитися найближчим часом. На сьогодні створено тільки 500 нових робочих місць, хоча місто потребуватиме до 2007 року щонайменше 5000, так як на цей час запланованого вивантаження ядерного пального з реакторів ЧАЕС і скорочення персоналу станції з 5000 до 560 працівників. Існуючий адміністративний статус міста-анклаву поза прив'язкою до ЧАЕС може стати анахронізмом, який принаймні не сприятиме нормальній інтеграції міста з навколишніми територіями. Інфраструктура міста, рівень кваліфікації його мешканців, демографічні показники (народжуваність в 2,5 разів перевищує смертність, а середній вік жителів становить 30 років) різко дисонують з доіндустріальним ландшафтом його оточення, що ускладнюватиме формування субрегіонального господарського комплексу на теренах даної місцевості. Хоча існує значна вірогідність, що в найближчі роки буде прийнято рішення про передачу міста у підпорядкування Чернігівської області.

Одним з важливих кроків соціальної мобілізації самоврядних громад Чернігівщини на шляху до відродження є посилення уваги до проблеми прийняття статутів територі-

альних громад. Свідченням цьому є низка навчально-методичних семінарів, що відбулися в Чернігівській області протягом останнього часу. Організаторами семінарів виступили громадська організація Сіверянський інститут регіональних досліджень та Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів Чернігівської облдержадміністрації, Інститут місцевого розвитку Чернігівщини за фінансової підтримки Міжнародного Фонду Відродження. Семінари проведені на базі смт.Коропа та м.Чернігова. До участі у семінарах залучалися голови та секретарі міських, селищних, сільських рад, інші посадовці місцевого самоврядування, представники засобів масової інформації та громадськості Чернігівської області.

Головною метою семінарів було ознайомлення учасників з тими можливостями, які дає статут для вдосконалення самоврядування в умовах існуючих „правових прогалин” та вироблення проекту статуту з урахуванням місцевих особливостей громади. Семінари проходили у вигляді діалогічних тренінгів та живого активного спілкування, „голови сільських громад „охрестили” Статут „малою конституцією”, в якій акумулювалися би пріоритети територіальної громади та механізми їх досягнення”⁷. Умовно поділившись на три групи, учасники представляли інтереси посадовців місцевого самоврядування, бізнесменів та громадськості, що дозволило всебічно і невимушено виявити слабкі сторони запропонованого проекту статуту. Кожен з учасників висловив свою точку зору з приводу необхідності прийняття статутів конкретних територіальних громад.

Враховуючи реалії становлення місцевого самоврядування в Україні, що визначаються недосконалістю законодавства та правовими колізіями, статут може стати базовим нормативно-правовим актом самоврядної громади, який містить систему принципів, норм та правил, що регулюють життєдіяльності громади. Статут територіальної громади може допомогти вирішити складні проблеми життєдіяльності, бо визначає:

1) адміністративні межі та склад території відповідної самоврядної адміністративно-територіальної одиниці;

2) структуру територіальної громади;

3) форми здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою - форми прямого волевиявлення; система органів та посадових осіб місцевого самоврядування, органів та посадових осіб внутрішніх громад, органів самоорганізації населення; форми участі громадян у вирішенні питань, віднесених до компетенції територіальної громади;

4) чисельний склад представницького органу територіальної громади;

5) чисельний склад виконавчого органу відповідної місцевої ради;

6) структуру виконавчих органів відповідної місцевої ради;

7) розподіл повноважень між територіальною громадою та її структурними елементами (внутрішніми громадами), органами та посадовими особами територіальної громади;

8) організаційні форми роботи органів та посадових осіб територіальної громади;
9) принципи розмежування об'єктів комунальної власності між територіальною громадою та її структурними елементами (внутрішніми громадами);

10) перелік об'єктів комунальної власності територіальної громади, що не підлягають відчуженню у будь-якій формі (об'єкти виключного права власності територіальної громади);

11) інші положення щодо організації місцевого самоврядування в межах відповідної самоврядної адміністративно-територіальної одиниці відповідно до Конституції та законів України.

Окрім цього, статут повинен щонайменше:

- чітко враховувати особливості своєї громади;
- мати чітко виписані права, обов'язки членів територіальної громади;
- бути конкретним, невеликим та зрозумілим для членів територіальної
- передбачати важелі адміністративного впливу на членів громади та господарюючі суб'єкти, що розміщені на території громади.

Статут сприятиме переходу від формального поняття „територіальна громада”, що законодавчо визначається як „жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста...”⁸ до усвідомлення переважною більшістю членів громади своїх прав та обов'язків.

В процесі відродження самоврядних громад Чернігівщини непересічної ваги набувають питання інформаційного та методичного забезпечення процесу місцевих реформ. Є потреба в узагальненні та поширенні кращої вітчизняної та іноземної практики місцевого соціально-економічного розвитку, налагодженні дієвого партнерства між владою, бізнесом та громадськими організаціями, підготовці методичних матеріалів щодо генерування, підтримки та втілення місцевих проєктів, спрямованих на розвиток громад.

Семінари стали поштовхом до реєстрації обласної громадської організації „Інституту місцевого розвитку Чернігівщини”, засновниками якого стали активні члени самоврядних громад Чернігова, Ріпок, Михайло-Коцюбинського та Славутича. Метою діяльності Інституту є сприяння стійкому росту і економічному розвитку самоврядних територіальних громад Чернігівщини, практичному здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в області. Для досягнення мети Інститут планує:

- сприяти проведенню наукових досліджень проблем стійкого росту і економічного розвитку самоврядних громад Чернігівщини та готувати пропозиції та обґрунтування доцільності залучення коштів в регіон;

- генерувати, підтримувати, планувати та втілювати місцеві ініціативи, спрямовані на розвиток територіальних громад;

- сприяти об'єднанню зусиль та налагодженню партнерства органів влади, бізнесу та громадськості доволі проблеми розвитку самоврядних громад Чернігівської області;

- надавати методичну допомогу для розробки та втілення соціально важливих проектів в самоврядних громадах області.

Спираючись на десятирічний досвід соціально-економічних перетворень в Україні, можна відзначити, що:

- по-перше, спроба здійснити соціально-економічні реформи згори донизу без здійснення широкої соціальної мобілізації населення на рівні самоврядних громад, не принесла очікуваних результатів.

- по-друге, забезпечення дієздатності самоврядної громади є триединою діяльністю та рівноправною діяльністю органів місцевого самоврядування, господарюючих суб'єктів та громадськості;

- по-третє, відродження територіальної громади – це процес ендегенних змін в громаді, що ґрунтується на наявному потенціалі людських, матеріальних та фінансових ресурсів, враховує набуту спадщину, адаптує кращий вітчизняний та світовий досвід до своїх потреб. Потрібно думати глобально, а діяти локально.

Джерела та література

1. Жовнірчик Я., Павлов М. Концептуальна схема і принципи регіонального розвитку. // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2002. – №2. – С.214.
2. Указ Президента України „Про персональну відповідальність керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади” від 13 листопада 2002 року, № 1013/2002
3. Указ Президента України „Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області” від 27 червня 1999 року, N 729/99
4. Современная западная социология: словарь. – М.: Политиздат, 1990. – С.264.
5. Cochrane, Robert, in Harold Wolman and Gerry Stoker. 1992. Understanding Local Economic Development in a Comparative Context. Economic Development Quarterly 6 (4):415
6. Указ Президії Верховної Ради Української РСР „Про присвоєння найменування місту, що будується в чернігівській області для постійного проживання працівників чорнобильської атомної електростанції” від 19 лютого 1987 року, N 3617-XI
7. Провести семінар у Коропі вирішили організатори. І не помилилися. // Нові горизонти. – 2003. – 13 березня.
8. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року, №280/97-ВР

*САДОВИЙ АНДРІЙ,
директор Інституту
розвитку міста (Львів);
ЗУБАЧ ЛЮБОМИР,
керівник юридичного відділу
інституту розвитку
міста (Львів);
БІЛОУС ОЛЕГ,
експерт з питань статутного права
Інституту розвитку
міста (Львів)*

СТАНОВЛЕННЯ СТАТУТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Визначаючи природу місцевого самоврядування як специфічної форми публічної влади територіальної громади, Конституція України, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплюють принцип його правової, організаційної та фінансової самостійності. Правова самостійність місцевого самоврядування, пов'язана як із необхідністю закріплення функцій та повноважень місцевого самоврядування законодавчим шляхом, так і з правом територіальної громади, органів місцевого самоврядування видавати власні нормативно-правові акти – акти місцевого самоврядування. Це право виступає засобом саморегуляції системи місцевого самоврядування та прямо передбачене Конституцією України, стаття 144 якої визначає, що органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими для виконання на відповідній території, та Законом «Про місцеве самоврядування в Україні», стаття 7 якого закріплює право територіальної громади приймати обов'язкові для виконання рішення на місцевих референдумах.

Таким чином, акти місцевого самоврядування, поряд із Конституцією і законами України, відповідними міжнародно-правовими документами, указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів, актами органів виконавчої влади, виступають важливим і необхідним елементом правової основи місцевого самоврядування. Вони утворюють самостійну підсистему нормативних актів в Україні. Її самостійність обумовлена тим, що органи місцевого самоврядування згідно зі ст.5 Конституції України не входять до системи органів державної влади. За допомогою актів місцевого самоврядування встановлюються норми права,

обов'язкові для населення, органів, установ та організацій, що здійснюють діяльність у межах відповідної території. Предметом цих актів можуть бути окремі питання статусу органів та посадових осіб місцевого самоврядування, управління комунальною власністю, реалізації повноважень місцевого самоврядування.

Основним серед актів місцевого самоврядування є статут територіальної громади. Саме тому Інститут розвитку міста послідовно і системно працює над ідеологією та безпосередньою розробкою цього документу. На нашу думку, статут територіальної громади повинен не стільки безпосередньо регулювати конкретні відносини, скільки визначати концептуальні засади взаємовідносин елементів системи місцевого самоврядування, викристалізувати спільну думку громади щодо ключових питань функціонування влади та розвитку міста, зрештою забезпечувати спадкоємність в цих питаннях, аби реалізувати поступовий еволюційний розвиток міста у заданому напрямку. Для цього, безумовно, необхідно знати історію як самої територіальної громади, так і традиції здійснення місцевого самоврядування та становлення статутного права. Тому зупинимось надалі на цьому питанні детальніше.

Статути територіальних громад мають давно традицію й відіграли свого часу надзвичайно важливу роль в історії становлення та розвитку місцевого самоврядування в усій Європі. Саме з появою статутів (хартій) пов'язують виникнення передвісника сучасного місцевого самоврядування – комунального самоврядування в країнах Західної Європи в ході так званих комунальних революцій (XI – XII ст.). Перші хартії середньовічних міст Італії (Мантуя – 1014, Ферара – 1055, Піза – 1081, Кремона – 1114), Франції (Сент-Омер – 1127, Бове – 1182, Камбре – 1184, Арбуа – 1282), Англії (Лондон – 1129) виступали своєрідним засобом «юридизації» комунальної форми місцевого самоврядування, а їхньою метою було закріплення прав (передусім, права на виборне самоврядування) та привілеїв міської громади (комуни), особистої свободи та майнових прав її членів, системи управління містом, повноважень, структури та порядку формування органів міського самоврядування. При цьому процес творення хартій міст відбувався двома шляхами: у містах (Італія, Франція), які виборювали свої самоврядні права силою зброї, він проходив на основі кодифікації норм, прийнятих органами міського самоврядування та норм звичаєвого права; у містах, яким вольності та привілеї були подаровані, хартії дарувалися державною владою в особі імператора чи короля (Англія, Німеччина, скандинавські країни) або церковною владою (Франція).

Сьогодні статути територіальної громади досить поширені в країнах Європи та Америки. При цьому для сучасної муніципальної практики характерним є велике різноманіття статутів, які відрізняються за формою, змістом, порядком

прийняття, юридичною силою. Наприклад, лише у США сьогодні поширено чотири типи статутних документів, в основу класифікації яких покладено характер функцій місцевого самоврядування:

1) статути загального типу – дають можливість органам місцевого самоврядування здійснювати різноманітні функції;

2) класифіковані статути – регламентують функції місцевого самоврядування залежно від чисельності територіальної громади;

3) необов'язкові статути – передбачають, що органи місцевого самоврядування мають право змінювати форми діяльності залежно від конкретних обставин;

4) статути «місцевих правил» – надають органам місцевого самоврядування свободи у виборі форм діяльності.

Водночас необхідно звернути увагу на те, що мета прийняття статуту суттєво відрізняється в різних країнах. Наприклад, у США – це вільний вибір територіальною громадою тієї чи іншої моделі місцевого самоврядування («сильна рада», «сильний мер», «мер - сіті – менеджер – рада»).

Становлення статутного права на теренах України є досить складним і тривалим процесом. Цей процес тісно пов'язаний з приєднанням більшої частини українських земель до Литви, Польщі, що з однієї сторони констатувало факт занепаду української держави, а з іншої сприяло залученню міст України до процесів, котрі відбувались в тогочасній Європі. В першу чергу таке приєднання принесло містам України надання Магдебурзького права – інституту такого значення, що з нього, по-суті, починається життя українських міст як самоврядних утворень. Магдебурзьке право надавалось містам України привілеями, грамотами Литовських князів та Польських королів. Наприклад місту Львову у 1356 р., Кам'янець-Подільську 1374 р., Луцьку, Києву 1494 р. Однак Магдебурзьке право надавалось не усім містам. Правовий статус більшої частини з українських міст визначався системою привілеїв та грамот, які врегульовували лише окремі питання місцевого життя.

Для міста Магдебурзьке право означало запровадження міського самоврядування з виборною адміністрацією на чолі з бургомістром (війтом) та виборним судом. Надання місту Магдебурзького права за своїм значенням можна прирівняти до надання місту Статуту. Так як об'єм самоврядних прав, яке надавало Магдебурзьке право, є практично аналогічним до об'єму прав, які містились у статутах міст Європи цього періоду. У нашому випадку Магдебурзьке право можна розглядати як «типовий статут». Магдебурзьке право надавалось грамотами або привілеями, які саме встановлювали об'єм та межі здійснення цього права. Привілеї, грамоти, якими надавалось Магдебурзьке право, та інші привілеї, грамоти цієї доби утворили певну систему правових норм, яка надавала значні самоврядні

права територіальним громадам і сприяла розвитку Статутного права. У кожному з таких документів містились окремі норми, які врегульовували життя місцевої громади і в майбутньому знайшли своє відображення у Статутах, як окремих цілісних документах. В одному з таких документів – привілеї Польського короля Казимира від 28 грудня 1360 року знаходимо першу згадку про Статут територіальної громади. Привілеї підтверджує та повторює Статут, ухвалений Львівськими райцями (членами ради) та лавниками (членами лавничого суду). В даному документі містяться окремі правила поведінки, які носили обов'язковий характер для членів громади міста Львова і стосувались кримінального, адміністративного, спадкового права чи виконання громадських обов'язків. Зрозуміло, що як будь-який документ цього періоду, його не можна розглядати як Статут територіальної громади у тому розумінні, як це складеться згодом. Але його можна розглядати початком формування цього явища, першим документом правового характеру на теренах України, який носить назву Статут і приймається (ініціюється) на рівні територіальної громади.

В загальному можна сказати, що документи цього періоду стосувались лише окремих питань організації життя місцевої громади. Такі документи можна розглядати лише передвісниками Статутів територіальних громад України. Хоча самоврядні права навіть у таких об'ємах зберігались лише протягом литовсько-польської доби.

З переходом у 1772 р. Львова під Австрійську юрисдикцію змінилися підходи до місцевого самоврядування. Відразу після введення нової адміністрації було наказано перекласти і подати на затвердження всі Привілеї, які поширювали свою дію на Львів і стосувались питань організації місцевого життя. Це була надзвичайно велика робота, зокрема у період з 1361 р. по 1772 р. Львову було надано близько 200 привілеїв, котрі в сукупності урегульовували статус міста. Після тривалої роботи і довгих роздумів над цими документами вирішили на основі цих окремих документів, багато з яких не узгоджувалось з засадами нової влади, видати один (збірний) Привілеї. Такий документ незабаром з'явився, зокрема 6 листопада 1789 р. цісар Йосиф II своїм патентом (дипломом) надає магістрату Львова власний Статут. Цей акт містить 15 пунктів, які можна розділити на три групи:

- 1) майно і доходи міста;
- 2) спеціальні права;
- 3) влада і управа міста.

Саме цей невеликий за обсягом документ є першим "повноцінним" за змістом і формою статутом на теренах України. Він концентровано врегульовує значну кількість питань життя місцевої громади. Однак у цілому цей акт обмежив місцеве самоврядування у місті порівняно з попереднім періодом.

Наступний період розвитку статутного права у м. Львові почався у 1848 р. Знаменний для всієї Європи 1848 рік був точкою відліку, яка започаткувала добу боротьби громадян Львова за нове міське право. Міська громада вирішила розробити новий міський Статут, який би надавав їй можливість реальної участі в самоврядуванні містом. Результатом цих зусиль стало прийняття цілої низки документів, а саме:

- тимчасове положення про реорганізацію міського відділу Львова від 20 липня 1848 р. (іноді деякі автори називають його Статутом);
- відомий загальний Громадський статут від 17 березня 1849 р. (однак він так ніколи і не діяв);
- тимчасовий регламент роботи міського відділу від 20 вересня 1848 р. (іноді деякі автори називають Статутом);
- проєкт Статуту Львова, затверджений 15 жовтня 1850 р. Міністром внутрішніх справ (не отримав санкції Монарха і не вступив у дію).

Вже дещо згодом 20 листопада 1860 р. був розроблений ще один проєкт Статуту, однак і він не був прийнятий.

5 березня 1862 р. був прийнятий загально-австрійський закон, який надавав великим містам право вимагати надання власного Статуту по управлінню містом.

Незважаючи на прохання громади, Львів залишався без нового Статуту до 1870 року. Лише 14 жовтня монарх надав Львову власний новий Статут, який значно розширював місцеве самоврядування у місті, врегульовував значну кількість питань місцевого життя. Цей Статут з деякими змінами, внесеними 2 квітня 1896р., пережив Австро-Угорську імперію і втратив свою чинність аж у 30 роках ХХ століття. Цей документ був останнім і найвищим досягненням статутного права м. Львів у ХІХ ст. Міський статут 1870 р. відобразив кристалізовану під впливом німецьких інституцій думку про поділ державної влади, виділяючи при цьому самоврядну владу. Надання Львову власного статуту, який визначив процедуру обрання, формування і компетенцію органів місцевого самоврядування започаткувало створення системи львівського міського самоврядування, модель якої в цілому виглядала як модель відносної автономії.

У 1936 р. була зроблена спроба відновити дію статутного права, був навіть розроблений проєкт нового статуту королівського міста Львова. Однак, на жаль, далі проєкту справа не пішла.

Наступним етапом відродження статутного права в Україні був започаткований Верховною Радою України. 21 травня 1997 р. Верховна Рада України прийняла Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні". Правову підставу для розробки Статуту територіальної громади становить ст.19 Закону, яка має назву "Статут територіальної громади села, селища, міста", і проголошує, що "з метою

врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього закону може прийняти Статут територіальної громади села, селища, міста". Крім цього закону згадка про статут територіальної громади міститься ще й у Законі України «Про столицю України – місто-герой Київ».

Одразу після прийняття Закону почалась робота над створенням Проектів статуту територіальної громади. Спочатку ця робота велася на центральному рівні, причому зрозуміло, автори мали за мету розробити Примірний, Модельний статут. Так ще 4 вересня 1997 р. народні депутати Р.Безсмертний, М.Сирота, І. Шаров в порядку законодавчої ініціативи внесли на розгляд Верховної Ради Проект Примірного статуту територіальної громади з відповідною Постановою про його затвердження. Згодом 22 липня 1998 р. на розгляд українського парламенту був внесений проект Закону "Про затвердження Примірного Статуту територіальної громади", однак досі жоден з цих документів не прийнятий. Про необхідність розробки Модельного Статуту йде мова і в Концепції з питань реформування державного управління та адміністративного права яка була розроблена Державною комісією з проведення адміністративної реформи в Україні. Крім того, до цієї роботи підключаються громадські організації – наприклад Товариство науковців по сприянню муніципальній реформі розробило Модельний Статут Територіальної громади міста, а також окремі науковці та громадяни.

Паралельно йде робота над розробкою та затвердженням Статутів територіальних громад на місцях. Будемо відверті, цей процес йде важко, адже основне завдання статуту територіальної громади полягає у врахуванні особливостей конкретного міста (села, селища), а не цитуванні норм законодавчих актів. Тому розробники статутів територіальних громад повинні зосереджуватися власне на врахуванні історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей, як це зрештою і передбачено законом "Про місцеве самоврядування в Україні".

Аналізуючи викладене, можемо стверджувати, що статутне право в Україні, і у Львові зокрема, має багату історію, яка продовжує творитись і у наш час. Робота над статутами територіальних громад, в першу чергу міст, повинна прискорюватись, оскільки наявність такого документу у правовому полі безперечно наблизитиме нас до усталених європейських моделей організації місцевого самоврядування.

*СУРМІН ЮРІЙ,
доктор соціологічних наук, професор,
заступник директора Інституту проблем
державного управління та місцевого самоврядування
Української Академії державного управління
при Президентові України (Київ)*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАТУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ МІСТА

Місто є населений пункт, значний за розмірами, чисельністю і густотою населення, зайнятого переважно у неаграрних сферах діяльності [13, с. 12]. Важливою особливістю міста є його складність. Воно виступає як топографічне, матеріальне, архітектурне, виробниче, політичне, соціальне та культурно-духовне явище. Як значна людська агломерація, в якій перехрещуються різноманітні аспекти людського життя, сучасне місто не може ефективно функціонувати і розвиватися без системи норм, яка узгоджена з територіальною громадою. Необхідність цієї системи обумовлена тим, що, як підкреслює І. Салій: „Специфікою міст як складних соціально-економічних систем є то, що їхнє функціонування не завжди узгоджується з інтересами особи (осіб), що приймає управлінське рішення „нагорі” (в „центрі”), оскільки поведінка населення і суб’єктів господарської діяльності міста формується під впливом власних рішень, що приймаються окремими індивідуумами, групами населення, а також окремими господарствами, підприємствами, фірмами тощо” [13, с. 66]. Важливим засобом значного зняття цієї проблеми є статут територіальної громади міста.

Процес створення статутів міст сягає часів Магдебурзького права. В той час головним призначенням міського статуту було виконання двох функцій: легітимізація поселення (отримання статусу вільного міста) та презентація „обличчя” цього поселення (головного показника взаємостосунків, що домінують серед мешканців міста, наприклад, місто майстрів).

Яким є сучасне призначення статуту населеного пункту? В чому полягає інтерес місцевої влади та територіальної спільноти в прийнятті цього документу? Розглянемо ці та споріднені до них питання докладніше.

Статут територіальної громади є документом нормативно-процедурного характеру, який віддзеркалює характерні риси взаємовідносин всередині територіальної спільноти. Через призму цього визначення вже стає очевидним „дуалістичність” змісту поняття статуту: з одного боку як документа, що належить до

сфери правових відносин, а з другого – як сукупності соціально-політичних і економіко-господарських взаємин між суб'єктами територіальної громади. Розглянемо суть статуту в першому розумінні.

1. Статут територіальної громади як документ

Як суб'єкт правовідносин, статут має відповідати критерію реальності: його розробка та експертиза мусить бути абсолютно ретельною в частині відповідності положень статуту існуючому законодавчому простору. На відміну від авторів [1, 8], ми вважаємо, що за своїм призначенням статут є підзаконним документом, який не може врегулювати протиріччя між окремими законами, але може визначити певні механізми їх подолання. З цього випливає одна з основних ознак, що характеризує сутність статуту – він має бути переважно **процедурним документом**.

Другим важливим критерієм є критерій **політичної нейтральності**. Ініціювання процесу створення статутів може бути пов'язаним з певними, важливими для життя населеного пункту подіями: річниця визначних подій, вибори, суттєві зміни або досягнення, тощо. Але все це відноситься тільки до стартової позначки. В подальшому процес має розвиватися під впливом переважно об'єктивних чинників. Відповідність критерію політичної індиферентності забезпечить створення умов для реалізації сталої, послідовної місцевої політики, реалізує ідею спадковості місцевої влади. І в цьому мусить бути друга характерна ознака статуту.

За підходом до своєї побудови, статут має відповідати критерію системності. Своєю структурою він поєднує всі елементи життя місцевої спільноти. З таких умов статут територіальної громади буде стимулювати місцевий розвиток, співпадати із стратегічними пріоритетами, базуватись на місцевих силах, які налаштовані на прогрес. Саме тому розробці статуту територіальної громади Дніпропетровська передувала розробка програми його стратегічного розвитку [4]. Системність підходів при розробці статуту неминуче призведе до створення так би мовити „цементуючого каркасу” правил, норм та положень, які будуть в змозі регламентувати різні сторони життя місцевого співтовариства. Таким чином ми приходимо до третьої ознаки – **кодексу місцевих норм**.

Як відомо, життя є набагато складнішим, ніж всі, навіть на першій погляд досконалі регуляторні норми. Тим в більшому ступені це стосується країн, суспільств, що знаходяться на перехідному етапі. Зміни, які важко передбачити, супроводжують цей процес, тому практично неможливо „закріпостити” нормативно-правове регулювання у вигляді „прокрустова ложа” раз і назавжди затверджених положень. „Дозволено те, що не заборонено” чи „дозволено те, що визначено законом” – ці дві парадигми і визначають два можливих підходи до

створення нормативно-правового регулювання, визначають наше положення стосовно „барикади” ініціативності. Тому, наступним критерієм, якому має відповідати статут як документ нормативного характеру, є критерій креативності. На перший погляд цей критерій ступає в супереч із попереднім. Але в тому і полягає мистецтво менеджменту, щоб досягти гармонійного поєднання „жорсткості” адміністрування з „гнучкістю” управління. Сутність статуту має відображати його відкритість, націленість на використання творчого потенціалу, рівень його адаптивності до змін, можливості пристосуватись до широкого спектру умов, здібності до самовдосконалення. Більш того, в ряді випадків статут може ініціювати зміни, заохочувати інновації. Таким чином, статут отримує ознаку відкритої системи.

Враховуючи зазначене вище, структуру статуту слід будувати по принципу *відкритого кодексу*, що містить в собі тільки набір основних положень, норм та правил. Створюється так би мовити „тіло”, каркас документу. Розшифровка та тлумачення цих положень, процедурні та процесуальні аспекти, механізми реалізації – все це приєднується до каркасу статуту у вигляді додатків. Така побудова статуту спрощує процес його прийняття та реєстрації.

Відкритість статуту означає можливість його поповнення новими нормами та статтями, що робить його *документом постійного динамічного розвитку*, коли він розвивається вмісті з містом, під його впливом, а також сам забезпечує оновлення всіх аспектів життя міста та міської громади.

Через призму вже розкритих положень спробуємо знайти відповідь на поставлене раніше запитання стосовно інтересів місцевої влади та громади у прийнятті цього документу. Але перед цим скажемо декілька слів з приводу еволюції уявлень про статут. Одне з перших інформаційних джерел [9] з’явилося в 1995 році. Відтоді дискусії про доцільність, роль та місце статутного права в системі місцевого самоврядування розпочались з подвійною силою. В тому числі і в результаті цього закон про місцеве самоврядування закріпив в 1997 році право територіальних громад мати власний статут. І що ми бачимо? Статут під №1 [10] зареєстровано тільки в середині 1999 року. На теренах України існують більше 10 тисяч громад, і кожна з них має право на створення статуту. На цей час тільки кілька десятків статутів знаходяться в стадії розробки та розгляду. В чому справа?

Очевидно, що локомотивом процесів розробки місцевих статутів є політична воля місцевого керівництва [3]. Зараз ми маємо засвідчити, що ці процеси прискорюються. І результатом цього як раз і є більш широке усвідомлення місцевою владою того факту, що власної сили можна збільшити через зміцнення зв’язків з територіальною громадою: наявність статуту додає до легітимної сили рішень, прийнятих місцевою владою „від імені та в інтересах місцевої громади” [2]. Саме тому, усвідомлюючи необхідність зрушень в напрямку реалізації муніципальної

реформи, Асоціація міст України і розробила модельний статут міста [5]. Таким чином, головний інтерес органів місцевого самоврядування у використанні статутного права полягає в зміцненні владних повноважень, в збільшенні власної „ваги” у взаємостосунках з центральною виконавчою владою. В чому є інтерес громади?

Завдяки використанню статутного права територіальна громада отримує певні важелі щодо більш рівноправної, партнерської ролі в місцевій спільноті. Чи програє від цього місцева влада? Стратегічно – ні, але в оперативному плані це вимагає змін (і в деяких випадках – суттєвих!) в системі здійснення влади.

Підеумовуючи, можна сказати, що статут територіальної громади як документ нормативно-правового характеру має виконувати певні функції. Під функціями статуту розуміється його регуляторний і реформаторський вплив на різні сфери міського життя. Нижче наведена класифікація функцій статуту.

Таблиця 1. Функції статуту

Функція	Характеристика
<i>Функція легітимізації.</i>	Визначення легітимності міської громади та її складових. Статут визначає міську громаду як основного суб'єкта керування містом. Визначаються складові міської громади, їхня взаємодія, що може сприяти інтенсифікації розвитку міського громадянського суспільства.
<i>Управлінська функція</i>	Створює умови для більш ефективного управління містом, розвиток усіх складових керування і самоврядування.
<i>Регулятивна функція .</i>	Установлення принципів, загальних правил і норм регулювання взаємин суб'єктів міського співтовариства та місцевого самоврядування в усіх сферах життя міста.
<i>Правотворча функція.</i>	Уточнення правового поля діяльності міської влади, визначення прав і обов'язків міської влади, суб'єктів міського самоврядування і городян. Ліквідація правових «білих плям» законодавства про місцеве самоврядування.
<i>Інноваційна функція .</i>	Додання легітимності міським проблемам, програмам, правовим актам міської влади, визначення їхнього статусу, механізмів впровадження. Забезпечення динаміки розвитку міста відповідно до програми його розвитку, закріплення механізмів інноваційних процесів
<i>Реформаторська функція</i>	Створення умов для прискорення економічного, політико-управлінського, соціального і духовного реформування міського життя, особливо місцевого самоврядування відповідно до адміністративної реформи.
<i>Правозахисна функція.</i>	Визначається комплекс прав та свобод городян, їх гарантії та способи захисту.
<i>Етична функція</i>	Визначення правил цивілізованої взаємодії городян і органів влади й інших суб'єктів, на підставі норм і цінностей моралі.

Дуалістичність природи місцевого статуту проявляється в тому, що він є не тільки правовим документом, але і віддзеркалює в собі основні риси взаємин між елементами територіальної громади, які є домінуючими в даному населеному пункті. Структура міської громади багато в чому визначається моделлю управління, прийнятою на території міста. На жаль, сучасне законодавство визначає тільки одну модель лідерства на міському рівні, яка до того ж є обов'язковою для використання. Тим не менш, трансформаційні процеси і тут беруть своє: ми маємо приклади суттєвих змін в системі міського управління, які демонструють міста України. Тому, статут має вмістити в собі більш широку палітру взаємин, ніж це визначено сучасним законодавством.

Глобально, сукупність елементів, з яких складається територіальна громада міста, можна розподілити на два великих сегменти за ознакою „суб'єкт – об'єкт управління”: міська влада, тобто ті, хто управляє, і решта, на кого розповсюджується управлінський вплив. Міська влада уособлюється у вигляді міської ради та її виконавчого органу. Окремим елементом міської влади є голова міста. Як відомо, міська самоврядна влада відповідно до закону [2] наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення. Тобто, міська влада отримує ознаки суб'єкта управління завдяки наявності об'єкта управління – громади.

Статут територіальної громади міста виступає в якості важливого інструмента стратегічного й оперативного управління, засобу місцевого самоврядування. Ю.П.Шаров пише: „Базовою підставою ефективної діяльності місцевого самоврядування як реального суб'єкта управління є наявність певної свободи прийняття стратегічних та оперативних рішень стосовно розвитку територіального утворення” [14, с.42]. Статут являє собою таку базову підставу місцевого самоврядування, яка забезпечує ***сталий розвиток міста***.

Первинними складовими елементами громади є індивіди [7]. В подальшому відбувається їх певна соціалізація, яка може (принаймні, теоретично) охопити і все населення міста. Відповідно до процесу соціалізації, мешканці міста поступово перетворюються в жителів кварталу, мікрорайону, району – тобто відбувається структурізація громади. Окремі соціально-структурні елементи громади генерують багатовекторний простір потреб і інтересів. Тому, кожний з прошарків міського населення визначатиме власний фокус зацікавленості в отриманні певних переваг, які несе з собою прийняття статуту. Але, на наш погляд, спільним знаменником для різних векторів є одне – міський патріотизм. Ознакою патріотизму міського населення є свідоме активне ставлення до місцевих проблем, є намагання докласти власних зусиль для їх вирішення, є орієнтація на діалог, партнерство і співпрацю. Тому статут територіальної громади являє собою також

документ громадянської злагоди та партнерства між мешканцями як суб'єктами міського життя.

Очевидно, що позитивні наслідки використання статутного права для соціального регулювання місцевих процесів виявляються в усіх сферах міського життя: економічній, виробничій, політичній, тощо. Але найбільш виразно вони проявляються саме в сфері соціально-політичних та адміністративно-управлінських відносин. По-перше, він створює передумови для демократичного правління в місті. По-друге, він сприятиме підвищенню ефективності управлінської діяльності міської влади. Результати більш ґрунтовного аналізу переваг від прийняття статуту наведені в таблиці.

Таблиця 2. Зацікавленість громади в статуті

<i>Назва суб'єкта</i>	<i>Корисний ефект для нього від статуту</i>
<i>Органи міської влади</i>	Можливість реальної кооперації у вирішенні міських проблем, передача частини повноважень і відповідальності іншим суб'єктам міської громади за їх розв'язання.
<i>Органи районної влади</i>	Одержання реальних ресурсів, самостійності і відповідальності під рішення міських проблем на території району.
<i>Громадські організації</i>	Одержання можливості активно впливати на рішення міських проблем.
<i>Політичні партії</i>	Надання можливості прийняття участі в реальній міській політиці, у виробленні стратегії і програм розвитку міста та його підсистем.
<i>Керівники промислових підприємств</i>	Можливість вирішення частини своїх проблем як загальноміських завдяки активному використанню економічної системи і ринку міста.
<i>Підприємці</i>	Можливість одержання реальної підтримки в бізнесі з боку міста, участь в міських проектах.

Підкреслимо, що без впливу на інтереси різноманітних соціальних, політичних та інших груп статут не може виконувати всі свої функції і не може одержати підтримку городян як Конституція міста.

2. Структура статуту та її концептуальна аргументація

Аналіз широкої практики статутної творчості в Україні і за рубезем дозволяє виділити основні підходи до побудови його структури. Насамперед, слід зазначити те, що всі статuti можна умовно розділити на дві групи. Перша група поєднує статuti з дуже детальною структурою. У ній нерідко нараховується більш півтора десятків глав. При цьому самі глави включають по декілька статей. Ці статuti

являють собою довгі лінійні утворення. Кожна глава дозволяє виконувати деяку функцію при регулюванні міських проблем. Наприклад, проводити вибори, контролювати органи влади і т.п. При їхній побудові постійно виникають дві проблеми: проблема субординації і проблема повтору. Друга група статутів характеризується меншим числом глав. У цьому випадку розділи знаходять значну інформаційну повноту. Недоліком такого підходу є деяка штучність виділення глав.

Формальне різноманіття статутів досить часто доповнюється їх змістовною несхожістю. При цьому можна виділити наступні різновиди статутів:

1. Статути, що концентрують у собі основні правові норми, особливо законодавства про місцеве самоврядування відносно міста. Такі статути, з одного боку, переписують і трактують сформульовані в законодавстві норми, а, з іншого боку, намагаються вдало чи невдало розширити правовий простір міста. Ці статути правомірно називати нормативними.

2. Статути, що не повторюють відомі правові норми, а лише посилаються на них. Самі вони більше нагадують деякі зводи принципів, мають чітко виражений хартийний характер. Такі статути можна вважати декларативними.

3. Статути, що будуються на концепції зміцнення централізації системи управління містом. Їх ідеологічною основою виступає ідея наведення порядку в місті. У них звужуються сфера самоврядування, ліквіднуються районні ради, зменшуються обсяги ініціативи городян. По суті справи вони є директивними статутами.

4. Статути, що орієнтовані на розвиток місцевого самоврядування, розширення ініціативи жителів міста. Такі статути представляються як самоуправлінські статути.

Варто підкреслити, що ефективний статут повинен містити в розумній пропорції характеристики всіх цих класів статутів. Але він повинен бути документом не міської влади і навіть не місцевого самоврядування, а міського співтовариства. Це вимагає виділення в структурі статуту спеціальної глави, що повинна бути присвячена міській громаді і грати в статуті головну роль. Ще одним структурним недоліком існуючих статутів є відсутність розділів, в яких узгоджувалися би інтереси учасників міського співтовариства в реалізації міської політики. Суттєво також визначення в статуті статусу і тенденцій розвитку міської муніципальної служби у відповідності до вимог адміністративної реформи. На приведеній нижче таблиці представлена структура статуту, у якій переборені зазначені вище недоліки.

Таблиця 3. Структура статуту

Назва розділів	Їхня характеристика
Преамбула	Мета прийняття статуту, зв'язок з Конституцією України, Європейською хартією місцевого самоврядування, законодавством України.
Розділ 1. Загальні положення	Правова основа статуту. Характеристика міста. Офіційні символи. Святкові дні та пам'ятні дати. Звання і відзнаки. Територія міста. Адміністративно-територіальний устрій міста..
Розділ 2. Міське самоврядування міста	Система місцевого самоврядування. Гарантії здійснення місцевого самоврядування міста, його органів і посадових осіб. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Обов'язковість рішень, прийнятих територіальною громадою міста на місцевому референдумі. Тлумачення актів органів місцевого самоврядування. Відповідальність органів і посадових осіб.
Розділ 3 Територіальна громада міста та форми реалізації права її членів на участь у місцевому самоврядуванні.	Територіальна громада міста. Форми та гарантії реалізації права членів територіальної громади на участь у здійсненні місцевого самоврядування. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні вибори громадян за місцем проживання. Місцеві ініціативи. Громадські слухання. Звернення до органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Участь у роботі органів місцевого самоврядування та робота на виборних посадах місцевого самоврядування. Участь у здійсненні місцевого самоврядування міських, районних у місті осередків політичних партій, громадських організацій, професійних і творчих спілок. Інші форми участі членів територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування. Масові заходи жителів міста. Соціально-політичні конфлікти і шляхи їх подолання. Право членів територіальної громади на інформацію. Оприлюднення рішень органів місцевого самоврядування.
Розділ 4. Міський голова та інші посадові особи місцевого самоврядування	Статус міського голови. Обрання і вступ на посаду голови. Повноваження міського голови. Секретар міської ради. Заступники міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради.
Розділ 5. Міська рада, районні в місті ради	Міська та районні в місті ради. Депутати міської ради. Компетенція міської ради. Скликання сесії міської ради. Порядок денний та гласність засідань міської ради. Регламент міської ради. Комісії міської ради. Депутатські групи міської ради. Повноваження районних у місті рад.
Розділ 6. Виконавчий комітет та інші виконавчі органи міської ради.	Формування та склад виконавчого комітету міської ради. Повноваження виконавчого комітету міської ради. Рішення виконавчого комітету. Управління, відділи та інші виконавчі органи міської ради.

<p>Розділ 7.</p> <p>Органи самоорганізації населення</p>	<p>Система органів самоорганізації населення. Порядок створення та діяльності органів самоорганізації. Територія, в межах якої діє орган самоорганізації населення. Порядок створення органу самоорганізації населення. Фінансова та матеріальна основа органів самоорганізації населення. Організація роботи органу самоорганізації населення. Правовий статус членів органу самоорганізації населення. Порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення.</p>
<p>Розділ 8. Стратегія та основні напрямки розвитку міста</p>	<p>Система сталого розвитку міста. Міське планування. Економічний розвиток міста. Діяльність з вирішення екологічних питань міста. Розвиток науки і освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, культури і мистецтва. Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Соціальний захист населення. Пільги, гарантії і порядок їх встановлення і зняття. Підтримка благодійництва, меценатства та спонсорства. Міжнародна діяльність. Підтримка місцевих товаровиробників, малого та середнього підприємництва.</p>
<p>Розділ 9. Фінанси територіальної громади міста</p>	<p>Загальні принципи фінансової діяльності територіальної громади. Планування фінансових ресурсів. Позики територіальної громади. Повноваження щодо фінансових зобов'язань. Кредитно-фінансові установи. Регулювання обсягів застави та запозичень. Місцеві податки та збори. Порядок та обсяги надання гарантій органами місцевого самоврядування. Фінанси комунальних підприємств.</p>
<p>Розділ 10. Бюджет міста</p>	<p>Загальні засади формування бюджету міста. Принципи формування доходів. Збалансування доходів та видатків бюджету. Прийняття бюджету міста. Зміни до бюджету міста. Попереднє виконання бюджету до прийняття рішень щодо нього. Планування фінансових ресурсів. Повноваження та фінансові зобов'язання з інвестицій. Кредити. Звіт про виконання бюджету.</p>
<p>Розділ 11. Майно територіальної громади</p>	<p>Право комунальної власності. Порядок користування та розпорядження обертами нерухомого майна територіальної громади. Комунальні підприємства. Загальні засади планування та порядок розгляду звітів. Управління корпоративними правами територіальної громади. Нагромадження майна та майнових прав. Відчуження майна та майнових прав. Новітні форми реалізації майнових прав територіальної громади. Механізм запобігання банкрутству суб'єктів комунальної власності територіальної громади.</p>
<p>Розділ 12. Заключні положення</p>	<p>Порядок прийняття і реєстрації статуту. Порядок внесення змін та доповнень до статуту. Контроль за виконанням статуту та його зберігання.</p>

3. Особливості та основні етапи розробки і впровадження статуту

Необхідність статуту територіальної громади диктується декількома важливими обставинами:

По-перше, перехідним характером сучасного українського міста і міського співтовариства, яке переживає складний і неоднозначний процес реформування. Що стосується міського соціуму, то він має перетворюватися в аспекті ринкових і демократичних процесів. Це складний і багатовекторний процес. Тому, члени міського співтовариства мають потребу у визначенні правил поведінки в міському економічному, політичному, культурному, комунальному просторі, а також правила взаємодії з міською владою й один одним.

По-друге, одним із серйозніших пороків нашого суспільства є безвідповідальність як керівників, так і рядових громадян, що обумовлена відсутністю необхідної морально-правової регламентації відповідальності. Статут повинен однозначно визначити цю міру відповідальності між органами міської влади і суб'єктами міської громади. Мова йде, насамперед, про відповідальність міської адміністрації за вирішення міських проблем, а також екології, комунального господарства, соціального захисту населення і т.п.

По-третє, реформування міста припускає активізацію механізмів відновлення всіх сфер життя міста, розробку програм стратегічного його розвитку. Статут повинний стати правовим інструментом реалізації програм та планів міського розвитку.

І нарешті, необхідність статуту обумовлена моральними потребами міста. Перебудова моралі в нашому суспільстві йде дуже повільно. Моральних втрат у цьому процесі поки набагато більше, ніж досягнень. Призначення статуту полягає в тім, щоб відігравати роль не тільки юридичного документа, але й своєрідного суспільного договору, що закріплює прогресивні моральні цінності: взаємодопомогу, підтримку незаможних, добродійність і т.п.

Розробка статуту повинна врахувати позитивний досвід, уже накопичений у цьому питанні, а також бути вільною від виявлених недоліків. Серед останніх слід зазначити такі. Значна частина статутів розроблялася під виборчі кампанії. Їхнє призначення полягає в тому, щоб застосовувати їх як ефективний засіб впливу на суспільну думку. Тому, зігравши свою роль у виборах, вони не можуть грати регулятивні ролі в місті з тієї простої причини, що вони не були для цього призначені.

Відсутність у статутах механізмів розвитку міста, способів вирішення міських проблем. Багато статутів носять декларативний характер.

Багато статутів являють собою документи, що переписують, або трактують правові документи по місцевому самоврядуванню. Нерідко вони не вносять нічого принципово нового в життя міста.

Часто статuti позбавлені власних концептуальних основ, деякі з них пишуться за принципом «зі світу по нитці».

У більшості статутів не визначена роль міського співтовариства.

Успішність створенні статуту не в останній ступені залежить від дієвості організаційно-адміністративних механізмів цього процесу. Розробці адекватного адміністративного забезпечення процесу розробки та прийняття статуту має передувати /6/ визначення основних етапів цієї роботи. Нижче подається відповідна інформація.

Таблиця 4. Основні етапи розробки і впровадження статуту

Назва етапу	Його характеристика
Формування концепції статуту	Створення авторської концепції статуту, методологічне узгодження його з програмою розвитку міста
Роз'яснення городянам через ЗМІ необхідності статуту.	Роз'яснення городянам сутності статуту, його структури та призначення, існуючого світового досвіду, та користь для городян та суб'єктів міської громади в разі прийняття статуту.
Розробка проекту статуту	Підготовка авторського тексту статуту на двох мовах
Публікація проекту статуту	Публікація статуту як авторського документа, що містить варіанти вирішення проблемних питань, які вимагають знання городян.
Експертиза першого варіанта статуту	Містить в собі експертизу статуту фахівцями, а також проведення консультативної роботи з міським співтовариством за допомогою спеціального соціологічного дослідження.
Обговорення першого варіанта статуту	Припускає обговорення статуту в органах міської і районної влади, в трудових колективах, політичних партіях, рухах і громадських організаціях.
Проведення публічних масових слухань статуту.	Припускає проведення масово-політичних заходів: конференцій, присвячених проблемам міста, публічних обговорень статуту.
Доробка статуту	Внесення в статут зауважень і пропозицій, висловлених у ході його обговорення взагалі й у ході суспільних слухань зокрема.
Прийняття статуту як нормативного документа міського співтовариства	Винесення статуту на сесію міської ради, обговорення і прийняття його.
Формування іміджу статуту	Складовими елементами іміджу статуту повинні бути його науковість, використання передового світового досвіду, демократичність, врахування думки городян, активна участь у його підготовки міського голови і міської влади.
Публікація статуту	Публікація статуту як нормативного документа.
Поширення статуту в міському співтоваристві	Передача тексту статуту в усі трудові колективи, громадські організації, партії, рухи, органи керування.
Контроль за застосуванням статуту в органах міської влади	У процесі здійснення контролюючої діяльності міської влади передбачається постійне звертання увага на те, як застосовується статут, чи є його порушення особливо з боку міської влади.

Важливо підкреслити те, що статут міста являє собою не просто інтелектуальний проект, який враховує світові досягнення розробки статутів, особливості міста, його роль і тенденції розвитку. Статут повинен погодити інтереси жителів міста, створювати їм правові умови для досягнення своїх цілей, реалізації інтересів, внесення гідного вкладу у вирішення міських проблем. Він повинен бути результатом творчості самих городян. Тільки в цьому випадку він має перетворитися у основний закон міста, у його справжню малу Конституцію.

Джерела та література

1. Всякому городу нрав и права //Хрещатик. – 1999. – 19 січня
2. Закон України о местном самоуправлении. Днепропетровск: Днепркнига, 1998. – 103 с.
3. Куличенко И. Сильный город – сильный регион – сильная Украина /БВ. 3 августа 2000.
4. Куліченко І., Сурмін Ю., Наврузов Ю. Концептуально-методологічні та інноваційні аспекти програми «Дніпропетровськ 2010: Стратегія зростання» //Актуальні проблеми державного управління. – Дніпропетровськ: ДФ УАДУ, 2000. – № 2.
5. Модельний статут територіальної громади міста. – К.: АМУ. – 1999.
6. Наврузов Ю., Серьогін С. Основні етапи розробки місцевих статутів. Децентралізація державного управління: досягнення та невдачі місцевих влад / Матеріали науково-практичної конференції – Дніпропетровськ: Центр економічної освіти, 1998.
7. Наврузов Ю.В. Системне визначення категорії «громада» // Грані. – 2000. – № 1(9),
8. Рубцов В., Заєць Р. Досвід розробки статуту територіальної громади (на прикладі Києва) // Медіа поліс. – 1999. – № 7.
9. Статут міста як можливість реалізації різних форм місцевого самоврядування. – К.: СПУ, 1995
10. Статут територіальної громади міста Комсомольська //Аспекти самоврядування. – 1999. – № 2 (4).
11. Сурмін Ю. Почему Днепропетровску необходим устав // Наше місто. – 2000. – 30 серпня.
12. Статут територіальної громади м. Дніпропетровська. – Дніпропетровськ: Вид-во „Грані”, 2001. – 47 с.
13. Салій І. Українські міста: питання власності і муніципального управління. Навчальний посібник. – К.: ТОВ „УВПК „Ексоб”, 2001. – 415 с.
14. Шаров Ю.П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти. – Дніпропетровськ: Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.

*СТАШКІВ БОГДАН,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедрию правознавства
Чернігівського інституту МАУП*

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У СТАТУТНОМУ ПРАВІ

У радянський період в умовах адміністративно розподільчої економіки була створена відповідна їй система соціального забезпечення. Людина була матеріально забезпечена від народження до смерті на мінімальному рівні. Їй не треба було думати про завтрашній день. За неї це робили державні структури. Фінансувалось соціальне забезпечення, як правило, за рахунок бюджетних коштів і коштів підприємств та кооперативних організацій.

Ситуація різко змінилась під час неконтрольованого переходу до ринкової економіки, наслідком якого стало суттєве зuboжіння значної частини населення, позбавлення його існуючих гарантій у сфері соціального забезпечення. Саме в цей час у науковий обіг був введений термін "соціальний захист", який пізніше почали використовувати у нормативних актах. Під ним розуміли комплекс заходів, з одного боку, спрямованих на збереження існуючої системи забезпечення пенсіями і допомогами та мережі інтернатних установ для ветеранів і інвалідів, а з іншого боку, – створення сприятливого для життєдіяльності людини середовища.

Соціальний захист є функцією держави, через яку реалізуються основні напрями соціальної політики. З метою її виконання видаються нормативні акти. Зараз питання соціального захисту населення регулюються такими галузями права, як трудове, цивільне, житлове, сімейне, екологічне, право соціального забезпечення. Предмет останньої галузі права розглядається, як соціальний захист у вузькому смислі.

У більшості випадків суспільні відносини у сфері соціального захисту населення регулюються на загальнодержавному рівні законами, указами, а також постановами Кабінету Міністрів України. Однак, певні повноваження у цій сфері мають місцеві держадміністрації і органи місцевого самоврядування. Так, у відповідності зі ст. 34 Закону України "Про місцеве самоврядування" до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;

2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомог інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;

3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;

4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; надання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) делеговані повноваження:

1) підготовка і подання на затвердження ради територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні територіальних програм зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами;

2) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертв політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишились без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;

3) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;

4) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;

5) надання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха;

б) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством;

7) організація проведення оплачуваних громадських робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами – на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності;

8) здійснення контролю за забезпеченням соціального захисту працівників, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці на підприємствах, в установах та організаціях, а також за якістю проведення атестації робочих місць, за умовами праці та наданням працівникам відповідно до законодавства пільг та компенсацій за роботу у шкідливих умовах;

9) участь у веденні колективних переговорів та укладанні територіальних тарифних угод, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) щодо підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території: реєстрація колективних договорів і угод, здійснення контролю за їх виконанням;

10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, що здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;

11) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках;

12) бронювання в порядку, встановленому законом, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності робочих місць, призначених для працевлаштування осіб, які відповідно до законодавства потребують соціального захисту і не спроможні конкурувати на ринку праці, визначення нормативів таких робочих місць; прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація професійної підготовки цих осіб; погодження проведення ліквідації таких робочих місць;

13) державна реєстрація місцевих благодійних організацій і фондів, інших неприбуткових організацій.

З наведеного переліку ми бачимо, що органи місцевого самоврядування мають широке коло повноважень у сфері соціального забезпечення, які бажано стисло закріпити і в статуті територіальної громади міста. Наприклад, у запропонованому модельному статуті є спеціальна стаття (22) під назвою "Додаткові гарантії прав пенсіонерів і інвалідів". Вона гласить:

1. "Предметом особливої турботи органів міського самоврядування є права громадян похилого віку, інвалідів і інших категорій громадян, що потребують соціального захисту. За рахунок місцевих бюджетів, залучення добродійних і інших коштів їм можуть установлюватись додаткові пільги.

2. Перелік додаткових пільг і соціальних гарантій, порядок їх надання, категорії громадян, яким вони надаються, визначається відповідним Положенням, яке затверджується міською радою".¹

У даний час життя вимагає від територіальних громад нових економічних підходів з метою посилення соціальної захищеності громадян.

На їх територіях бажано створити правові й економічні умови для:

- а) забезпечення гідного рівня життя своєю працею;
- б) використання нових стимулів для праці й економічної діяльності: підприємництво, самозайнятість, наявність власності, землі тощо;
- в) створення цивілізованих механізмів розподілу доходів (акціонерні та інші форми участі населення у розподілі прибутків, соціальне партнерство, недержавне соціальне страхування і т. ін.);
- г) формування економічної системи самозахисту і вирівнювання стартових можливостей для цього на підставі цивільного законодавства, в свою чергу, приведе до зменшення кількості громадян, які не можуть обійтись без допомоги суспільства.

Вказане слід відобразити у статуті міста як основні цілі і завдання міського самоврядування.

Суб'єкти господарської діяльності зараз намагаються позбутися соціальної інфраструктури, самоусунулися від вирішення соціальних проблем, і в тому числі, - соціального захисту своїх працівників. Їх діяльність у протидії цьому повинна стимулюватись органами місцевого самоврядування.

Реалізація територіальних програм соціального захисту населення вимагає значних фінансових ресурсів, а міський бюджет, як правило, таких коштів не має. На допомогу територіальній громаді можуть прийти благодійні фонди й окремі громадяни. Благодійництво повинно заохочуватись, а особам, які зробили значні внески, необхідно присвоювати звання "Почесний громадянин міста". На можливість цього та прийняття відповідного положення бажано вказати у статуті міста.

Статут міста є основним локальним нормативним актом територіальної громади. У ньому конкретизуються норми законів і підзаконних актів центральних органів виконавчої влади. Більшість повноважень міського самоврядування стосується соціального захисту жителів міста. Вони у статуті повинні бути виписані так, щоб у майбутньому можна було створити чітку і багатопланову систему захисту людей, що потрапили у складну життєву ситуацію.

Джерела та література:

1 Любченко П.М. Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування. – Харків: ООО "Модель всесвіту", 2001. – С. 181.

*ПАВЛЕНКО ВОЛОДИМИР,
виконавчий директор
Чернігівського регіонального відділення
Асоціації міст України*

АСОЦІАЦІЯ МІСТ УКРАЇНИ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Незважаючи на певні позитивні зрушення в розвитку місцевого самоврядування після його закріплення в Конституції України як засади конституційного ладу, прийняття базового Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування, в Україні все ще існує значний рівень централізації системи влади, реформування державного управління не перейшло з площини декларацій до площин реального життя.

Пошук моделі місцевого самоврядування триває і йде непросто. Каменем спотикання є:

- по-перше, є відсутність значної кількості законів, які мають регулювати питання діяльності органів місцевого самоврядування;
- по-друге, не зроблено чіткого розподілу предмету відання та повноважень між державними органами влади та органами місцевого самоврядування,
- по-третє, що є найважливішим, не створено матеріально-фінансової бази для здійснення місцевого самоврядування.

Своєрідним засобом саморегуляції територіальної громади, системи місцевого самоврядування є реалізація права видавати власні нормативно-правові акти, що прямо передбачено Конституцією України (ст. 44) та Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", який визначає нормотворчі повноваження представницьких органів місцевого самоврядування (ст. 26).

За допомогою актів місцевого самоврядування встановлюються норми права, які обов'язкові для населення, органів, установ та організацій, що здійснюють діяльність в межах відповідних територій.

Особливе місце серед інших актів належить статуту територіальної громади.

Статути територіальних громад мають давню традицію і відігравали свого часу надзвичайно важливу роль в історії становлення та розвитку сучасних форм місцевого самоврядування. Саме з появою статутів (хартій) міст пов'язують виникнення передвісника сучасного місцевого самоврядування – комунального

самоврядування в країнах Західної Європи з ході так званих комунальних революцій (XI-XII ст.).

В багатьох середньовічних українських містах роль подібних хартій відігравали так звані “уставні грамоти великих князів литовських та королів польських”, якими надавалось магдебурзьке право, пожалування якого для міста означало відміну дії звичаєвих норм, виведення міста з-під юрисдикції місцевої адміністрації і запровадження міського самоврядування з виборними адміністрацією та судом. Як хартії так і “уставні грамоти” визначали систему органів міського самоврядування, їх повноваження та порядок обрання, статус посадових осіб міста.

Сьогодні статuti територіальної громади досить поширені в країнах Європи та Америки, маючи розмаїття форм, змісту, різний порядок прийняття та неоднакову юридичну силу.

В новітній Україні тема статутів територіальної громади виникла ще в 1996 році під час роботи над Конституцією України. В 1997 році вдалося закріпити цю ідею в Законі “Про місцеве самоврядування в Україні”. Це було не так просто. Фактично, стаття про можливість прийняття статуту територіальної громади була включена до проекту в останній день роботи узгоджувальної комісії. В узаконення права територіальної громади на законотворчу роботу в межах своєї території, як в прийнятті самого закону про місцеве самоврядування, вагомих внесок зробила Асоціація міст України і її Правління.

Конституція України, Закон “Про місцеве самоврядування в Україні” побудували місцеве самоврядування таким чином, що його основу складає територіальна громада. Але, територіальна громада у нас ще не сформувалась. Ми маємо *сукупність* жителів, а не *монолітну спільноту*, згуртовану на соціальних, економічних, культурних інтересах, яка бере на себе відповідальність за управління містом чи селом. Одним з чинників по згуртуванню жителів населеного пункту може стати статут.

Мета статуту територіальної громади окреслена в ст.19 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, це – врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування. На жаль, визначивши мету статуту, закон не визначає його предмет. Лише в окремих статтях Закону є посилання на необхідність врегулювання нормами статуту окремих питань участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування. Наприклад, в ст.9 – про визначення порядку внесення місцевої ініціативи, в ст.10 – окремих питань організації діяльності рад, в ст.13 – порядку організації громадських слухань.

Далі, та ж ст.19 передбачає, що статут повинен відповідати Конституції і законам України і бути в межах закону про місцеве самоврядування.

Подібна законодавча невизначеність з одного боку, і жорсткі правові рамки з іншого, породжує запитання: "Чи потрібний взагалі статут територіальної громади в умовах максимальної законодавчої уніфікації моделі місцевого самоврядування та детальної регламентації структури органів місцевого самоврядування, їх повноважень та форм роботи?"

Чи можна обійтись без статуту? Відповідь на це питання дає життя. Звичайно можна, адже більшість територіальних громад України цілком нормально обходиться без нього, а прикладів, коли прийняття статуту кардинально змінило соціально-економічний стан якогось міста чи селища, навести дуже важко.

Чи потрібен статут? І на це питання відповідає життя.

Невеличкий приклад. Хмельницька область, місто Старокостянтинів. В 2001 році містом прокотилася хвиля мітингів, акцій протесту, під час яких серед інших вимог була висунута вимога проведення громадських слухань за участю міського голови. Як відомо, законом дане питання визначено таким, що має бути регламентовано статутом. Статут територіальної громади ще не прийнятий. І навіть маючи бажання виконати дану вимогу, міський голова не зміг дійти згоди з ініціаторами акцій щодо організації слухань, оскільки зразу ж виникло багато запитань:

- Де і в які строки мають бути проведені слухання?
- Хто має брати в них участь?
- Які можуть бути правові наслідки рішень чи звернень прийнятих на них?

На всі ці питання не було знайдено таких відповідей, які б влаштували всіх. Як наслідок – подальше загострення ситуації. А подібного розвитку подій можна було б уникнути, якби територіальна громада мала свій статут, в якому всі ці моменти було б врегульовано.

Висновок однозначний: статут не є необхідним, але він потрібний кожній територіальній громаді.

Статут виступає своєрідним засобом згуртування територіальної громади, тобто це один із елементів створення самої громади, адже процес становлення громади як спільноти у нас ще тільки йде. За цих умов, статут може мати велике психологічне і юридичне значення.

Попри недосконалість, закон про місцеве самоврядування дозволяє сформулювати досить значний об'єм положень статуту територіальної громади.

По-перше, в цьому законі кілька питань прямо віднесені до предмету статуту. Це регламентація деяких форм участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування.

По-друге, це питання, які стосуються самої системи місцевого самоврядування, зокрема, визначення структури виконавчих органів, самої схеми, принципів формування органів самоорганізації населення.

По-третє, це блок питань, які пов'язані з розподілом повноважень між окремими органами місцевого самоврядування, органами місцевого самоврядування та органами самоорганізації населення, а також процедурні питання.

Тобто, статут має визначити реальний механізм участі кожного члена громади в здійсненні місцевого самоврядування.

Але статут – це не просто документ, який повинен би виглядати як регламент діяльності громади, її взаємостосунків з представницькими і виконавчими органами. Це скоріше політичний документ, який повинен би об'єднати територіальну громаду на відстоювання своїх прав на місцеве самоврядування. Саме такою була ідея статутів.

Цю ідею Асоціація міст України послідовно втілює в життя. За ініціативи асоціації експерти Товариства науковців по сприянню муніципальній реформі на чолі з його Президентом, академіком Української муніципальної академії, головою департаменту законодавчих ініціатив АМУ В.В.Кравченком розпочали роботу над Модельним статутом територіальної громади в 1996 році, тобто ще до прийняття Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні". Ця робота ґрунтувалась на таких концептуальних положеннях:

1. Модельний статут не повинен мати загальнообов'язкового характеру, тобто це має бути не нормативно-правовий, а методичний документ. Тому його не потрібно затверджувати Верховною Радою чи Кабінетом Міністрів України, оскільки це неминуче призведе до уніфікації предмета та змісту статутів територіальних громад, що

- по-перше суперечить самій природі місцевого самоврядування, яке має базуватися на правовій, організаційній та матеріальній автономності територіальних громад, органів місцевого самоврядування;

- по-друге, подібний підхід певною мірою нівелює саму ідею статутного права – згідно з положеннями закону про місцеве самоврядування статuti приймаються з метою врахування особливостей здійснення місцевого самоврядування;

- по-третє, це значно ускладнило б реєстрацію статутів – можна небезпідставно прогнозувати, що органи Міністерства юстиції будуть відмовляти у реєстрації статутів, посилаючись навіть на незначні відмінності від положень типового статуту.

2. Розробку і запровадження в практику місцевого самоврядування статутів територіальних громад доцільно запроваджувати, не чекаючи завершення законодавчого врегулювання окремих питань організації та функціонування як всієї системи місцевого самоврядування, так і окремих її елементів.

3. Статут, перш за все, має конституювати територіальну громаду, як ос-

новий елемент місцевого самоврядування, що відповідає її конституційному статусу первинного суб'єкта місцевого самоврядування. При цьому слід чітко визначити територіальні межі, в яких громада здійснює місцеве самоврядування, внутрішню структуру громади та статус її складових частин, здійснити розподіл повноважень між громадою в цілому та її складовими частинами та ін.

4. Модельний статут, з одного боку, має відповідати положенням Конституції та Законів України, з другого – бути достатньо гнучким з тим, щоб його можна було максимально використати при розробці статутів конкретних територіальних громад.

Вперше в асоціації модельний статут було розроблено в 1996 році, а над його впровадженням активно почали працювати в 1998-99 рр. При розробці своїх статутів багато міст використали положення модельного. Першим, зареєстрованим статутом, розробленим на його основі, був статут Комсомольська Полтавської області, зареєстрований в 1999 році.

АМУ активно допомагає містам у розробці їхніх статутів.

Проведено ряд семінарів, науково-практичних конференцій, засідань "круглих столів". Видані методичні посібники. В регіональному відділенні зібрана бібліотека зареєстрованих статутів різних громад: від міст-мільйонників до невеличких містечок. Працівники виконавчої дирекції готові надати необхідну інформацію і практичну допомогу територіальним громадам Чернігівщини в розробці їх статутів.

*СИТИЙ ІГОР,
кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник
Чернігівського історичного музею
ім. В. В. Тарновського*

ІСТОРИЧНІ ГЕРБ І ПРАПОР ЧЕРНІГОВА

Чернігів — це одне з найстаріших міст України, яке 380 років тому отримало статус магдебурзького міста, тобто право на міське самоврядування. Зовнішніми атрибутами цього права були печатка, герб та прапор.

В історичній науці не склалось єдиної думки щодо символіки Чернігово-Сіверської землі. В.Румянцева вважає що емблемою Чернігівського князівства здавна був двоголовий орел. Натомість Б.Рибаків, дослідивши билини чернігівського циклу, доводив, що початково це був віщий ворон, або як варіант Семаргл. На користь цих гіпотез як і інших схожих, можна знайти досить аргументів, тим більше, що емблематика змінювалась протягом віків. Можливо ворон більш рання емблема, яка трансформувалась під впливом тісних зв'язків Чернігівського князівства з Візантією через Тмутаракань в XI ст.

В такому разі стає зрозумілою позиція геральдистів Речі Посполитої, які у XVII ст. стверджували, що двоголовий орел — давня емблема чернігівської землі, на підставі чого польський сейм у 1633 р. затвердив герб Чернігівського воєводства — чорний двоголовий орел з розпуценими крилами під короною та вензель короля Владислава IV на його грудях (цікаво, що у 30-ті XVII ст. був ще один герб, пов'язаний з Чернігівщиною, — це Погоня; він був вміщений на печатці чернігівського земства).

На жаль, нам не відома аргументація геральдистів щодо давності орла, як емблеми Чернігівщини. Та й взагалі, чи були вони? Не треба забувати, що Чернігівські землі були спірною територією між Річчю Посполитою та Московською державою, а звідси — всілякі намагання тим чи іншим засобом прив'язати їх до себе. Можливо, чорний двоголовий орел планувався як противага московському. Ось дивіться, у складі Речі Посполитої є землі, які мають у гербі орла ще з домонгольських часів на відміну від пізнішого, запозиченого з Візантії, московського. Крім того, чорний орел перекликається з польським білим. Отже, руські землі у складі Речі Посполитої є невід'ємною її частиною, а Москва не має на них ніяких прав.

XVII ст. герба у загальноприйнятому розумінні у Московській державі не існувало, а ті зображення, що ми бачимо на російській печатці, можна розглядати, як

емблеми (і не більше), які підкреслювали думку, що Москва — це збирач руських земель. Цікаво відзначити, що на печатці Івана IV емблема чернігівської землі — меч східного типу чи шабля, на тарелі Олексія Михайловича — це білий олень на зеленому полі. Як бачимо, у російській традиції емблема чернігівських земель була нестійкою, що пояснюється відсутністю традиції російської геральдики, що як наука почала розвиватися лише у XVIII столітті, а в XVII ст. московським чиновникам доводилося або створювати штучні емблеми, або користуватися розробками більш досвідчених західних геральдистів, вносячи свої модифікації.

Тому і орел у 1672 р. стає одноголовим. І у лапах у нього з'являється хрест, який нагадує, що чернігівські землі поряд з Києвом були колыскою християнства на Русі. Голову ж орел «втрапив», тому що загальнодержавною емблемою Московської держави був двоголовий візантійський орел, і не припустимо, з точки зору московських чиновників, щоб подібна емблема була у Чернігова, міста хоч і стародавнього, але ж провінційного, яке перебувало певний час у складі Речі Посполитої. Тобто орел утвердився як герб Сіверської землі.

В той же час як міський герб Чернігова ми можемо розглядати тільки зображення св. Владислава. У 1623 р. Сигізмунд III своїм привілеєм надав місту магдебурзьке право, де серед іншого затверджувався міський герб: «... в герб городской назначаем: святой Владислав в збруй с красною хорогвою». Нині сповнилося 380 років цьому гербу. Чому саме цей святий потрапив на герб? Адміністратором Чернігово-Сіверської землі у той час був королевич Владислав, у майбутньому король Владислав IV, а святий Владислав був його покровителем. Тут треба згадати традиції Київської Русі, її князів, котрі, вміщували на печатках зображення своїх святих покровителів. Чому святий був у військовому спорядженні? Чернігів — це прикордонне місто, до речі, як і зараз. Знову ж аналогії: зображення озброєного воїна бачимо на князівських печатках Київської Русі. Геральдисти Речі Посполитої добре знали свою справу і підводили під свої розробки солідну базу. Зображення св. Владислава існувало на міській печатці Чернігова з 1623 до 1782р., тобто 159 років (у XVII—XVIII ст. поняття «міський герб» і «міська печатка» були тотожними).

У указі Сенату 1730 р., на який посилаються окремі дослідники, фактично мовиться про затвердження військової емблеми та підтвердження старого земельного герба Чернігівщини, а не міста Чернігова. Про це переконливо свідчать дані сфрагістики: на печатці Чернігівського полку зображений чорний одноголовий орел з хрестом, а на міській — св. Владислав (не слід забувати про складні взаємовідносини між козацьким та міським самоврядуванням на Гетьманщині).

Сьогодні відомо 57 відбитків печаток м. Чернігова, їх описів, фотографій з хронологічними рамками 1675 — 1782 рр. На всіх — зображення св. Владислава.

52 відбитки (1769 — 1781 рр.) описала Н.Грабова. Незрозуміле, чому вона трактує св. Владислава як озброєного козака. Подібне трактування маємо і в опису печатки 1692 р., вміщеному у «Черниговских губернских ведомостях» 1857 р., ч. неоф. до № 18. На наш погляд, це помилка. Є привілей 1623 р. з описом герба, є підтверджувальні грамоти московських царів, які не скасовували це зображення, тому ніякий не козак, а саме св. Владислав. Треба все ж поважати свою історичну спадщину!

Привертають увагу печатки з легендою «ЕЯ ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА МАГИСТРАТА ЧЕРНЕГОВСКОГО ПЕЧАТЬ». У каталозі музею В. В. Тарновського маємо опис та фотографію подібної печатки (оригінал не зберігся). Якщо її легенда співпадає, крім деяких деталей, з описаними Н.Грабовою, то зображення майже цілком повторює відому печатку 1698 р. Зображення ж св. Владислава на печатках 1769 — 1781 рр. за своєю іконографією наближається до відбитка 1675 р. з деякими деталями зображення 1698 р.—пир'я на шоломі, шабля на боці, тобто воно має синтетичний характер. Діаметри вищезгаданих печаток від 17 мм до 40 мм більш наближаються до печатки зразка 1675 р. (28 мм).

Печатка 1698 р. значно більша. Нами у фондах Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського виявлені однотипні з нею по зображенню печатки 1704 р. та 1710 р. їх діаметр—48 мм. Коловий напис у два рядки починається з поділового хрестика: «ПЕЧАТЬ ИХ ЦРСКГО ПРЭСВЫГЛГО ВЕЛИЧЕСТВА МЕСКАЯ РАТУША ЧЕРНИГОВ...». Зображення у центрі в основному повторює зразок 1698 р. По техніці виконання печатки 1704 та 1710 рр. належить до паперово-воскових.

Постать св. Владислава утрималась на міській печатці до 1782 р., коли указом Катерини II був затверджений міський герб — чорний орел під короною з хрестом у лапі. Чому 159 років св. Владислав всіх задовольняв, а в 1782-му вже ні? Ймовірно, російська імператриця, один з ініціаторів поділів Речі Посполитої, використовувала всі можливості, щоб знищити будь-яку пам'ять про те, що руські землі входили до складу цієї держави. Крім того, не треба забувати, що цей герб нагадував про особливий статус міста, його магдебурзькі права, що у самодержавній кріпосницькій Росії викликало неприйняття.

Лінію на загальне нівелювання проводили й інші імператори. Згадаймо указ Павла I, який вимагав переробити зображення на міських та інших печатках під державний герб Російської імперії. Чорний орел залишався гербом міста до Жовтневої революції. Після неї з 1917 по 1969 р. Чернігів взагалі не мав не те, що герба, а й взагалі якоїсь емблеми.

15 березня 1969 р. перша сесія 12 скликання міськради затвердила новий «герб»—«основу герба становить срібний щит слов'янської форми, що симво-

лізує давність міста і його важливе оборонне значення в минулому, угорі щита — давньослов'янським шрифтом напис — «Чернігів», внизу — серп і молот, що символізують мирну працю і непорушність союзу робітничого класу й селянства. Центральна червоно-лазурова площина щита, що відтворює кольори прапора УРСР, розподілена золотим колосом пшениці, який підкреслює, що Чернігів — центр області з розвинутим сільським господарством. На лазуровому тлі зображений силует давньої гармати, він нагадує, що Чернігів у минулому був фортецею на південно-західних рубежах Росії, на червоному — срібне зображення реторти і шпулі, яке символізує промисловий розвиток сучасного міста. Пересікаючи лазуровий і червоний фон площини, в'ються хвилі Десни, на березі якої розкинулося місто».

Як бачимо, у цій емблемі безліч порушень геральдичних принципів, тому, ясна річ, зі створенням суверенної України серед іншого постало і питання про відновлення старого історичного герба Чернігова. Була створена комісія для вивчення цього питання.

Оголошено конкурс на краще графічне вирішення герба, були виступи по міському телебаченню, публікації у пресі. Але зразу впадає у вічі, що повністю зігноровано перший історичний герб Чернігова — св. Владислав. На розгляд сесії міськради виносився герб з орлом, але вона кілька разів відхиляла цей проект, мовляв, що це йде від Росії, царату і таке інше. Депутатам не вистачило знання історії рідного міста. Нарешті вони прийняли рішення віддати це питання на розгляд виконкому, і той своїм рішенням № 332 від 1 грудня 1992 р. ухвалив: «затвердити герб міста по опису та малюнку, які додаються», тобто орла з хрестом. Автор модифікації та опису токар Чернігівського радіоприладного заводу В. М. Сергєєв.

Ось що він пише (мовою оригіналу): «Исторический герб Чернигова представляет собой серебряный гербовый щит, на фоне которого изображен черный одноглавый орел со специфически взведенными распушенными крыльями. Гордо вытянутая шея, высоко поднятая голова и раскрытый клюв с выбросом языка символизируют всепобеждающее и жизнеутверждающее начало, силу, ликование. Широко расставленные лапы, традиционные для изображения черниговского орла, дополняют общее впечатление силы и отваги. В левой лапе орла находится золотой крест, символизирующий духовное начало, значимость и влияние христианства в многовековой жизни города, одного из наиболее значительных духовных центров нашего отечества, давшего неиссякаемую плеяду подвижников православия. Голову орла венчает золотая пятиконечная башенная (городская) корона — символ принадлежности данного герба городу».

Співвідношення сторін 1:1,2. Язик та очі орла червоного кольору, дзьоб і лапи — золотаві. Обгрунтування орла В. Сергєєв дає по В. Румянцевій, але в дуже кате-

горичній формі. Дискусійні доводи він подає, як загальноприйняті і безумовні, при цьому цілком ігнорує св. Владислава, який був гербом міста 159 років. Крім того, орел втрачає великокнязівську корону, що у дореволюційному зображенні підкреслювала особливий статус Чернігова, не слід забувати, що тут князували Володимир Мономах, Святослав Ярославич та інші князі, які потім займали великокнязівський стіл у Києві.

Не менш цікава історія міського прапора Чернігова. В Україні першу згадку про міські прапори знаходимо у підтверджувальному привілеї Сигізмунда I Старого львівським міщанам на міській герб від 27.01.1526. Потім прапори, на яких зображувались герби, згадуються у привілеях Корсуню (1585 р.), Переяславу (1620 р.), Богуславу (1620 р.), Остру (1662 р.)

Деякі міські прапори дожили до нашого часу. У військовому музеї Стокгольма зберігаються прапори Києва та Львова. До Швеції вони потрапили як воєнні трофеї.

Опис чернігівського прапора був зроблений 1786 р. Опанасом Шафонським: „Магистрат Черниговский имеет, по старому обікновению, особое магистратовое знамье, которое в торжественных выходах обще с цеховыми употребляется, треугольное, и состоит из голубого штофу. На одной стороне написан образ Преображения Господня; по сторонам сего образа на правой – пророк Моисей, а на левой пророк Илия, в подножии онаго Святыи апостол Иоанн, апостол Петр и апостол Ияков; на другой стороне прежний магистратский герб. Кайма онаго знамя желтого штофу, по краям которой, воместо позументу, золотья и сребная сусальныя полосы и шелковым шнурком обшиты. На верху древка деревянная позолоченная булава и над оною такой же крест». Загалом Оп. Шафонський описав 34 прапора – два міських (Чернігів, Прилуки), 32 цехових (Зенків, Прилуки, Ніжин, Борзна, Березне, Чернігів). Цей опис дозволяє простежити основні, характерні риси міського прапорництва Гетьманщини.

Колір полотнища:

- червоний (16 прапорів)
- зелений (8 прапорів)
- блакитний (6 прапорів)
- жовтий (4 прапорів).

Форма полотнища: трикутник – п’ять

«двоерожных» – два. Решта не зазначена, але припускаємо, що вони були прямокутні.

Сюжети:	Богородиця – 8 прим. Гербові емблеми – 7 Покров – 6 Богоявлення – 5 Арх. Михайло – 5 Вм. Георгій – 5 Св. Лука – 3 Хрест – 3 цехові атрибути - 8	Кузьма і Дем'ян – 3 Воскресіння – 2 Вензель – 2 Іоан Предтеча – 2 Благовіщення – 2 Мих. Чудотворець – 2 Ілля Пророк – 2 Георгій Победоносець - 2	Дух святий – 1 Преображення – 1 Вм. Стратилат – 1 Троїця – 1 Ісус Христос – 1 Вознесіння – 1 Міроносиці – 1 Арх. Гавриїл – 1 Св. Димитрій – 1 Ап. Петро і Павло – 1 Св. Борис і Гліб – 1 Положення риз Богородиці – 1
---------	---	---	--

Як бачимо, превалує християнська емблематика.

Голівка держака прапора: булава з хрестом – 2
булава зі списом – 1
хрест – 1
спис – 6
спис зі сокирою (алебарда) – 6

Таким чином, найбільш популярною та традиційною формою держака прапора був спис.

Звернемо увагу на те, що по краю полотнища полюбили обшивати лиштвою, а вказані сюжети малювали фарбами. Техніку гаптування, на відміну від церковних речей, не використовували. Уявлення про подібні прапори дають два унікальних прапори, що зберігаються в Сосницькому краєзнавчому музеї ім. Ю. Виноградського. Прапор Сосницького цеху шевців трикутної форми. Полотнище синього кольору, обшите по краю жовтою лиштвою і торочкою. В ньому намальовані жовтими, зеленими, коричневими, червоними фарбами на тлі картуша 2-а святих. Можливо це Кузьма і Дем'ян. Над картушем угорі – шестипроменева зірка. Під картушем стилізований рослинний орнамент та хрест. Праворуч картуша – янгол, що тримає трубу. Праворуч янгола – півмісяць, гострий кут втрачений. В музеї прапор датується серединою XVIII ст. На нашу думку це скоріше кінець XVIII ст. або поч. XIX ст. Другий прапор належав Сосницькому ковальському цеху. Він теж трикутний. Полотнище червоного кольору, обшите по краю жовтою лиштвою. В ньому намальовані жовтими, зеленими, червоними, золотавими фарбами на тлі картуша якийсь зображення (фарби обсипались), над картушем ліворуч – восьмипроменева зірка, під картушем ліворуч – картуш овальної форми. Праворуч картуша – півмісяць, восьмипроменева зірка, а між ними – мальтійський хрест. Держак тогочасний. Голівка списоподібна. Він пофарбований білими, червоними і чорними смугами, що чередуються. Датування тогочасне вищенаведеному.

Ще один відступ стосовно герба Чернігівської землі – чорного орла, а саме його кольору. Завдяки публікації О.Толочко можна припустити, що він не випадковий. Історик пише: “Різні боки кордону маркуються різними барвами. Свій бік – світлою, чужий – темною. Протистояння “світлої”, “красної” Русі темному, “незнайомому полю» – одна з головних колористичних домінант давньоруської літератури. Кольоровий код, втім, не єдиний. Він має своє, безпосереднє продовження у знаках сторін світу, де своєму відповідає південь (світло), чужому – північ (темрява). На світанку давньоруської державності саме таким чином поляни усвідомлювали своїх північних сусідів сіверян, пов’язуючи із ними чорну фарбу, а разом і поняття географічної півночі, холоду. Можна твердити, що уявлення про максимальну етнічну відчуженість обов’язково асоціюється із чорною північчю”.

Маючи опис і з нагоди пам’ятної дати виникла ідея реконструювати історичний прапор Чернігова. Щоб витримати стиль, притаманний XVII – XVIII ст., за зразок, як для форми прапора, так і для зображення, були використані тогочасні пам’ятки прапорництва та малярства. Форма була взята із публікації Я.Ісаєвича “Бойові прапори козацького війська (середина XVII ст.)”. Зображення “Преображення Господнє” з однойменної ікони поч. XVIII ст. з книги Дм. Степовика “Історія української ікони X-XXст.”. Зображення герба Чернігова XVII – XVIII ст. – Св. Владислава в обладунках – взято з публікації Н.Г.Грабової “Печатки адміністративно-судових установ Лівобережної України XVIII ст.”. Він вміщений на печатці Чернігівського магістрата, яка побутувала у 1769 – 1781 рр. Проте враховуючи, що це чорно-біле зображення, а на прапорі герб був багатокольоровий, ми використали також зображення Св.архистратига Михайла з Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври. До речі, козаки досить часто на своїх прапорах використовували зображення арх. Михайла.

Слід зазначити, що зображення озброєного воїна треба, на нашу думку, трактувати ширше, а ніж як тільки Св.Владислава. Перед нами узагальнений образ захисника рідної землі. Витоки цього зображення сягають часів Київської Русі. Щось подібне ми бачимо на князівських печатках. Також можна розглядати цей малюнок, як уособлення легендарного засновника Чернігова князя Чорного. І підстави для цього були, адже у 1625 р. був створений козацький загін для охорони Чернігова. До речі, це перша документальна згадка про чернігівських козаків, окрім звісток про легендарну Сновську Січ. Таким чином, є підстава у 2005 р. відзначити вже 380-річчя чернігівського козацтва.

Стосовно сюжету “Преображення Господнє”, то воно теж не випадкове. Адже в Чернігові стоїть найстаріший мурований храм східного слов’янства – Спасо-Преображенський собор XI ст. і для чернігівців він завжди був головним осередком віри і духовності.

Отже, виходячи з ст. 22 „Символіка територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей” Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, де у п. 1 зазначено, „територіальні громади сіл, селищ, міст можуть мати власну символіку (герб, прапор тощо), яка відображає їх історичні, культурні, соціально-економічні та інші місцеві особливості і традиції”, слід відновити історичні клейноди Чернігова, зокрема прапор згідно реконструкції.

ДОМАНОВА ГАННА,
провідний археограф
ІУАД НАНУ (Чернігів)

КОРОЛІВСЬКІ ПРИВІЛЕЇ, ЦАРСЬКІ ГРАМОТИ ТА ГЕТЬМАНСЬКІ УНІВЕРСАЛИ ЧЕРНІГІВСЬКОГО МАГІСТРАТУ

27 березня 1623 р. польський король Сигізмунд III пожалував Чернігову привілей на магдебурзьке право. Відтоді, протягом тривалого часу, у місті існував магістрат – орган станового міщанського самоврядування, який опікувався міським господарством, фінансами, судочинством і правопорядком.

Надання магдебурзького права означало певну правову організацію за західним зразком, але фактичне функціонування цього інституту в окремих містах визначалося сукупністю наданих їм привілеїв¹. Виокремлення міщанства з-поміж інших верств населення вимагало від уряду подальшого регулювання. Підґрунтям існування магдебургії у місті стали насамперед привілеї польських королів, грамоти російських царів та гетьманські універсали, які визначали не тільки правове поле, в якому функціонував магістрат, але й межі міста, підвладні йому села, ґрунти, озера й млини.

Свого часу на сторінках різних видань, більшість документів законодавчого характеру була опублікована. Як законодавчі акти, привілеї, грамоти, універсали мали численні сучасні і пізніші копії, тому перевидані по декілька разів з різних копій чи оригіналів вони мали деякі розходження, але не змістовного характеру. Спробуємо простежити долю королівських привілеїв, царських грамот, указів та гетьманських універсалів, які свого часу зберігалися в архіві Чернігівського магістрату.

Функції Чернігівського магістрату, згідно імператорських указів 1785 р., перebrала на себе Чернігівська міська дума. Більшість документів, насамперед законодавчого характеру, були передані у її розпорядження, де і зберігалися протягом тривалого часу, частина потрапила до архіву. Відомий краєзнавець М. Білозерський, восени 1852 р. був "командирован в архив Черниговского городского магистрата, для рассмотрения грамот, актов, и книг прежних лет"². У рапорті про свою роботу він доповідав: "В исполнении чего, имею честь доложить, что в городском магистрате грамот не оказалось; все они переданы в городскую Думу. Мне оставалось изыскать си единые из архивных дел, но архив магистрата в таком беспорядке, что по описи нельзя было ничего отыскать: надо было развязывать

каждую связку, пересматривать ее от листа до листа, чтобы найти что либо достойное вниманию". М. Білозерський склав "Реестр актов и сведений, отысканных в архивных делах Черниговского Городового магистрата", серед яких означені:

- А) Описание Чернигова, составленное в 1765-1766 г.
- В) Крепости, данные ремесленным цехам разными лицами.
- С) Универсалы магистрата 1734 и 1746 г.
- Д) Сведения о приезде гетмана Розумовского в Чернигов 1752 г.
- С) Копии с писем. – 1689-1707 г."³

Документальна колекція М. Білозерського, що зберігається у Інституті рукопису НБУ ім. В.Вернадського містить копії цих матеріалів, зроблені ним власноруч. Насамперед, нас цікавлять універсали Генеральної військової канцелярії від 11 грудня 1734 та 19 березня 1746 рр.⁴. Вони не були передані до міської думи разом з іншими законодавчими актами, а зберігалися в архіві. Надалі їхня доля не відома, але копії й досі зберігаються в особовому фонді М.Білозерського. Обидва універсали, надані на прохання чернігівських вїтїв Й.Титовича та К.Каневського, мають конфірмаційний характер щодо маєтностей, земельної власності магістрату. Останній, між іншим, стверджує, що "оний магистрат огныне состоит в особливом ведомстве Генеральной войсковой канцелярии". Також, універсал 1746 р. відмічає той факт, що у 1741 р. був виданий аналогічний універсал "по челобитно бывшаго войта черниговского Йосифа Титовича с прочими магистратскими". На жаль, цей документ не зберігся, але, ймовірно, він ліг в основу універсалу 1746р.

Відомо, що у 1838 р., актовий матеріал Чернігівського магістрату, збережений в міській думі, готувався для пересилки у Петербург до Міністерства внутрішніх справ. У цей час в Петербурзі діяла Археографічна комісія. З цього приводу був складений опис, "подлинным древним высочайшим грамотам, универсалам и прочим бумагам нижепоименованным из архива Черниговской Градской Думы"⁵. Про це, зокрема, свідчить справа, знайдена Д.Гроховецьким в Полтавському історичному архіві у фонді канцелярії Чернігівського, Полтавського та Харківського генерал-губернаторства, яка мала назву: "Дело по представлению испр. Должность черниговскаго гражданскаго, полтавскаго губернатора с копиями описей древних высочайших грамот и прочих бумаг. Началось 11 ноября 1838 года, на 5 листах". Віце-губернатор рапортував "Его сиятельству господину исправляющему должность черниговскаго, полтавскаго и харьковскаго генерал-губернатора, генерал-адъютанту графу Строганову" щодо проведеної роботи. Він підкреслив, що означені документи представив чиновник "здешней палаты уголовного суда" Грембецький. Опис оригіналів нараховував 53 документи. Серед них налічувалося 7 привілеїв польських королів, 9 царських грамот, та 19 гетьманських універсалів.

Частину документів складала купчі, декрети, об'яви і таке інше. Наявні помилки серед дат, свідчать про неувважність тогочасних канцеляристів. Сліди цих документів загубилися.

На сторінках "Черниговских губернских ведомостей" у 1852 р. з'явилася публікація без зазначення авторства "Сведения о находящихся в Черниговском городском магистрате грамотах, универсалах и прочее, с означением от кого даны, где и в каком году"⁶. Перелічено 12 грамот, 5 королівських привілеїв, "на польском языке" та 32 гетьманські універсали. Крім того, наприкінці зроблений запис: "Сверх сего находится еще несколько отрывков, писанных ан польском языке, следующих годов: 1615, 1634, 1650, и Декрет от 1698 года, еще некоторые бумаги, относящиеся к этому времени". Цікаво, що цей опис робився з оригіналів, про що свідчать зроблені примітки, наприклад: "Грамота Сигизмунда III, Короля Польского, писана на пергаменте, 1625 года с печатью и собственноручною его подписью", або "Грамота царя Алексея Михайловича, данная в Шклове 7163 (1655); писана на пергаменте, с висящей печатью из красного воску, на коим изображен герб Российского государства". В описі згадуються: універсал Б.Хмельницького 1649 р., Ю.Хмельницького 1659 р., 2 універсали І.Сомка 1663 р., 4 – І.Брюховецького 1666-1667 рр., 1 – І.Самойловича 1673 р., 2 – Д.Многгрішного 1669 р., 4 – І.Мазепи 1686 – 1706 рр., 13 – І.Скоропадського 1709-1721 рр., 3 – Д.Апостола 1731-1732 рр., 1- полковника П.Полуботка 1700 р. Але, на жаль, перелік універсалів не достеменний, вони подаються за номерами, що призводить до розбіжностей, наявні помилки у датуванні.

У 1890 р. зібрання рукописів Чернігівської міської думи пересилалося до Харківського університету. Зібрання, у складі якого знаходилися і документи Чернігівського магістрату, не мало систематичного опису. Відомий історик і правознавець М.Василенко видав 5 документів, періоду існування Чернігівського магістрату – царську грамоту 1690 р. та 4 гетьманські універсали, "списанных с копій, к тому же не вполне удачных"⁷.

У серпні 1908 року в Чернігові проходив XIV Археологічний з'їзд. Окреме його засідання було присвячено 1000-річчю Чернігова. Діяла виставка старожитностей, на якій були представлені декілька оригіналів королівських привілеїв, царських грамот та гетьманських універсалів, наданих Чернігівському магістрату у різні часи його існування. Експонати виставки стисло були описані в "Каталогі", а повні їх тексти надруковані у збірнику "Труды Черниговского предварительного комитета по устройству XIV археологического съезда"⁸. Цінність цього видання безсумнівна, мало доступний рукописний матеріал думи вперше вводився у науковий оборот. Подано тексти 39 документів.

Подальша доля привілеїв, грамот та універсалів, наданих Чернігову, із зібрання

міської думи не відома, але, ймовірно, вони зберігалися у Харківському університеті, а потім були передані до Харківського історичного архіву. Хотілося б нагадати про діяльність у 20-х рр. XX ст. Комісії для виучування західно-руського та українського права, яка мала на меті підготовку та видання збірника "Джерела історії західно-руського та українського права". Одним з підрозділів проекту значилися "Джерела магдебурзького права"⁹. Не виключно, в ньому були задіяні вищезгадані документи Чернігівського магістрату. Крім того, у колекції І. Каманіна, який брав участь у розробці проекту, відклялися скопійовані документи магдебургії Чернігова (грамота Олексія Михайловича 1656 р.; універсали гетьманів Бруховецького – 1663 р., Мазепи – ? р., Скоропадського – 1721 р.)¹⁰.

Як вже зазначалося, документи, особливо законодавчі акти, мали численні копії різних часів. Достовірно відомо, що у 1766 р. під час здійснення Румянцевського опису Лівобережної України, з усіх "крепостей" Чернігівського магістрату були зняті копії.

У Центральному державному історичному архіві України в Києві (ЦДАУК), у фонді Чернігівського магістрату зберігається копія привілею польського короля Сигізмунда III про надання Чернігову магдебурзького права¹¹. Копія виготовлена, приблизно у другій половині XVIII ст. з копії 1650 р., яка зберігалася у "Книгах гродских воеводства Киевского" (1630 р. магістратська старшина надала копію королівського привілею "на уряд Гродской в замку Киевском... и просила дабы оная привилегия принята и в книги Городские Киевские вписана была").

У складі так званих "Малороссийских дел" Російського державного архіву давніх актів у Москві зберігається справа, що в деталях висвітлює обставини надання Чернігову царської грамоти 1690 р., а також містить чернетку ("чорний відпуск") цієї грамоти¹².

В науково-історичному архіві С.-Петербурзького інституту історії РАН (С.-П. філіал ІРІ РАН) в колекції "Акты Черниговского губернского правления" зберігається найповніше зібрання оригіналів царських грамот. До речі, до його складу потрапили і документи з архіву Чернігівської міської думи, але, на жаль, до історії Чернігівського магістрату належать тільки два документи: жалувана грамота царя Олексія Михайловича чернігівському міщанину Павлу Клевцу на володіння млином у м. Седневі від 2 серпня 1667 р. та грамота імператриці Єлизавети гетьману К.Розумовському "о принятии мер предосторожности на случай пожара при постройке новых казенных и частных зданий на погорелых местах в городе Чернигове" від 27 квітня 1751 р.¹³. Якщо перша – це копія жалуваної грамоти, то друга – справний оригінал, збережена навіть "вислая" печать з червоного воску.

Численні копії гетьманських універсалів зберігаються у рукописному зібранні О.Лазаревського "Материалы для истории городских поселений в Малороссии",

у складі його особового фонду в Інституті рукопису НБУ ім. В.Вернадського НАН України. Наявні копії понад 20 універсалів періоду існування Чернігівського магістрату, є, також, копії жалуваних грамот царя Олексія Михайловича.

Таким чином, використовуючи вищезгадані джерела, зіставивши дані про наявні законодавчі акти Чернігівського магістрату, представимо покажчик королівських привілеїв, царських грамот та гетьманських універсалів, які регулювали міське життя.

Привілеї польських королів

1. 27 березня 1623 р. Привілей польського короля Сигізмунда III м. Чернігову на магдебурзьке право.
2. 4 квітня 1623 р. Лист польського короля Сигізмунда III про надання м. Чернігову магдебурзького права.
3. Березень 1624 р. Грамота королевича Владислава, чернігівським урядовцям, про заборону чинити торги де інде окрім м. Чернігова, бо такі недозволені торги руйнують добробут міста.
4. 1624 р. Привілей королевича Владислава.
5. 25 березня 1625 р. Грамота польського короля Сигізмунда III на встановлення земельної межі Чернігівського магістрату.
6. 4 серпня 1634 р. Грамота польського короля Владислава.
7. 1 липня 1650 р. Привілей польського короля Яна Казимира м. Чернігову на підтвердження магдебурзького права.
8. 1 липня 1650 р. Грамота польського короля Яна Казимира спаленому козаками м. Чернігову на 4 роки.
9. 1 липня 1650 р. Привілей польського короля Яна Казимира м. Чернігову підтверджуючий обмежування Чернігівських земель і встановлення трьох ярмарок.

Царські грамоти

10. 26 червня 1655 р. Жалувана грамота царя Олексія Михайловича м. Чернігову на підтвердження магдебурзького права.
11. Січень 1660 р. Жалувана грамота царя Олексія Михайловича міщанам м. Чернігова на підтвердження їх прав та вільностей.
12. 10 січня 1661 р. Грамота царя Олексія Михайловича на уряд Чернігівського магістрату з подякою, що не стали на бік Юрія Хмельницького.
13. 30 листопада 1665 р. Царська грамота чернігівському воєводі Андрію Толстому про звільнення міщан та посадських людей міста від постойів та підвід.
14. 2 листопада 1666 р. Жалувана грамота царя Олексія Михайловича чернігівським міщанам на підтвердження їх прав та вільностей.
15. 30 листопада 1666 р. Грамота царя Олексія Михайловича чернігівсь-

кому вїту та воеводам про відведення для приїжджих двора та відведення підвід.

16. 2 серпня 1667 р. Жалувана грамота царя Олексія Михайловича чернігівському міщанину Павлу Клевцу на володіння млином у м. Седневі.

17. 26 березня 1690 р. Жалувана грамота царів Івана і Петра Олексійовичів м. Чернігову на підтвердження магдебурзького права.

18. 10 грудня 1708 р. Грамота царя Петра Олексійовича м. Чернігову про заборону чинити великоросійським людям кривди та розорення місцевого населенню під страхом покарання та смертного вироку.

19. 1 серпня 1709 р. Грамота царя Петра Олексійовича про заборону військовим людям чинити різні неподобства, вимагати підвід без подорожніх листів в малоросійських містах та містечках.

20. 11 березня 1710 р. Грамота царя Петра Олексійовича про надання підвід.

21. 27 квітня 1751 р. Грамота імператриці Єлизавети гетьману К. Розумовському про прийняття різних заходів проти пожежі та при будуванні нових казенних та приватних будинків на погорілих місцях у м. Чернігові.

Гетьманські універсали

22. 8 листопада 1649 р. Універсал Б. Хмельницького про підтвердження магдебурзького права м. Чернігову та затвердження І. Скіндера чернігівським вїтом.

23. 20 березня 1650 р. Універсал чернігівського полковника М. Небаби м. Чернігову на володіння 5 млинами.

24. 16 листопада 1657 р. Універсал гетьмана І. Виговського про не втручання чернігівського полковника та козаків до суду та міських порядків.

25. 7 серпня 1660 р. Універсал гетьмана Ю. Хмельницького з наказом, щоб послані козаки Запорізького війська у м. Чернігові жодних кривд не чинили та не втручалися у міське життя.

26. 6 червня 1662 р. Універсал наказного гетьмана Я. Сомка про заборону шинкувати горілку на базарі.

27. 6 липня 1663 р. Універсал гетьмана І. Брюховецького про підтвердження всіх прав та привілеїв чернігівським міщанам на озера, хутора, млини, шинки та ін. пожитки.

28. 6 липня 1663 р. Універсал гетьмана І. Брюховецького про підтвердження за магістратом озера Пчельськ та невтручання полковника до земельних володінь.

29. 5 серпня 1663 р. Універсал гетьмана І. Брюховецького про надання на ратушні витрати млина Погорілого на р. Білоусі.

30. 1669 р. Універсал гетьмана Д. Многогрішного про підтвердження земельної власності Чернігівського магістрату, звільнення від підвід та ін.

31. 1669 р. Універсал гетьмана Д. Многогрішного про невтручання

чернігівського полковника до справ любецьких міщан та належність останніх чернігівському війту.

32. 13 червня 1672 р. Універсал гетьмана І.Самойловича про підтвердження магістрату та чернігівським міщанам давніх прав на с. Петрушин, Хмельницю та ін.

33. 12 вересня 1687 р. Універсал гетьмана І.Мазепи м. Чернігову на підтвердження давніх прав на с. Петрушин та ін. володіння.

34. 12 грудня 1698 р. Універсал гетьмана І.Мазепи про привернення цехових людей до уряду магістрату.

35. 1693 р. Універсал гетьмана І.Мазепи, яким він дозволяє чернігівському війту відбирати половину прибутків з млина Яхимовського на р. Білоусі.

36. 17 листопада 1706 р. Універсал гетьмана І.Мазепи про збір з державних підданих запозичених у Чернігівського магістрату грошей.

37. 28 січня 1709 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського м. Чернігову на підтвердження прав на с. Петрушин, Березанку, Киселівку та ін., і надання с. Сулічовки.

38. 7 лютого 1709 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського Чернігівському магістрату про підтвердження давніх права та вільностей, земельних володінь, не притягання козацькою старшиною магістратських людей до військової служби.

39. 13 січня 1710 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського про грошовий збір на переїзд та утримання російських військ з людей Чернігівського повіт.

40. 15 квітня 1710 р. Універсал чернігівського полковника П.Полуботка щодо збирання покуховного податку на потреби магістрату.

41. 5 травня 1719 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського про заборону особам духовного сану та козацькій старшині привертати магістратських людей під свою протекцію.

42. 5 травня 1719 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського щодо постачання підвід.

43. 29 березня 1721 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського щодо постачанні підвід.

44. 29 березня 1721 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського про стягування покуховного податку Чернігівським магістратом з с. Петрушин з посполитих та осіб козацького стану.

45. 29 березня 1721 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського про заборону притягувати магістратських підданих під свою протекцію монастирям, та різним особам.

46. 29 березня 1721 р. Універсал гетьмана І.Скоропадського щодо міських комор в старому м. Чернігові.

47. 22 червня 1732 р. Універсал Д.Апостола про підтвердження земельної власності Чернігівського магістрату, с. Петрушин та ін.

48. 11 грудня 1734 р. Універсал Генеральної військової канцелярії Чернігівському магістрату про підтвердження прав на с. Петрушин та ін. маєтності та земельну власність.

49. 24 липня 1741 р. Універсал Генеральної військової канцелярії про підтвердження земельної власності, прав та вільностей чернігівському міщанству.

50. 19 березня 1746 р. Універсал Генеральної військової канцелярії Чернігівському магістрату про підтвердження прав на маєтності, земельну власність та про перебування магістрату у відомстві Генеральної військової канцелярії.

Джерела та література:

1. Т.Гошко Нариси з історії магдебурзького права в Україні XIV-XVII ст. – Львів, 2002. – С.7.

2. Центральний державний історичний архів України в Києві (далі – ЦДІАУК). – Ф.1673. – Оп.1. – Спр.209. – Арк.1.

3. Там само. – Арк.3-4.

4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського (далі - ІР.НБУВ). – Ф.204. – Спр.35. – Арк. 1-3, 5-8.

5. Д. Гроховецький Документи до історії Чернігова //Україна. – 1927. – Кн.3. – С.108-110.

6. Сведения о находящихя в Черниговском городском магистрате грамотах, универсалах и прочего, с означением от кого даны, где и в каком году // Черниговские губернские ведомости. – 1852. – №23. – С.247-248.

7. Василенко Н. Генеральное следствие о маєтностях Черниговского полка 1729 – 1730 гг. – Чернигов, 1908. – С.352-368.

8. Каталог выставки XIV Археологического съезда. – Чернигов, 1908; Труды Черниговского предварительного комитета по устройству XIV-го археологического съезда в городе Чернигове. – Чернигов, 1908.

9. Корпус Магдебурзьких грамот українським містам: два проекти видань 20х-40-х років ХХ століття. – Київ, 2000. - С.7-8.

10. Там само. – С.7.

11. ЦДІАУК. – Ф.1673. – Оп.2. – Спр.133.

12. Російський державний архів давніх актів (РДАДА). – Ф.124. – Оп.1. – 1690 р. – Спр.11. – Арк.1-93; Швидько Г. З історії міського самоврядування Чернігова у другій половині XVII ст. // Чернігівська старовина. – Чернігів, 1992. – 84-87.

13. Санкт-Петербурзький філіал Інституту російської історії РАН (СПб. ФІРІ РАН). – Ф.150. – Оп.1. – Спр.16, 639.

ПУТРО ОЛЕКСІЙ.

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних
дисциплін Академії керівних кадрів
Міністерства культури України (Київ)*

МІСТА ЧЕРНІГІВЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІІІ СТ.

В другій половині ХVІІІ ст., як і в попередні роки (після 1654 р. – О.П.), міста Лівобережної України (Україні-Гетьманщини – О.П.) поділилися на дві основні групи – магістратські і ратушні, що мали відповідно органи міського управління – магістрат і ратушу.

Магістратські міста користувалися, як відомо, магдебурзьким правом (правом самоуправління). Ратушні міста таке право не мали.

Чимало було в Україні-Гетьманщині містечок, що становили собою поселення міського типу з розвинутими ремеслами і торгівлею або ж мали в тій або іншій мірі військово-оборонні функції. Подібні поселення-містечки, як правило, не мали свого окремого міського органу управління, що обумовлювало їхню значно більшу залежність від старшинської адміністрації, аніж магістратські і ратушні міста.

В умовах існування в Україні-Гетьманщині полково-сотенного устрою (до 1781 р.) в магістратських і ратушних містах, поряд з органами міського управління, існували органи старшинської адміністрації (полкові, сотенні канцелярії тощо), що мали великий вплив на всі сторони міського життя.

На середину 60-х рр. ХVІІІ ст., за підрахунками тогочасного дослідника, представника казацько-старшинської верхівки Чернігівщини О.Шафонського, в Україні-Гетьманщині було 126 містечок і 11 магістратських міст¹ з магдебурзьким правом. Серед останніх половина належала до Чернігівщини. Це, зокрема, були такі міста як Чернігів, Новгород-Сіверський, Ніжин, Остер і Козелець. (Новгород-Сіверський держав магдебурзьке право і магістратське управління вже за гетьманування К.Розумовського (1750-1764 рр. – О.П.).

За нашими підрахунками, на основі відповідних архівних даних, на поч. 80-х рр. ХVІІІ ст. в Україні-Гетьманщині було 10 магістратських міст, 27 коронних містечок (належали короні, тобто царській родині – О.П.), 17 містечок, що належали церкві і монастирям і 67 – приватним власникам з числа української шляхти (старшини) і російських поміщиків². З них, зокрема, на 1780 рік в Ніжинському полку було:

1 магістратське місто, 8 коронних містечок, 7 приватних містечок; в Чернігівському полку – 1 магістратське місто, 1 коронне містечко, 1 – монастирське містечко, 9 містечок належало приватним особам; в Прилуцькому полку – 1 коронне містечко і 7 приватних.

Ступінь самоуправління магістратських міст визначався, головним чином, їхнім торговельно-економічним або ж адміністративно-політичним значенням. Наявність магдебурзького права при цьому мала вже швидше символічне, аніж практичне значення. Не випадковий, очевидно, той факт, що в цілому ряді міських „наказів” до Комісії по складанню „Нового уложення” 1767 р. міститься прохання не стільки про підтвердження магдебурзького права, скільки про поширення на українські міста загальноросійського закону 1752 р. щодо заборони займатися торгівлею в містах неміщанам³. (До речі, з 11-ти міст і містечок України-Гетьманщини, що їм генерал-губернатор П.Румянцев надав право обирати депутатів і складати „накази” до Комісії 1767 р. більш половини становили міста Чернігівщини, зокрема, Новгород-Сіверський, Чернігів, Ніжин, Козелець, Остер і Прилуки, як такі, що в значній мірі знаходилися в залежності від старшинської адміністрації – О.П.).

Взагалі кидається в око той факт, що вже на середину XVIII ст. на половині території України-Гетьманщини відсутні міста з магістратським управлінням, а в переважній більшості містечками володіли приватні особи або ж представники української старшинської адміністрації. Частково це відбито в історичній літературі. Так, за даними О.Лазаревського в ранговому володінні знаходилися такі містечка Ніжинського полку, як Веркіївка, Дівиця Володькова, Борзна, Бахмач, Шаповалівка, Попівка, Нові Млини, Конотоп, Вороніж, Ямпіль. В Прилуцькому полку це були Ічня, Монастирище, Іваниця, Корибугів, Червоний Колядин, Срібне, Варва, Жоравки⁴. При цьому слід зазначити, що більшу частину населення зазначених містечок становили селяни. Це підтверджується багатьма архівними джерелами. Так, наш аналіз, за Румянцевським описом 1765-1769 рр. 303-х господарств мешканців м. Івангорода (Ніжинський полк) свідчить, що в 1767 р. переважна їхня більшість займалась сільським господарством і лише незначна частина (головним чином, козаки) – різними видами ремесла, дрібною торгівлею і чумацьким промислом⁵.

За ревізією 1764 р. в м. Козельці з 618 осіб чоловічої статі, які сплачували податки, 198 чол. було „володільськими підданими”, в м. Острі – відповідно з 445 – 207, в Носовці – з 1691 – 1507 і т.д.

Як засвідчує опис м. Ніжина 1766 р., значна частина його населення сполучала ремесло або торгівлю із землеробством. Чимало було й таких, основним заняттям яких було землеробство. Як правило, ця частина населення Ніжина, яка, за

виразом, документа „питаєт себя с земледелия”⁶, становила один з найбідніших шарів мешканців міста. Із зростанням дрібного ремісничого виробництва, що набувало товарного характеру, в містах Чернігівщини (як і в усій Україні-Гетьманщині) зростала кількість ремісників. Так, в Чернігові на середину 80-х рр. XVIII ст. ремісники становили 4,5 % всього населення міста і 9 % чоловічого населення, в Ніжині відповідно – 6 і 11, Прилуках – 1-2⁷.

Як засвідчує виведене нами дане процентне співвідношення ремісників до загальної кількості міського населення і, зокрема, чоловічої статі, в цілому кількість ремісників в містах Чернігівського намісництва в 80-х рр. XVIII ст. була незначною.

Ще менше в містах Чернігівського намісництва (як і в інших українських намісництвах) було купців. Так, на 1787 р. в Острі купців становили 2 % від загальної кількості населення цього міста, в Козельці – 1 %, Коропі – 0,9 % і т.д.⁸

Однак при цьому слід зазначити, що якщо ступінь розвитку ремесла в містах знаходився у прямій залежності від кількості ремісників, то стан міської торгівлі аж ніяк не визначався лише наявністю в містах купців. Окрім останніх торгівлю, як відомо, в цей період займалися представники й інших категорій міського населення. Зокрема, серйозними конкурентами купецтва все більш ставали так звані „торгуючі” міщани і селяни, які, щоправда, торгували без спеціальних документів – свідоцтв. (Юридичне право займатися торгівлю в містах міщани й селяни одержали лише наприкінці XVIII ст. – О.П.).

Як засвідчують архівні матеріали в містах Чернігівщини в більшій або меншій мірі була розгорнута як ярмаркова, так і постійна торгівля. Так, в м. Острі в 80-х рр. XVIII ст., окрім постійного функціонування 31 купецької лавки, щорічно відбувалися 2 ярмарки (на початку січня і у липні), кожна з яких тривала не більш як три дні. Зазвичай торгували „красними товарами”, сіллю, рибою (свіжою і в’яленою), конопляною олією, дерев’яним посудом, дьогтем, смолою та ін. Більшість товарів була привізною, зокрема, з Києва, донських станиць, російських міст. В свою чергу, мешканці Остра відвозили для продажу на Дон сплетені ними рибальські сіті („многие упражняются в рукоделии разных сортов сетей для ловли рыбы”⁹), відвідували ярмарки в інших містах України. В м. Козельці в зазначені вище роки діяло 17 купецьких лавок, а також регулярно відбувалися міські ярмарки (здебільшого дводенні), що мали місце 5 разів на рік – у квітні, червні, вересні, жовтні і грудні¹⁰. До Козельцю товари здебільшого привозилися з Ніжина і Ромнів. З Козельця товари вивозилися на ярмарки в такі найближчі містечка як Кобижча, Бобровиця, Биків, Басань та ін. Широко була розповсюджена торгівля вином, яке з Козельця вивозили до Ніжина, Переяслава, Басані, Бикова, Носівки, Кобижчі, Борисполя, Барішівки та ін. українські міста і містечка.

Активний розвиток постійної торгівлі в містах Чернігівщини був одним з показників поглиблення суспільного поділу праці і подальшого розвитку товарного виробництва в умовах розкладу феодално-кріпосницької системи і, хоч і повільного, часткового процесу становлення національної буржуазії.

Враховуючи все більше значення міст в соціально-економічному й політичному розвитку країни, царський уряд 21 квітня 1785 р. видав „Грамоту на права і вигоди містам Російської імперії”¹¹. Ця так зв. „Жалувана грамота” була поширена і на українські міста. За цим імперським законодавством в містах Чернігівщини, як і в усіх містах України і Росії, окрім магістратів з’явилися такі органи, як загальна міська дума і шестигласна дума. В містечках органами управління залишилися ратуші.

До складу міського магістрату входило два бургомістри і чотири ратмани, які обиралися купцями й міщани на три роки. Аналогічну структуру й систему виборів мали й ратуші великих містечок.

У дрібних містечках з населенням менше ніж 500 чол. до ратуші обиралися один бургомістр і двоє ратманів.

У губернських магістратах головних міст намісництв перебувало двоє голів і шість засідателів¹².

До міської загальної думи входили міський голова і гласні. Останні обиралися через три роки від купців і міщан.

З гласних загальної міської думи утворювалася шестигласна міська дума.

Після утворення міських дум до них перейшла значна частина адміністративних функцій магістратів і ратуш, що свідчило про зменшення значення й ролі останніх як органів міського управління.

Щоправда, міській думі заборонялося вирішувати судові справи мешканців міста. Прерогатива тут віддавалася магістратам і ратушам. В свою чергу вищим адміністративним і апеляційним органам у справах міського управління був губернський магістрат.

Отже, слідом за ліквідацією Запорозької Січі і залишків автономного устрою України-Гетьманщини, об’єктом жорсткої централізаторської політики російського уряду в 2-й пол. XVIII ст. стали українські міста. Незважаючи на те, що деякі з них ще зберегли магдебурзьке право, воно відіграло вже, по суті, лише символічно-декоративну роль.

Джерела та література:

1. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. – К., 1851. – С.36-39.

2. Пугро А.И. Левобережная Украина в составе Российского государства во второй половине XVIII века. – К., 1988. – С.51.
3. Сборник Русского исторического общества. – Т.144. – Спб, 1914. – С.58-107 та ін.
4. Лазаревский А. Описание старой Малороссии. – Т.2. – С.128, 159, 213, 294, 346, 382, 502; Т.1. – С.229, 250, 268, 303, 352; 426, 432, 433; Т.3. – С.155-161, 202, 225, 245, 292, 332-337, 362, 382.
5. Пугро А.И. Названа праця. – С.56.
6. Центральний державний історичний архів України. – Ф.57, оп.1, спр.341, арк.2-265.
7. Шафонский А. Названа праця. – С.293-303, 344, 283-386, 421, 422, 476, 477, 517-519, 515, 573, 574, 599, 600, 629, 630, 667 (Підрахунки авт.)
8. Там само. – С.292, 344, 382, 421, 422, 475, 517, 545, 573, 599, 629, 666, 667 (Підрахунки авт.)
9. Пугро А.И. Названа праця. – С.60.
10. Там само.
11. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ I). – № 16187.
12. Там само. – №№ 14392, 16187.

*ШАРА ЛЮБОВ,
кандидат історичних наук,
старший викладач Чернігівського
державного педагогічного
університету ім. Т.Г. Шевченка*

ВИБОРНЕ УПРАВЛІННЯ М. ЧЕРНІГОВА В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ СТ.

У II пол. ХІХ ст. в процесі становлення ринкових відносин відбулися помітні зміни в економічному житті країни, які потребували контролю і координації на місцях. У таких умовах виникла потреба реформувати інституції виборної влади в напрямку розширення їх самостійності при вирішенні господарсько-побутових проблем. 16 червня 1870 р. Чернігів, як й інші міста імперії, отримав нове Положення про самоврядування¹. Його автори, враховуючи досвід муніципального управління західноєвропейських країн, спиралися на засади буржуазного права. Передбачалося, що самоврядування у містах буде ґрунтуватися на принципах розподілу гілок влади на розпорядчу (міська дума) і виконавчу (міська управа), безстановості і майнового цензу; населення поступово залучатиметься до громадського життя.

Згідно Положення у м. Чернігові отримали право голосу 636 чол. або майже 4% городян, якими обрано 42 гласних. За соціальним станом було 23 купці (Ф.Селюк, І.Сорокін, Ф.Беляєв та ін.), 9 міщан (А.Мацко, І.Шубін, М.Бунін та ін.), 5 дворян (С.Ярмахов, І.Цвет, Т.Страховський та ін.), 4 лікарі (І.Ладога, І.Кучеровський та ін.) та 1 священник (А.Юшков). Як видно, склад думи першого скликання характеризувався строкатістю, включаючи різні верстви населення.

21 грудня 1870 р. думці сформували виконавчий орган самоврядування – управу та обрали міського голову в особі купця Я.Селюка. Його заступником став дворянин Т.Страховський, секретарем – дворянин К.Ходот, членами управи – лікарі І.Ладога і М.Василенко. Всім було визначено розмір заробітної плати: голові – 1500 руб., секретарю – 900 руб., членам управи – по 600 руб. сріблом на рік. Голова, маючи достатнє матеріальне забезпечення, відмовився від своєї платні на користь міських потреб².

Поглиблення ринкових відносин позначилося на соціальній структурі суспільства. Спостерігався процес поступового витіснення дворянства з органів самоврядування і втрати ними депутатських місць. В 1887 р. з 1546 виборців було 53,6 % міщан, 6,6 % дрібних домовласників, 5,2 % купців, 1,1 % пред-

ставників від громадських установ, 0,8 % почесних городян і 32,7 % дворян³. Відповідно до такого розподілу дума формувалася вже в основному з міщан і купців.

Для повернення дворянства в представницькі інституції уряд вносить корективи у виборчу систему, збільшуючи мінімальну ставку майнового цензу. До цього кроку стимулювали й зміни в системі земського управління, яке разом із міським складало єдину структуру місцевого самоврядування. "За планом робіт стосовно реформування виборної влади, – писав міністр внутрішніх справ І. Дурново, – після Земського положення повинні негайно розробити Міське"⁴.

11 червня 1892 р., після складних дискусій під час обговорення, було затверджено нове Положення про самоврядування у містах⁵. Відтепер право голосу надавалося власникам нерухомого майна, які сплачували до місцевого бюджету податок у розмірі не менше 1 тис. руб., тоді як за Положенням 1870 р. обсяг податку не визначався. В результаті чисельність виборців зменшилася до 301 чол., які у відносних показниках становили 1 % від 27871 загальної кількості населення губернського міста. У голосуванні брали участь лише 115 чол. або 38%, що свідчить про низьку виборчу активність⁶. Чисельність думи скоротилася до 32 гласних, з яких за соціальним станом було 26 чол. (82 %) дворян, 1 чол. (3 %) – купців і 5 чол. (15 %) – різночинців⁷. При формуванні думи другого скликання в 1898 р. право голосу отримали вже 460 чол. Дещо зросла і виборча активність, сягаючи 53 %; серед 41 депутата 78 % - вихідці з дворянства і 22 % – різночинців⁸. Отже, внаслідок реформування засад виборчої системи дворяни зайняли пріоритетне положення в представницьких органах міста.

Для посилення контролю за виборним управлінням уряд підпорядкував його державній адміністрації, перетворивши, по суті, у різновид виконавчих інституцій. Членам управи надавався статус державних службовців із відповідними наслідками, через що ефективність діяльності оцінювалася не виборцями, а високопоставленими урядовцями згідно табелю рангів; закріплювалася практика втручання губернатора у справи міського самоврядування. Проте всі ці нововведення не змогли перешкодити плідній роботі виборних структур.

Сфера їх практичної діяльності багатогранна. Як свідчать архівні матеріали, докладалися значні зусилля і виділялися чималі кошти на організацію медичного обслуговування городян, підвищення їх освітнього рівня, розв'язання нагальних соціально-побутових проблем, охорону природи тощо. Для підтвердження цього доцільно проаналізувати заходи управи стосовно розвитку комунального господарства.

Гласні звертали особливу увагу, насамперед, на санітарний стан міста. Контроль за дотриманням чистоти покладалася на сформовану управою санітарну комісію

у складі депутатів, лікарів і представників поліції. Іноді до неї залучалися чиновники державних установ, військові, члени громадських організацій, які періодично оглядали санітарні умови приватних помешкань, торгівельних, промислових закладів, громадських установ, вулиць і площ. Плани роботи і обсяги фінансування комісії затверджувала дума, сприяючи також поширенню досвіду діяльності санітарних служб інших міст.

Для городян виборні органи розробляли обов'язкові правила підтримання чистоти у власних садибах. Згідно зі ст. 29, 102-116 Статуту про покарання мировими судьями винні притягувалися до відповідальності через стягнення штрафу чи безоплатну працю протягом кількох днів на громадських роботах. При відбуванні покарання прибирання проводилося найнятими управою робітниками за кошти господаря⁹.

З особливою ретельністю перевірялися санітарно-гігієнічні умови приміщень, що спеціалізувалися на виробництві чи реалізації продовольчих товарів: 1-2 рази на тиждень організовувалися рейди. Для м'ясних крамниць розроблявся окремий комплекс санітарних заходів, виконання яких могло фінансуватися з бюджету.

Утримання у чистоті міських вулиць покладалося на городян. За кожною сім'єю закріплювалася навпроти садиби ділянка вулиці з тротуаром. Систематичний контроль за дотриманням санітарного стану здійснювали громадські санітарні попечителі, призначені зі складу державних службовців, купецтва та інтелігенції. Кожен із них відповідав за чітко визначену частину міста, як правило, в районі їх постійного проживання¹⁰.

Торгові площі потребували особливої уваги, оскільки накопичення нечистот у місцях скупчення великої кількості населення могло стати сприятливим середовищем для поширення збудників інфекційних хвороб. Тому очищалися вони за спеціальним графіком із використанням асенізаційного обозу, що складався з 10 герметичних бочок. Його утримання обходилося бюджету в 1500 руб. на рік. Були й приватні обози з 2-3 підвід, якими жителі з передмістя вивозили сміття за відповідну плату у спеціально визначені місця за межами Чернігова¹¹.

Санітарно-гігієнічний стан вулиць і площ у значній мірі залежав від дорожнього покриття. Враховуючи це, виборна влада започаткувала заощення вулиць твердим покриттям – валуновим камінням, – що покращувало умови для руху гужового транспорту та естетичний вигляд міста.

Ідея брукування проїзних частин виникла ще до реформування органів самоврядування. У 1869 р. архітектор М.Березовський розробив проєкт, однак його відклали на час впровадження Положення 1870 р. Через два роки про нього згадав депутат І.Ладога, активно наполягаючи на втіленні, але новообрана управа не мала коштів. Розпочався процес формування стартового капіталу. Протягом семи

років вдалося зібрати власними силами 12 тис. руб. і ще 10 тис. руб. залишилися від застави інженера Лауреля. Маючи кошти, 12 вересня 1878 р. дума створила депутатську комісію для вироблення проекту забрукування Базарної площі, Богоявленської, Богуславської і П'ятиницької вулиць, загальною площею 6418 кв. сажень¹². У березні 1879 р. вона підписала контракт із підрядником О.Афанасьєвим, якому передавала проектно-кошторисну документацію, забезпечувала фінансами всі роботи і контролювала їх якість. Підрядник же зобов'язувався упорядкувати вулиці найнятими робітниками у визначені терміни, і проводити ремонт протягом двох років після здачі полотна в експлуатацію. Вчасне виконання умов контракту гарантувалося грошовою заставою підрядника, що вносилася у громадський банк для "прирошування". При порушенні засад контракту застава і дивіденди залишалися у замовника¹³. Вимощення квадратного сажня обходилося місцевій скарбниці в 1,45 руб.

Роботи розпочалися у травні 1879 р. і до кінця року забрукували частину Базарної площі і Богоявленської вулиці, загальною площею 3385 кв. сажень. У наступному році вимостили ще 6172 кв. сажень дорожнього полотна, витративши 48564 руб., з яких 40195 руб. використали на придбання і завезення матеріалів, а 8369 руб. – видали підряднику (в процесі будівельних робіт обсяги видатків на брукування збільшували). Дума також виділила 859 руб. для підготовки до вимощення Миколаївської, Воздвиженської і Борисоглібської вулиць, проте швидкі темпи будівельних робіт довелося призупинити через значні витрати бюджету на виконання обов'язкових повинностей по розквартируванню військ¹⁴. Відновили все лише в 1888 р., закупивши у Новгороді-Сіверському каміння, яким замостили мостові Воздвиженської, Мстиславської, Сіверянської і Стрілецької вулиць. У 90-х рр. забрукували мостові Бульварної, Всеволодської, Московської, Олександрівської і Святославської вулиць, що обійшлося міській скарбниці у 42135 руб¹⁵. До кінця століття у Чернігові з 29 вулиць було 8 із твердим покриттям, протяжністю 8 верст, і на 18-ти – мостові. Загальні видатки сягали 91 тис. руб¹⁶.

На ґрунтових вулицях проводився найпростіший ремонт: вибоїни закладалися хмизом, засипалися піском й утрамбовувалися¹⁷. Такі роботи проводилися протягом всього календарного року, оскільки транспортно-експлуатаційна якість полотна була низькою.

Таким чином, органи самоврядування приділяли значну увагу, підкріплену фінансовим забезпеченням, санітарному стану населеного пункту та упорядкуванню дорожнього полотна.

Для безпеки і зручності руху транспортних засобів у вечірньо-нічні години та комфортності проживання населення управа турбувалася про освітлення. До 1870

р. місто освітлювалося 97 ліхтарями, на утримання яких виділялося 420 руб. Протягом 10 років діяльності виборного управління кількість ліхтарів зросла до 275, і витрати відповідно – до 1430 руб¹⁸.

Пристрої для освітлення були примітивними: гасові ліхтарі вмонтовані на стовпах. За освітлювальною потужністю вони поділялися на десятилінійні з 9 світильниками і п'ятилінійні – з 4-ма. Більш потужні, десятилінійні, встановлювалися у центрі, а п'ятилінійні – на околицях. Так, Шосейна і Борисоглібська вулиці освітлювалися десятилінійними ліхтарями на відстані 200 сажень один від одного, передмістя ж огортала темрява¹⁹.

Контроль за організацією освітлення покладался на окремого депутата, в обов'язки якого входило наймати ліхтарників і координувати їх роботу. Затверджувався спеціальний графік освітлення вулиць протягом 8 місяців, з вересня по квітень включно. В залежності від настання темноти ліхтарі мали засвічувати о 17-20 год. і гасити о 2-5 год. ранку²⁰.

У 1889 р. з метою вдосконалення освітлювальної мережі депутатом П.Цвєтом було запропоновано провести електричне освітлення, переобладнавши занедбану водогінну станцію на електричну. За попередніми підрахунками гласного електричне освітлення обходилося б міській казні у 2200 руб. на рік. Пропозиція викликала інтерес, і дума сформувала спеціальну комісію для вивчення фінансових можливостей втілення цікавого задуму в життя.

Іншим проектом, розробленим механіком телеграфного відомства М.Зюковим, передбачалося встановити за рахунок бюджету 20 електричних ліхтарів по лінії від приміщення думи до Воздвиженської церкви і від міського бульвару до богоугодного закладу²¹. На конкурсній основі вивчалися обидва проекти, але остаточне рішення не приймалося. Члени думи вагалися.

У 1893 р. М.Зюков черговий раз звернувся до думи, але вже з пропозицією про оренду приміщення водогінної станції на 10 років, розраховуючи розширювати освітлювальну мережу на замовлення населення. Дума офіційно не оформляла контракту, однак і не забороняла проводити роботи у цьому напрямку.

Підприємець за власною ініціативою розпочав електрифікувати місто. Протягом 1894-1895 рр. було встановлено 17 ліхтарів на Гімназійній і Соборній площах, Московській, Богоявленській і Шосейній вулицях за рахунок заможних городян і громадських установ²². У 1899 р. виділило кошти товариство Києво-Воронезької залізниці, за які встановили ще 10 ліхтарів на центральній вулиці в напрямку до вокзалу²³. Кількість приватних абонентів зросла до 58²⁴.

Протягом деякого часу М.Зюкову вдалося зібрати 45 тис. руб. стартового капіталу і створити компанію електричного освітлення "Зюков і К", але цих коштів не вистачало для оренди приміщення водогінної станції та її нормального функціо-

нування²⁵. Крім того, малопотужні ліхтарі не задовольняли потреб населення, постійно надходили скарги, в результаті чого самоврядування відмовилося від підписання контракту на освітлення Чернігова²⁶. Серед гласних виникла ідея будівництва електростанції за кошти міста. Передбачалося підключити до неї приватні будинки і промислові підприємства, збільшивши тим самим надходження до бюджету. Дізнавшись про таке рішення, компанія М.Зюкова погодилася продати обладнання електростанції виборному управлінню за 39 тис. руб. Угоду оформили належним чином, і Чернігів отримав власну електростанцію, де станом на 1 січня 1901 р. працювало 3 парові машини, 6 динамо-машин і 3 парові котли, виробляючи електроенергію для 98 приватних абонентів і 27 вуличних ліхтарів²⁷.

Отже, для освітлення центральних вулиць і площ використовувалася енергія електричного струму, а на околицях були встановлені 400 гасових ліхтарів, що обслуговувалися 12 найнятими із с. Халявина ліхтарниками²⁸.

До важливих напрямків роботи органів самоврядування належало забезпечення населення чистою питною водою, кількість і якість якої позначалися безпосередньо на життєдіяльності міста. Городяни користувалися в основному водою з криниць та річок Десни і Стрижня, але вона не відповідала санітарно-гігієнічним вимогам за своїми фізико-хімічними властивостями. Тому управа намагалася використовувати підземні водні ресурси, турбуючись про чистоту їх утримання. Криниці обкладалися камінням, робилися дерев'яні кріплення, заборонялося нагромаджувати біля них сміття тощо. Будувалися артезіанські свердловини, але забір води з них був дорогим і незручним. Зважаючи на це, 14 лютого 1872 р. на засіданні думи гласний П.Карпінський порушив питання про централізовану систему водопостачання.

Впродовж трьох років вивчався досвід прокладання водогонів в інших містах, розглядалися проекти інженерів Лешерна і Лауреля, формувалася стартовий капітал. Нарешті у квітні 1875 р. було підписано контракт (своєчасне його виконання гарантувалося грошовою заставою) із підрядником Лаурелем про будівельні роботи протягом двох років.

Час проминув, але підрядник не здав об'єкт в експлуатацію. Дума відразу ж розірвала домовленість (при цьому 10 тис. руб. застави перейшли в її розпорядження), і звернулася за допомогою до київського технолога М.Ободовського, замовивши новий проект водогону. Передбачалося завершити будівництво до 5 липня 1881 р., а до жовтня 1880 р. відкрити водозбірники на Червоній площі, бульварі і біля жіночого духовного училища.

У серпні після отримання на 4 роки 40 тис. руб. кредиту під 6 % річних розпочалися будівельні роботи. Водозбірники відкрили вчасно, і з них вибиралося в перші дні по 15 тис. відер води за добу²⁹.

Із настанням холодів темпи будівництва уповільнилися, оскільки через зниження температури полопалися глиняні труби. Навесні почала осідати насосна станція, збудована без урахування особливостей ґрунтів. За таких обставин дума проконсультувалася з московським інженером М. Зіміним, який вніс зміни в проєкт М. Ободовського. Планувалося збудувати у Ялівщині ще дві артезіанські свердловини, чим скорочувалася б протяжність водогону; глиняні труби замінити металевими³⁰.

Поради М. Зіміна врахували, пробуривши за рахунок чергової 15-тисячної позички свердловини і купивши в Польщі металеві труби, а в Сполучених Штатах – насос Блека з паровиком³¹. Від центрального водогону почали підводити воду до будинків (у 1892 р. було 27 абонентів).

У 1896 р. на отримані з Міністерства внутрішніх справ 28 тис. руб. було збудовано кам'яну водонапірну башту за проєктом, розробленим фірмою М. Зіміна "Нептун". Безпосереднє керівництво роботами взяв на себе інженер С. Козелле-Поклевський³².

У наступному році отримали ще один транш кредиту у сумі 30300 руб., які витратили на будівництво водогінної станції, буріння двох артезіанських свердловин і прокладання водогінних магістралей по Воздвиженській, Сівєрянській і П'ятницькій вулицях. До кінця століття протяжність водогінної сітки становила 8 верст, у місті було 8 водозбірників, 30 пожежних кранів і 126 приватних абонентів. Загальні видатки на централізовану систему водопостачання склали 201879 руб., з яких 98300 руб. отримано міністерської позички, 37187 руб. – мобілізовано місцевим банком і 66392 руб. виділено міським бюджетом. Із часом водогінна система себе окупувала: у 1899 р. отримали від експлуатації 3300 руб. чистого прибутку³³.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що сформоване в 70-х рр. і трансформоване в 90-х рр. ХІХ ст. виборне управління м. Чернігова досягло помітних успіхів у практичній діяльності. Покращився санітарний стан населеного пункту, упорядковувалися вулиці і площі, розширювалася й удосконалювалася освітлювальна мережа, розв'язувалися проблеми водопостачання. Поряд з очевидними здобутками були й недоліки, обумовлені обмеженістю самостійності органів самоврядування, відсутністю необхідного фінансового забезпечення, достатньої кваліфікації, подекуди пасивністю, безгосподарністю тощо, але все це – окремий предмет дослідження.

Джерела та література

1. Евреинов Г. Заметки о местной реформе. – СПб.: Б.и., 1888. – С. 121.
2. Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО). – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 14460. – Арк. 67.

3. Там само. – Ф. 145. – Оп. 6. – Спр. 158. – Арк. 1-5.
4. Зайончковский П. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. – М.: «Мысль», 1978. – С. 412.
5. Шимановский М. Городовое положение 1892 г. – Одесса: Б.и., 1892. – С. 10.
6. Центральний державний історичний архів ум. Києві (далі ЦДА ум. Києві). – Ф. 442. – Оп. 651. – Спр. 2. – Арк. 46.
7. ДАЧО. – Ф. 145. – Оп. 6. – Спр. 158. – Арк. 1.
8. Там само. – Оп. 2. – Спр. 1318. – Арк. 99.
9. Там само. – Арк. 94.
10. ЦДА ум. Києві. – Ф. 442. – Оп. 104. – Спр. 162. – Арк. 99.
11. ДАЧО. – Ф. 127. – Оп. 27 в. – Спр. 1. – Арк. 1-3.
12. Тридцатилетие деятельности Черниговского городского общественного управления: 1870 – 1900 гг. – Чернигов: Типография Губернского земства, 1901. – С. 65.
13. Свод постановлений Черниговской городской думы от 1871 – 1883 гг. – Чернигов: Типография Губернского земства, 1883. – С. 137.
14. ДАЧО. – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 14460. – Арк. 389-390.
15. Там само. – Ф. 127. – Оп. 31. – Спр. 82. – Арк. 105.
16. ЦДА ум. Києві. – Ф. 442. – Оп. 104. – Спр. 162. – Арк. 26.
17. ДАЧО. – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 14460. – Арк. 380-381.
18. Там само. – Арк. 385.
19. Там само. – Ф. 146. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 26.
20. Там само. – Ф. 127. – Оп. 1. – Спр. 1510. – Арк. 29-30.
21. Там само. – Оп. 1. – Спр. 1137. – Арк. 2.
22. Очерк истории города Чернигова: 907 – 1907 гг. – Чернигов: Типография Губернского земства, 1908. – С. 67.
23. Полетун Н. Этулампочку зажег не Ильич //Черниговский полдень. – 1995. – 17 авг.
24. Черниговские губернские ведомости. – 1896. – 17 июня.
25. Отчет о деятельности городского общественного управления за 1898 г. – Чернигов: Типография Губернского земства, 1900. – С. 30.
26. Тридцатилетие деятельности. .... – С. 116.
27. Очерк истории города Чернигова .... – С. 68.
28. Верзилов А. Краткий очерк истории Черниговского городского водопровода. – Чернигов: Типография Губернского земства, 1899. – С. 3-4.
29. Журнал заседаний Черниговского губернского земского собрания за 1881 г. – Чернигов, 1882. – С. 196.
30. Черниговские губернские ведомости. – 1895. – 10 мая.
31. Данилов Ф. Водопроводы русских городов. – М.: Б.и., 1913. – С. 252.

32. Черниговские губернские ведомости. – 1895. – 10 февр.
33. Верзилов А. Краткий очерк истории..... – С. 7.

*ПОЛОВЕЦЬ ВОЛОДИМИР,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри українознавства і політології
Чернігівського державного педагогічного
університету імені Т.Г.Шевченка*

ЧЕРНІГІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У 1623 році Чернігову було надано магдебурзьке право, яким уряд Речі Посполитої мав на меті зміцнити свої позиції на новоприєднаних землях та стимулювати соціально-економічний розвиток регіону. Магдебурзьке право надавало самоуправління на корпоративних засадах. Понад півтора століття в Чернігові функціонував орган місцевого самоврядування, який займався міським господарством, фінансами, судочинством та правопорядком. На зміну магістрату в 1795 році була утворена вузькостанова міська дума, функції якої значно обмежувалися.

З кінця XVIII ст. розпочалася перебудова міста, пов'язана з заміною радикально-концентричної системи центральної частини на прямокутне планування вулиць. Упродовж XIX ст. відбувалася перебудова міста. Вона проходила поступово, незважаючи на швидкий розвиток капіталізму. Сталося так, що Чернігів на той час не склався як центр промислового піднесення, залишаючись ремісничо-кустарним містом. Такий короткий екскурс в історію дає нам підстави звернутися до соціально-економічного становища в Чернігові на початку ХХ ст.

Топографічним описом Чернігова за 1903 р. засвідчувалося, що довжина міста займала з півночі на схід 3 версти, ширина – 2 версти. Місто розкинулося серед садів і гаїв на нагорному березі Десни і низинних берегах Стрижня. Десна протікає на півверсти від Чернігова і в цьому місці вона не перевищувала 100 сажень, а під час весняної повені розливалася на 8-10 верст, але місто не затоплювала, більша частина якого приходилася на рівну піщану місцевість, підвищену й показу до Десни і поділялася на 5 рівних частин: «на власне місто і 4 передмістя: Ковалівку, Берізки, Лісковицю і Московську слобідку. В Чернігові було 38 широкіх і прямих вулиць і провулків, 4 площі, які об'єднували головні вулиці, чим полегшували сполучення з околицями. У самому центрі міста знаходилася Торгова, або Базарна площа, вона ж – Магістратська, на якій раніше відбувалися торги і базари, тут же був великий кам'яний гостинний двір, а також церква св. Параскеви або П'ятницька»¹.

Територія Чернігова постійно збільшувалася. У 1910 р. вона вже становила 668,5 десятин. У місті споруджувалися дво- і триповерхові кам'яні будинки, але все одно він в основному залишався одноповерховим і дерев'яним. Хоча брукування центральних вулиць міста розпочалося ще в 1879 р., за наступні роки було вимощено лише 12,4 версти. Візники залишалися єдиним видом міського транспорту².

Статистичні дані про забудову міста свідчать, що на початку ХХ ст. в Чернігову було 2365 будинків і 3847 «холодних будівель». Що стосується будинків, то це були переважно одноповерхові, дерев'яні і більш, ніж наполовину покриті деревом, соломом, черепицею та іншими матеріалами. Одноповерхові будинки становили 88,3 % всіх будинків, дерев'яні – 84,9 %, покриті залізом – менше половини (45,7 %), а тому Чернігів відносився до дерев'яних міст, небезпечних для вогню. Всього приміщень як теплих, так і холодних, зайнятих під житло або торгівлю, нараховувалося в місті 4299 з 15097 кімнатами³.

У 1902 р. в Чернігові нараховувалося 24 дрібних промислових підприємств, на яких працювало 268 робітників. Серед них – 7 цегельних заводів з 170 робітниками, 35 робітників трудилися на свічковому заводі, діяли 2 млини, 7 крупорушок, пивоварний і миловарний заводи. Електростанція, побудована в 1895 р., мала потужність 250 квт⁴. Більш розвинутим залишалося кустарно-ремісничє виробництво, замість цехів виникали майстерні. Станом на 1906 р. у місті було 180 кустарних швацьких майстерень, з виготовлення взуття, меблів та ін. Всього ремісників нараховувалося 3381 чоловік. В майстернях по виробництву харчових продуктів працювали 101 майстер, 451 робітник, 55 учнів. Над виготовленням предметів одягу і взуття трудилися 291 майстер, серед яких – 121 кравець, 165 робітників і 49 учнів, 92 шведи, 298 робітників і 33 учні. Щодо задоволення потреб домашнього господарства, то в місті на той час працювало 48 пічників, 185 робітників і 73 учні, 71 столяр і тесля, 201 робітник і 68 учнів біля них. Мулярів-майстрів було 41, робітників – 123 і 31 учень, ковалів – 20, робітників – 44 і 14 учнів, покрівельників – 26, робітників – 38, учнів – 30. Найпоширенішою професією в місті після пічників були муляри, серед яких: майстрів – 45, робітників – 78, учнів – 43⁵.

В «Обзоре Черниговской губернии» за 1906 р. зазначалося, що в місті працювало 139 візників і 125 робітників, 11 годинників, 31 робітник та 12 учнів, 10 перукарів, 18 робітників і 11 учнів. Всього ж згідно губернської статистики на той час у Чернігові працювало 911 майстрів, 1892 робітники та 578 учнів по 37 спеціальностях (ремеслах)⁶. Джерела зберегли нам інформацію про благоустрій міста станом на 1908 р. Уперше вуличне електричне освітлення було започатковане в 1895 р. На викуп і переобладнання електростанції витрачено біля 150 тис. крб., горіло 46 електричних ліхтарів, на що міська дума виділяла 3920 крб., окрім того, в Чернігові щове-

чора запалювали 570 газових ліхтарів, вартістю для міського бюджету в 3600 крб'. У 1913 р. вулицю освітлювало 114 електричних і 417 газових ліхтарів⁸.

Отож, на початку ХХ ст. промисловість Чернігова була багатоукладною, головним чином легкою і харчовою. Підприємства фабрично-заводського типу вживалися з ремісничими майстернями і мануфактурним виробництвом. Крім того, у місті діяло до трьох десятків підприємств, котрі працювали на місцевий ринок. В основному це – лісопилні, цегельні, свічкові, миловарні, канатно-вирьовочні, горілчані, пивоварні, шкіряні заводи, млини і крупорушки, а також невеликі чавуноливарні й механічні заводи, більшість з яких були з примітивною технологією і, як правило, носили сезонний характер. Важливе місце в економіці Чернігова належало садівництву й городництву.

У 1907 р. відкрито 3 свердловини міського водогону, спорудження якого розпочалося в 1880 році. У 1893 році було побудовано 5 нових бурових свердловин і водонапірну башту. Чернігівська вода добувалася з глибини 140 футів (фут = 30,4 см) і, за відзивами фахівців, була високої якості. У 1916 р. до водопроводу підключили 552 з 2836 будинків, 72 % яких були невеликими дерев'яними і одноповерховим⁹.

Чисельність купецтва в цей період досягла 400 осіб. Переважна більшість міщан і селян займалася роздрібною ринковою торгівлею. У Чернігові нараховувалося понад 420 яток, лавок і магазинів, тричі на тиждень збиралися базари, 4 рази на рік улаштовувалися ярмарки¹⁰.

Місто забудовувалося спорудами різних архітектурних стилів. Українським модерном у 1912 р. було споруджено приміщення Селянського банку (нині обласна бібліотека імені В.Г.Королєнка); будинок губернського земства в 1914 р. (нині обласна адміністрація); державний банк у 1908 р. (нинішнє приміщення обласного управління національного банку) – у стилі неокласицизму¹¹.

Зростання населення міста Чернігова відбувалося, головним чином, за рахунок селян, які прибували з Чернігівської, Могилівської, Мінської, Воронежської та Казанської губерній у пошуках роботи. Згідно статистичного перепису 1897 р. у місті проживало 27716 чоловік. За соціальним станом дворян було 3976, духовництва – 1231, купців – 396, міщан – 12826, селян – 8461 та ін. За місцем народження населення поділялося на місцевих жителів – 12826, представників інших повітів губернії – 8862, інших губерній – 5965, інших держав – 63, інших станів – 771¹².

У 1913 р. в Чернігові нараховувалося 35850 жителів. Соціальний склад населення був таким: дворян – 3522, в т.ч. чоловіків – 1727, жінок – 1735; духовництва – 309, в т.ч. чоловіків – 177, жінок – 132; купців і почесних громадян – 2096, в т.ч. чоловіків – 992, жінок – 1104; міщан – 19987, в т.ч. чоловіків – 9603, жінок – 10384; селян – 4824, в т.ч. чоловіків – 2362, жінок – 2462 та інші. З усієї кількості жителів право голосу по виборах до Державної думи мали лише 103 особи – власники землі, торгово-промислових підприємств та великих будинків¹³.

Поміркуємо навколо соціального складу населення міста Чернігова станом на 1913 р. Дворяни становили 9,8 %, купці і почесні громадяни – 5,8 %, духовництво – 0,9 %, міщани – 55,7 %, селяни – 13,5 %, інші категорії – 14,3 % від загальної кількості. Чоловіків серед названих верств було – 14861 (48,4 %), жінок – 15807 (51,6 %), а всього – 30678 осіб зазначених категорій населення. На жаль, нам невідомо, хто серед жителів міста становив решту – 14,3 % населення, що так необхідно для обґрунтованого репрезентативного аналізу.

Міська дума обиралася теж на основі високого майнового цензу. Коло повноважень її виконавчого органу – міської управи обмежувалося рамками комунального господарства, охорони здоров'я, освіти. Бюджет думи в основному складався з податків, які сплачувало населення. Більшість асигнувань з бюджету йшло на утримання поліції, в'язниці, казарм, державних установ, зовсім мізерними були суми на медицину, благоустрій, освіту. В 1909-1912 рр. на потреби поліції, в'язниці було витрачено 79 % бюджету, на утримання шкіл – 10,6 %, закладів медицини – 4,1 %, благоустрій – 6,3 %¹⁴.

Станом на 1910 р. на все місто працювало 2 лікарні на 177 ліжок. Населення обслуговувало 66 медичних працівників, з них 33 лікарі¹⁵. Не торкаючись перебігу подальших подій у медицині, зупинимося на стані справ у навчальних закладах міста.

Назва навчального закладу	Число навч. закл.	Число учнів	
		чоловіків	жінок
Гімназії	1	559	
- " -	2		1030
Реальні училища	1	436	
Міські чотирикласні училища	1	178	
Міські початкові училища	6	295	
Училище сліпих	1	19	406
Училище глухонімих	1	11	
Приватні училища	3	23	7
Єврейські училища	4	92	
Торгова школа	1	183	
Ремісничі училища	2	81	18
Духовна семінарія	1	380	
Духовні училища	1	284	190
Духовне жіноче спархіальне	1		
Церковно-парафіяльні			
двокласні	1		101
однокласні	8	202	
школи грамоти	2	26	
Земська фельдшерська школа	1	136	
			487
Всього	38	2905	2525

Аналіз форм та змісту системи навчальних закладів та кількості учнів як чоловічої, так і жіночої статі, свідчить, що по кількості вони привертають увагу дослідників своєю різнобічністю та відповідністю потребам внутрішньої національної політики царського уряду. Навіть в умовах революційних подій 1905-1907 рр., при загальній неграмотності населення губернського центру, яка становила 40 %¹⁷, усіма формами навчання було охоплено 4,5 % від загальної кількості населення міста. Крім чоловічої гімназії, яка існувала з 1805 р., у Чернігові відкрилося ще три середні навчальні заклади, серед яких дві жіночі гімназії (навчалось 1030 дівчат) і реальне училище, де навчалось 436 хлопців. У 6 міських початкових училищах навчалось 295 хлопчиків і 406 дівчаток. Серед різних форм навчальних закладів привертають увагу 3 приватні училища з загальною кількістю 41 учень. У 4 єврейських училищах здобувало освіту 282 учні. Діяло також 2 ремісничі училища, де навчалось 182 учні. Станом на 1910 рік в усіх середніх навчальних закладах було 128 учителів і 2808 учнів. У тому ж році в місті діяло 22 початкові школи з 1960 учнями і 88 учителями¹⁹. У гімназіях навчали дітей дворян і чиновників, у реальних і комерційних училищах – дітей купців і буржуазії, а в нижчих професійних навчальних закладах – дітей міщан і селян. Викладання рідною мовою заборонялося.

Далі перенесемо акцент на культосвітні заклади визначеного періоду. У місті діяла бібліотека, відкрита ще в 1877 році, а в 1902 р. на базі колекції відомого збирача старовини В.В. Гарновського було відкрито музей українських старожитностей. Серед видовишно-розважальних установ виділялися: кінематографи (кінотеатри) – «Експрес», «Електробіограф», «Художній» і «Міраж» – на 910 місць; літній театр у міському сквері – на 800 місць; літній театр на Валі – на 590 місць; приміщення чиновницького клубу – на 350 місць; зал народного дому – на 310 місць; зал дворянських зборів – на 350 місць, де проходили концерти, маскаради, танцювальні вечори тощо²⁰.

У роки першої світової війни в Чернігові, як і в інших містах країни, проводилася мобілізація. Багато сімей залишилося без годувальників. Зросло безробіття, закривалися підприємства. Уже в 1915 р. удвоє подорожчали хліб, цукор, масло. Місто було переповнене госпіталями, біженцями з прифронтових західних територій.

Підсумуємо розглянуте. На початку ХХ ст. українські землі були поділені між Російською та Австрійською імперіями, що й визначало політичне та соціально-економічне становище населення, яке там проживало. Імперська політика царського уряду позначилася на розвитку місцевого самоврядування, формувала напрямки діяльності Чернігівської думи, дбаючи про остаточне обмеження усіх попередньо набутих прав магдебургії. Водночас доля склалася так, що незважаю-

чи на всі заборони, соціально-політичний розвиток зазначених регіонів, у тому числі й Чернігівщини, у визначений нами період пішов шляхом трьох революцій і двох війн, чого за інших часів вистачило б на цілі століття.

Джерела та література:

1. Россия. Полное географическое описание нашего отечества. – СПб., 1903. – Т. 7. – С. 352.
2. Города России в 1910 году. – СПб., 1914. – С. 376.
3. Русов А.А. Описание Черниговской губернии. – Чернигов, 1899. – Т. 2. – С. 177.
4. Там само.
5. Обзор Черниговской губернии за 1906 г. – Чернигов, 1907. – Ведомость 11.
6. Там само.
7. Очерк истории города Чернигова 907 - 1907. – Чернигов, 1908. – С. 66-70.
8. Города России в 1910 году. – СПб., 1914. – С. 376.
9. Черниговская земская неделя. – 1903. – 3 сентября.
10. Чернигову 1300 лет. – К., 1990. – С. 8.
11. 1075 лет летописному Чернигову. Подборка документов и материалов. – Чернигов, 1982. – С.5.
12. Там само. – С. 46-47.
13. Там само. – С. 65.
14. Черниговская земская неделя. – 1913. – 5 апреля.
15. Там само.
16. 1075 лет летописному Чернигову. Подборка документов и материалов. – С. 62-63.
17. Історія міст і сіл УРСР. Чернігівська область. – К., 1972. – С. 104.
18. Черниговская земская неделя. – 1913. – 3 сентября.
19. Державний архів Чернігівської області. – Ф. 145, оп. 1, спр. 678, арк. 66.

II. КОМЕНТАРІ ТА МАТЕРІАЛИ

СТАТУТНЕ ПРАВО. МІСЦЕ СТАТУТУ В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

В загальних рисах мета прийняття статуту окреслена в статті 19 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»:

Стаття 19. Статут територіальної громади села, селища, міста

1. З метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього Закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста.

2. Статут територіальної громади підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

3. Підставою для відмови в державній реєстрації статуту територіальної громади може бути його невідповідність Конституції та законам України. Відмова в реєстрації статуту територіальної громади може бути оскаржена в судовому порядку.

Законодавство України обмежується цим загальним посиланням на мету прийняття статуту, не конкретизуючи при цьому регламентація яких питань організації та функціонування місцевого самоврядування потребує врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей.

Крім того, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» практично не визначає предмету статуту. В окремих статтях закону є посилання на необхідність врегулювання в статуті лише окремих питань участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування.

В статті 9 говориться про можливість визначення в статуті порядку внесення на розгляд ради місцевої ініціативи.

Стаття 9. Місцеві ініціативи

1. Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відан-

ня місцевого самоврядування.

2. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

3. Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

4. Рішення ради, прийняте з питання, внесенного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

В статті 10 - про можливість врегулювання окремих питань організація діяльності рад:

Стаття 10. Ради - представницькі органи місцевого самоврядування

1. Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

2. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

3. Представницькі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, виконавчі органи місцевого самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених цим та іншими законами.

4. Порядок формування та організація діяльності рад визначаються Конституцією України, цим та іншими законами, а також статутами територіальних громад.

В статті 13 – про необхідність визначення в статуті порядку організації громадських слухань.

Стаття 13. Громадські слухання

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання - зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами

місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.

ПИТАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ ТА ПРИЙНЯТТЯ СТАТУТУ

1. Чи потрібний взагалі статут територіальної громади в умовах максимальної законодавчої уніфікації моделі місцевого самоврядування та детальної регламентації структури органів місцевого самоврядування, їх повноважень та форм роботи?

Однозначно, **статут потрібний**, насамперед, з огляду на те, що його прийняття дозволить ліквідувати існуючі прогалини в правовій регламентації питань організації місцевого самоврядування в Україні.

Статут сприятиме переходу від формального поняття „територіальна громада”, що законодавчо визначається як „жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста...” до усвідомлення переважною більшістю членів громади своїх прав та обов’язків.

Ця проблема сьогодні набуває першочергового значення і її розв’язання в значній мірі буде визначати перспективи становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні, перехід від декларування до реального втілення в життя децентралізованої демократичної системи територіальної організації влади, засади якої визначені Конституцією України.

Статут допоможе юридично чітко визначити територію, в межах якої територіальна громада здійснює місцеве самоврядування (з посиланням на офіційні документи, закріпити межі території об’єднаної територіальної громади та розмежувати її повноваження з повноваженнями територіальних громад, що входять до складу об’єднаної громади).

2. Яке місце в системі актів місцевого самоврядування має займати статут?

Статут територіальної громади – це основний акт місцевого самоврядування і він повинен мати **більш високу юридичну силу** по відношенню до всіх інших актів, які приймаються в системі місцевого самоврядування.

3. Які питання мають становити предмет статуту та якою має бути його структура?

Предмет статуту територіальної громади мають становити питання місцевого життя, які:

по-перше, достатньо детально не врегульовані чинним законодавством, але визначають умови нормального функціонування територіальної громади та її органів, що свідчить про необхідність їх регламентації на локальному рівні - в системі місцевого самоврядування;

по-друге, згідно статті 92 Конституції України не потребують обов'язкової законодавчої регламентації:

Стаття 92. Виключно законами України визначаються:

- 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;
- 2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства;
- 3) права корінних народів і національних меншин;
- 4) порядок застосування мов;
- 5) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;
- 6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;
- 7) правовий режим власності;
- 8) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання;
- 9) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;
- 10) засади регулювання демографічних та міграційних процесів;
- 11) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;
- 12) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики;
- 13) територіальний устрій України;
- 14) судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури;
- 15) засади місцевого самоврядування;
- 16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;
- 17) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і

забезпечення громадського порядку;

18) правовий режим державного кордону;

19) правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації;

20) організація і порядок проведення виборів і референдумів;

21) організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України;

22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Виключно законами України встановлюються:

1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;

2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

3) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів;

4) порядок використання і захисту державних символів;

5) державні нагороди;

6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;

7) державні свята;

8) порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального.

Законом України оголошується амністія.

по-третє, прямо визначені законом як такі, що підлягають регламентації в статуті.

Орієнтовна структура статуту:

Прембула

Розділ I. «Загальні положення»

Розділ II. «Система селищного самоврядування»

Розділ III. «Органи і посадові особи селищного самоврядування»**Розділ IV. «Органи самоорганізації населення»****Розділ V. «Матеріальні і фінансові основи селищного самоврядування»****Розділ VI. «Гарантії селищного самоврядування»****Розділ VII. «Заключні положення»**

Подібна структура дозволяє:

В преамбулі підкреслити природу статуту як акту, що має найвищу юридичну силу серед актів, що приймаються в системі селищного самоврядування, та виражає волю всієї територіальної громади, всіх її складових частин щодо схвалення запропонованого в статуті механізму здійснення місцевого самоврядування в селищі.

В першому розділі:

- надати короткі історичні відомості щодо заснування населеного пункту, його історичних назв, історичних назв населених пунктів, які ввійшли до його складу;
- з посиланням на конкретні акти органів державної влади Української РСР та України (можливо також і на акти УНР, Російської імперії, Австро-Угорщини, Польщі, інших держав до складу яких входив населений пункт) дати опис його території;
- визначити територіальну основу побудови системи місцевого самоврядування (селище - населені пункти, які знаходяться в межах територіальних кордонів селища);
- дати опис (у разі їх наявності) територіальних одиниць (зон) із спеціальним статусом (історико-заповідних, лісопаркових тощо), визначивши при цьому, який орган державної влади та коли надав спеціального статусу цим територіальним одиницям;
- дати короткий опис символіки територіальної громади (прапор, герб) з вказівкою на те, який орган та коли затвердив цей опис та порядок використання символіки;
- визначити порядок та процедуру прийняття статуту;
- приділити увагу питанням регламентації взаємовідносин органів та посадових осіб місцевого самоврядування з тими підприємствами, установами та організаціями, що перебувають на території населеного пункту, які, по-перше, взагалі не відносяться до комунальної власності селища, по-друге, які відносяться до змішаної форми власності і селище в них має відповідну частку.

У другому розділі:

- дати опис системи місцевого самоврядування, встановивши при цьому вичерпний перелік суб'єктів права на місцеве самоврядування (первинний суб'єкт

- селищна громада, вторинні суб'єкти - внутрішньоселищні), форм прямої демократії та органів, які приймають участь у здійсненні селищного самоврядування (включаючи органи самоорганізації населення);

- дати опис територіальної громади з точки зору її етнічного складу, віросповідання жителів тощо;

- визначити підстави та порядок присвоєння звання "Почесний громадянин селища";

- дати перелік форм участі громадян - членів територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування;

- визначити предмет місцевого референдуму (встановити перелік питань, які можуть бути винесені на місцевий референдум, і перелік питань, винесення яких на референдум заборонено);

- встановити можливість проведення різних видів місцевих референдумів (імперативних, консультативних, загальноселищних тощо);

- конкретизувати процедуру призначення (проголошення) місцевого референдуму за місцевою ініціативою та з ініціативи органів селищного самоврядування або органів самоорганізації населення;

- визначити порядок оприлюднення рішень, які приймаються шляхом місцевого референдуму;

- визначити територіальний принцип скликання загальних зборів громадян та критерії участі у роботі зборів (які внутрішньотериторіальні громади можуть використовувати дану форму);

- конкретизувати перелік питань, які можуть бути винесені на загальні збори та визначити обов'язки органів та посадових осіб місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення щодо організації роботи загальних зборів;

- встановити критерії, які б визначали колективний характер звернень жителів селища до органів і посадових осіб місцевого самоврядування (визнання звернення колективним може мати певні, передбачені Статутом, правові наслідки, наприклад, розгляд звернення на сесії селищної ради, скорочення строків розгляду тощо);

- визначити перелік ініціаторів громадських слухань та перелік осіб, які запрошуються на слухання, порядок підготовки та проведення громадських слухань;

- визначити правові наслідки рішень, що приймаються в ході громадських слухань;

- визначити механізм ініціювання жителями розгляду питань, віднесених до відання місцевого самоврядування органами та посадовими особами місцевого самоврядування;

- визначити можливі організаційні форми співробітництва місцевих осередків

та організацій політичних партій з органами місцевого самоврядування з метою сприяння вирішенню питань, віднесених до відання місцевого самоврядування;

- передбачити інші форми участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування (наприклад, громадське обговорення, тобто попереднє обговорення жителями селища або членами внутрішньоселищної територіальної громади питання, яке винесене на розгляд селищної ради, участь через національно-культурні організації - земляцтва тощо).

У третьому розділі:

- навести текст присяги депутата селищної ради та селищного голови;
- визначити перелік постійних комісій та інших робочих органів ради;
- встановити перелік осіб, які входять до складу виконавчого комітету за посадою;
- навести перелік та викласти основні принципи організації і діяльності інших органів місцевого самоврядування, наприклад, відділів та управлінь.

У четвертому розділі:

- визначити строк повноважень органів самоорганізації населення;
- закріпити **принципи організації та діяльності органів самоорганізації населення**, зокрема: законності, безпосередньої участі населення у розробці, прийнятті і реалізації рішень щодо облаштування відповідної території; поєднання загальноселищних та територіальних (території, в межах якої діє орган самоорганізації населення) інтересів; самостійності, самофінансування та часткового фінансування з селищного бюджету; захисту прав і законних інтересів громадян, які проживають на відповідній території; виборності, підконтрольності, підзвітності і відповідальності перед органами місцевого самоврядування та відповідною внутрішньоселищною територіальною громадою; гласності та врахування громадської думки;
- визначити коло повноважень органів самоорганізації населення, якими вони можуть бути наділені радою.

У п'ятому розділі:

- визначити перелік об'єктів, які можуть перебувати виключно у комунальній власності територіальної громади та не підлягають відчуженню в будь-якій формі;
- встановити перелік виконавчих органів, на які покладається функція оперативного управління об'єктами комунальної власності територіальної громади;
- визначити мінімальний розмір бюджету інвестицій та розвитку селища;
- визначити принципи формування надходжень дохідної бази селищного бюджету.

У шостому розділі:

Відповідальність органів і посадових осіб селищного самоврядування перед територіальною громадою.

У сьомому розділі:

- визначити порядок набрання чинності статутом;
- перерахувати акти ради, інших органів місцевого самоврядування, які втрачають чинність з набранням чинності статутом.

4. Якою має бути процедура розробки та прийняття статуту?

Статут є досить складним юридичним документом, і далеко не в кожному населеному пункті існує достатній інтелектуальний потенціал для його розробки. Безумовно потрібний модельний статут, проте він має бути документом не обов'язкового, а *методичного* характеру. Більше того, бажано розробити кілька модельних статутів (наприклад, для різних за чисельністю населення населених пунктів), що дозволить максимально повно врахувати місцеві особливості при розробці статуту конкретної територіальної громади на основі того чи іншого модельного статуту.

ДОДАТКИ ДО СТАТУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Далеко не всі норми доцільно відобразити безпосередньо у тексті Статуту територіальної громади. Тому статuti, як правило, включають низку додатків, перелік яких може змінюватися в залежності від обставин.

1. Основні поняття й терміни, які використовуються в Статуті територіальної громади (перелік та тлумачення).
2. Перелік додатків до Статуту.
3. Межа і територія Поселення (карта та коментар до неї на дату затвердження Статуту територіальної громади Поселення або змін та доповнень до нього).
4. Герб поселення (кольорове зображення).
5. Прапор поселення (кольорове зображення).
6. Гімн поселення (текст віршів та нотний текст).
7. Організація управління у поселенні (схема та коментар до неї).
8. Положення про Міського уповноваженого з прав людини (омбудсмена).
9. Порядок утворення органів самоорганізації та інших самоврядних утворень.
10. Порядок підготовки та проведення місцевого (міського, селищного, сільського та районного у місті) референдуму.
11. Порядок проведення зборів і конференцій місцевих самоврядних громад.
12. Положення про громадські слухання і обговорення.
13. Порядок підготовки і подання звернень і петицій громадян.
14. Положення про громадські ініціативи жителів.
15. Положення про порядок проведення мирних масових акцій протесту.
16. Положення про цільові державні програми розвитку поселення.
17. Регламент і організаційна схема ради (схема та коментар до неї).
18. Присяга депутата ради.
19. Положення про статус депутата ради.
20. Кодекс норм і правил діловодства у раді.
21. Кодекс етики депутата ради.
22. Кодекс посадових осіб виконкому .
23. Присяга (сільського, селищного, міського) голови.
24. Статус (сільського, селищного, міського) голови.
25. Положення та організаційна схема виконкому (схема та коментар до неї).
26. Типове положення про управління виконкому.
27. Положення про міську (селищну, сільську) скарбницю і міського (селищного, сільського) скарбника.

28. Положення про муніципальну міліцію.
29. Положення про Апеляційну палату.
30. Присяга міського (селищного, сільського) уповноваженого з прав людини (омбудсмена).
31. Єдиний реєстр об'єктів нерухомості на території Поселення.
32. Земельний кадастр поселення (склад земель Поселення за класифікацією та призначенням).
33. Положення про бюджетний процес у Поселенні.
34. Містобудівний кодекс Поселення.
35. Екологічний кодекс Поселення.
36. Стандарти стану місцевого середовища Поселення та його окремих компонентів.
37. Порядок здійснення громадського контролю за виконанням Статуту Поселення.
38. Порядок змін, доповнень та уточнень Статуту Поселення.
39. Адміністративно-територіальний поділ Поселення (карта-схема та коментар до неї на дату затвердження Статуту Поселення або останніх змін та доповнень).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми виконання законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації». - К.: Атіка, 2003. - 288 с.
2. Бочок М.П., Бутко М.П., Котельников Д.І. Управління регіоном. – Чернігів: Сіверянська думка. - 280 с.
3. Децентралізація державного управління: досягнення і невдачі місцевих влад. - Дніпропетровськ, 1998. - 170 с.
4. Зразковий статут територіальної громади Поселення. - К.: Інститут місцевої демократії, 1999. - 140 с.
5. Ефективність державного управління: регіональний аспект. - Львів, 2001. - 207 с.
6. Киричук В., Тимоцуник В. Історія державного управління в Україні. - К.: УАДУ, 2001. - 243 с.
7. Муніципальний рух: новий етап розвитку. - К.: Логос, 2002. - 559 с.
8. Президент України та державна регіональна та муніципальна політика. - К.: Логос, 2003. – 232 с.
9. Проблеми теорії і практики державного управління і місцевого самоврядування. - К.: УАДУ, 1996. - 233 с.
10. Рубцов П.П., Заєць Р.В. Статут міста як інструмент муніципальної реформи // Вісник УАДУ при Президентові України. - 1999. - № 4. С. 326 - 332.
11. Рубцов П.П., Заєць Р.В. Статут територіальної громади як джерело досвіду засвоєння статутного права // Актуальні проблеми державного управління. Науковий збірник. УАДУ при Президентові України. Харківський філіал. - 1999. - № 3.
12. Самоврядування в Києві: історія і сучасність. - К., 2000. - 180 с.
13. Самостійність місцевих влад та розподіл повноважень між ними: організація місцевого самоврядування відповідно принципів Європейської хартії місцевого самоврядування. - К.: Логос, 2002. - 262 с.
14. Статут міста як можливість реалізації різних форм місцевого самоврядування // Програма сприяння парламентові України. - К., 1995.
15. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. - Львів, 2002. - 42 с.
16. Ткачук А. Міський статут в Україні. Можлива перспектива // вісник програми сприяння парламентові України. - К., 1997.
17. Через розвиток самоврядних територіальних громад - до громадянського суспільства. - Львів: Сполом, 2002. - 135 с.

<http://www.prezident.gov.ua> Адміністрації Президента України

<http://www.rada.kiev.ua> Верховна Рада України

<http://www.kmu.gov.ua> Кабінет Міністрів України

<http://www.rainbow.gov.ua> Рада національної безпеки і оборони України

<http://www.guds.gov.ua> Головне управління державної служби України

<http://www.academy.kiev.ua> Українська Академія державного управління при

Президентів України

<http://www.umper.kiev.ua> Освітня програма ринкових реформ

<http://www.irf.kiev.ua> Міжнародний фонд «Відродження»

<http://win-el.visti.net> Каталог інтернет ресурсів

<http://uamedia.vesti.net> Каталог Українських медіа ресурсів

<http://www.nbu.gov.ua> Національна бібліотека України ім. В. Вернацького

<http://www.reuters.com> Reuters

<http://www.polit.com.ua> Пошуково-інформаційний сервер

<http://www.auc-login.org.ua> Міжнародна інформаційна мережа місцевого са-

моврядування

<http://www.auc.org.ua> Асоціація міст України

<http://www.lawukraine.com> Кращі ресурси Українського Інтернету з правової тематики.

<http://www.coe.kiev.ua> Бюро інформації Ради Європи в Україні

<http://www.toloka.kiev.ua> Розвиток ініціативи та реалізації прав громадян, наданих законом «Про місцеве самоврядування в Україні»

<http://www.largis.kiev.ua> Проект Largis посилення конституційної спроможності місцевих і регіональних органів влади.

<http://www.evroreg.uw.edu.pl> Європейський інститут регіонального і місцевого розвитку

<http://www.sed.iatp.org.ua> Центр соціально-економічного розвитку Причорномор'я.

<http://www.amu.kiev.ua> Академія муніципального розвитку

<http://www.coe.int> Рада Європи

<http://www.city.gov.te.ua/agenst> Тернопільське агентство міського розвитку

<http://www.urbanomics.ru> Фонд Інститут економіки міста

<http://www.usukraine.org/cpp/> Програма партнерства громад

ПРОЕКТ СТАТУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ МІСТА ЧЕРНІГОВА

Чернігівська міська рада:

- керуючись Конституцією України,
  - положеннями статті 19 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”,
  - опікуючись правами та свободами людини і громадянина, соціальної і міжнаціональної злагоди в місті,
  - прагнучи відродити, зберегти та неухильно розвивати історичні, духовні, національні та культурні традиції міста,
  - домагаючись найкращої організації та укладу міського життя на принципах демократії,
  - добиваючись більшої ефективності в діяльності органів міської влади, забезпечення законності дій всіх органів і посадових осіб місцевого самоврядування і виконавчої влади,
  - висловлюючи волю та інтереси жителів міста,
- приймає Статут територіальної громади міста Чернігова (надалі – Статут).

Статут територіальної громади міста Чернігова відповідно до Конституції і законів України визначає порядок здійснення місцевого самоврядування у місті Чернігові.

Загальні положення

Стаття 1. Місто Чернігів

Місто Чернігів є самостійною адміністративно-територіальною одиницею – міським населеним пунктом, в межах якого громада здійснює міське самоврядування і має органи місцевого (міського та районного) самоврядування, свою комунальну власність та свій місцевий бюджет.

Чернігів, заснований більше як 1300 років тому, є історичним містом, осередком давньослов'янської і української культур. На його території зосереджені неповторні історичні, культурні і природні пам'ятки місцевого, регіонального, загальнодержавного та світового значення.

Місто Чернігів – адміністративний, економічний, науковий та культурний центр Чернігівської області.

Місто Чернігів має вигідне географічне розташування: в межах 51°30' північної широти та 31°20' східної довготи на річці Десні, у нижній її течії. Через Чернігів

проходять міжнародні та загальнодержавні магістралі автомобільного та залізничного сполучення.

Територія Чернігова – 7 856,3 гектарів

Населення – понад 300 тисяч мешканців.

Місто Чернігів є місцем розташування Чернігівської обласної ради та Чернігівської обласної державної адміністрації, Чернігівської районної ради та Чернігівської районної адміністрації, а також територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування та виконавчої влади.

Місто Чернігів є містом обласного значення.

Стаття 2. Територія міста Чернігова.

Територію, в межах якої здійснюється місцеве самоврядування у місті Чернігові, визначають адміністративні кордони міста.

Територію міста становлять земельна та водна поверхні у межах його кордонів.

Територія міста Чернігова є невід'ємною складовою частиною території Чернігівської області України.

Межі міста Чернігова встановлюються Верховною Радою України за поданням Чернігівської обласної ради та за клопотанням Чернігівської міської ради, погодженим з відповідними радами з урахуванням історичних, соціально-економічних та інших особливостей території відповідно до чинного законодавства.

Приміською зоною міста є територія, що прилягає до міської межі з її зовнішньої сторони і яку складають землі, що використовуються для задоволення потреб міської громади та територіальних громад приміських поселень.

Межі приміської зони міста Чернігова, її статус, особливості використання земель, лісів, інших природних ресурсів у цій зоні, визначаються Чернігівською обласною радою із врахуванням думки територіальної громади міста Чернігова та інших зацікавлених територіальних громад.

Будь-які зміни міської межі відображаються в Генеральному плані міста.

Стаття 3. Адміністративно-територіальний устрій міста Чернігова

Систему адміністративно-територіального устрою міста Чернігова складають райони в місті.

Райони – територіальні одиниці міста Чернігова, які утворюються з урахуванням історичних, географічних, містобудівних особливостей відповідних територій, чисельності населення, соціально-економічних характеристик, розміщення транспортних комунікацій, наявності інженерної інфраструктури, можливостей вирішення місцевих питань в інтересах населення району.

До складу Чернігова входять райони міста: Деснянський, Новозаводський.

Адміністративно-територіальний поділ міста Чернігова здійснюється Чернігівською міською радою відповідно до чинного законодавства.

Питання організації управління районами в місті належить до компетенції Чернігівської міської ради.

Чернігівська міська рада має право утворювати на території міста територіальні одиниці з особливим статусом – історико-культурні, лісопаркові, промислові зони, території, які використовуються для забезпечення міського господарства, транспортних комунікацій, енерго- і водопостачання, проведення ярмарок, виставок тощо.

На території міста, в районах міста можуть утворюватися мікрорайони. Межі мікрорайонів та їх зміни затверджуються рішенням Чернігівської міської ради за поданням виконавчого комітету міської ради відповідно до пропозицій районних у місті рад.

На території мікрорайону функціонує відповідний орган самоорганізації населення.

Встановлення та зміни межі території з особливим статусом, положення про неї та порядок її утворення в кожному конкретному випадку визначається відповідним нормативним актом Чернігівської міської ради.

Виконавчий комітет Чернігівської міської ради реєструє територіальні одиниці міста Чернігова, зміни територіального поділу, інформує населення Чернігова щодо територіального поділу міста та його змін.

Стаття 4. Пам'ятні дати міста.

Пам'ятною датою міста є 21 вересня – День Чернігова – річниця визволення міста від німецько-фашистських загарбників, переддень дня Святителя Феодосія – покровителя Чернігова.

Стаття 5. Символіка міста.

Територіальна громада міста Чернігова має власну символіку – герб, прапор, інші атрибути.

Райони в місті можуть мати власну символіку.

Зміст, опис, порядок використання символіки територіальної громади міста Чернігова, районів в місті Чернігові визначаються відповідними Положеннями, які затверджуються відповідно Чернігівською міською та районними в місті радами.

Біля будинку Чернігівської міської ради постійно піднімаються Державний Прапор України та Прапор міста Чернігова.

Стаття 6. Почесні звання та відзнаки міста.

Особам, які мають видатні заслуги перед територіальною громадою міста, які внесли суттєвий вклад в його соціально-економічний та культурний розвиток, може бути присвоєно звання «Почесний громадянин міста Чернігова».

Підстави та порядок присвоєння звання почесного громадянина міста, його статус визначається відповідним Положенням, яке затверджується рішенням Чернігівської міської ради.

Чернігівська міська рада може засновувати відзнаки, якими нагороджуються жителі міста, громадяни України та інших держав за заслуги перед містом та суттєвий вклад в його розвиток.

Найменування відзнак, підстави і порядок нагородження ними, а також статус нагороджених осіб встановлюється відповідними Положеннями, які затверджуються рішенням Чернігівської міської ради.

Стаття 7. Участь у добровільних об'єднаннях органів місцевого самоврядування.

Органи міського самоврядування міста Чернігова з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися з органами місцевого самоврядування регіонів України в асоціації, фонди, спілки, союзи та інші форми добровільних об'єднань.

Органи міського самоврядування міста Чернігова можуть вступати у відносини з органами місцевого самоврядування міст зарубіжних країн або їх асоціаціями, укладати угоди про співпрацю з ними та входити до добровільних міжнародних об'єднань органів місцевого самоврядування.

Асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватись повноваження органів самоврядування міста Чернігова.

Стаття 8. Здійснення засад місцевого самоврядування в місті Чернігові.

Міське самоврядування у місті Чернігові здійснюється територіальною громадою міста в межах чинного законодавства як безпосередньо, так і через Чернігівську міську та районні в місті ради і їх виконавчі органи, а також через Чернігівську обласну раду, яка представляє спільні інтереси територіальних громад області.

Міське самоврядування в місті Чернігові здійснюється на принципах:

- народовладдя;
- законності;
- гласності;

- колегіальності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- виборності;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених Конституцією та законами України;
- підзвітності та відповідальності перед територіальною громадою її органів та посадових осіб;
- державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
- судового захисту місцевого самоврядування.

Стаття 9. Склад системи міського самоврядування.

1. Система міського самоврядування визначається Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та цим Статутом.

2. Місцеве самоврядування в місті Чернігові здійснюється на загальноміському рівні, а також на рівні Деснянського та Новозаводського районів міста.

3. Система міського самоврядування у місті Чернігові включає:

- територіальну громаду міста – первинний суб'єкт міського самоврядування, який може безпосередньо вирішувати будь-яке питання, що віднесене Конституцією та законами України до відання місцевого самоврядування;
- міську раду – представницький орган міського самоврядування;
- Чернігівського міського голову;
- виконавчі органи міської ради – виконавчий комітет, відділи та управління міської ради;
- районні ради;
- виконавчі органи районних у місті рад – виконавчий комітет, відділи та управління районної у місті ради;
- органи самоорганізації населення в місті.

4. Чернігівська міська та районні в місті ради, Чернігівський міський голова, голови районних в місті рад, виконавчі органи міського самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених законами України.

Розділ 2. Територіальна громада міста Чернігова та її участь у місцевому самоврядуванні

Стаття 10. Територіальна громада міста.

Територіальну громаду Чернігова складають жителі міста.

Територіальна громада міста, яка складається з територіальних громад районів, є первинним суб'єктом місцевого самоврядування у місті Чернігові, основним носієм його функцій і повноважень.

Членами територіальної громади міста Чернігова (чернігівцями) є всі фізичні особи, місце проживання яких у місті Чернігові зареєстровано у встановленому законом порядку.

Члени територіальної громади міста Чернігова, які досягли 18-річного віку та не визнані судом недієздатними, є активними суб'єктами міського самоврядування. Вони мають право обирати органи і посадових осіб місцевого самоврядування, бути обраними або призначеними до органів місцевого самоврядування, або їх посадовими особами, брати участь у місцевих референдумах, зборах громадян за місцем проживання та користуються іншими, передбаченими Конституцією і законами України та цим Статутом, правами на участь у здійсненні місцевого самоврядування.

Стаття 11. Форми реалізації права участі членів територіальної громади міста у здійсненні місцевого самоврядування.

Жителі міста Чернігова здійснюють своє право на місцеве самоврядування безпосередньо або через органи місцевого самоврядування.

Право жителів міста брати участь у здійсненні місцевого самоврядування може бути реалізовано шляхом участі в:

- місцевому референдумі;
- виборах депутатів міської ради та районних у місті рад, Чернігівської обласної ради, Чернігівського міського голови, а також передбачених законом посадових осіб місцевого самоврядування (місцеві вибори);
- загальних зборах громадян за місцем проживання;
- прояві місцевих ініціатив;
- громадських слуханнях;
- колективних зверненнях жителів міста до органів і посадових осіб місцевого самоврядування (або індивідуальних звернень);
- роботі органів місцевого самоврядування, самоорганізації населення та роботі на виборних посадах місцевого самоврядування і самоорганізації населення;
- діяльності місцевих територіальних організацій та осередків політичних партій та громадських організацій;
- інших, не заборонених законом, формах здійснення місцевого самоврядування.

Вищими формами безпосереднього здійснення територіальною грома-

дою міста місцевого самоврядування є місцевий референдум та місцеві вибори.

Обмеження прав територіальної громади міста Чернігова на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Стаття 12. Місцевий референдум.

1. Місцевий (міський та районний в місті) референдум є формою вирішення населенням міста (районів в місті) питань, віднесених Конституцією і законами України до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого волевиявлення.

2. Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

3. За рішенням міського (районного у місті) референдуму можуть бути достроково припинені повноваження Чернігівського міського голови, Чернігівської міської (районної у місті) ради у випадках, передбачених законодавством та цим Статутом.

Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень міського голови, міської, районної у місті ради визначається Законом про місцеві референдуми.

4. На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади, а також питання затвердження міського бюджету та встановлення місцевих податків і зборів.

5. Питання, які не віднесені чинним законодавством до відання місцевого самоврядування, але мають важливе значення для міської громади, в тому числі питання соціально-економічного та культурного розвитку міста, можуть бути винесені на міський консультативний референдум (опитування), наслідки якого не мають обов'язкового характеру, але повинні враховуватись місцевою владою в своїй роботі як вияв волі народу.

6. Місцевий референдум вважається таким, що відбувся, якщо в ньому взяли участь більше половини активних суб'єктів міського самоврядування відповідної території.

7. Рішення місцевого референдуму вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини жителів відповідної території, які взяли участь у голосуванні.

Рішення місцевого референдуму не потребує затвердження будь-яким органом чи посадовою особою місцевого самоврядування або державної влади.

Рішення місцевого референдуму та результати голосування з його питань

публікуються комісією з проведення референдуму протягом десяти діб з дня його проведення.

Рішення, прийняті місцевим референдумом, набирають чинності з моменту публікації в місцевих друкованих засобах масової інформації і є обов'язковими для виконання на відповідній території.

8. Про результати голосування по міському консультативному референдумі (опитуванні) міський голова у десятиденний термін інформує органи і посадових осіб, до відання яких віднесені питання, що були предметом консультативного референдуму (опитування).

9. Участь у місцевих референдумах є вільною. Ніхто і в якій формі не може бути примушений до участі у місцевому референдумі.

Стаття 13. Місцеві вибори.

Місцеві вибори – це обрання Чернігівського міського голови, депутатів Чернігівської міської ради, районних у місті рад та Чернігівської обласної ради жителями міста на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Виборцям у місті Чернігові гарантується на місцевих виборах вільне волевиявлення, що є основою здійснення безпосередньої демократії. Ніхто і в ні в якій формі не може бути примушений до участі у місцевих виборах.

Строки та порядок призначення і проведення місцевих виборів, встановлення результатів голосування визначаються законами України.

Стаття 14. Загальні збори громадян за місцем проживання.

1. Загальні збори – це зібрання певної групи громадян міста для вирішення питань місцевого значення.

Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.

2. Загальні збори громадян за місцем проживання можуть бути скликані по будинках, вулицях, кварталах, житлових комплексах, мікрорайонах міста або інших внутрішньоміських територіальних утвореннях з метою:

- обговорення питань загальноміського значення;
- обговорення питань, які мають важливе значення для відповідної складової частини територіальної громади міста та вироблення пропозицій з цих питань;
- створення органів самоорганізації населення;
- заслуховування повідомлень та звітів про роботу органів самоорганізації населення;
- прийняття рішень про участь у громадських роботах по благоустрою, спри-

янно охороні громадського порядку, збереженню житлового фонду, пам'яток історії і культури, наданню допомоги соціально незахищеним членам громади;

- прийняття рішень про запровадження місцевих зборів на засадах добровільного самооподаткування;
- прийняття рішень про добровільні внески жителів відповідних територіальних утворень на громадські потреби;
- вирішення інших питань місцевого значення відповідно до чинного законодавства.

3. У випадках, коли об'єктивно неможливо провести загальні збори громадян (в межах районів, мікрорайонів), за рішенням виконавчого органу або відповідного органу самоорганізації населення для обговорення питань, передбачених законодавством та цим Статутом, скликаються збори (конференції) представників: жителів будинків, вулиць, кварталів тощо.

Норми представництва на ці збори (конференції) встановлюються органом, який їх скликає.

4. Загальні збори громадян скликаються Чернігівським міським головою, виконавчим органом міської, районної в місті ради, головою районної в місті ради, відповідним органом самоорганізації населення за власною ініціативою.

Загальні збори громадян можуть також скликатися за пропозицією не менш як третини від загальної кількості громадян – активних суб'єктів міського самоврядування, що проживають на відповідній території.

Рішення про скликання загальних зборів оприлюднюється не пізніше як за 7 днів до їх проведення із зазначенням дати та часу скликання, місця проведення та питань, які передбачається внести на обговорення зборів.

5. У роботі загальних зборів громадян мають право брати участь жителі міста – активні суб'єкти місцевого самоврядування, які проживають на відповідній території (будинки, вулиця, квартал, житловий комплекс, мікрорайон).

У роботі загальних зборів громадян з правом дорадчого голосу можуть брати участь народні депутати України, Чернігівський міський голова, голова районної в місті ради, депутати обласної, міської та районних в місті рад, посадові особи місцевого самоврядування, представники органів державної влади, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій.

6. Загальні збори громадян є правомочними за умови присутності на них не менше половини жителів міста - активних суб'єктів міського самоврядування, які проживають на відповідній території.

Збори (конференції) представників жителів є правомочними за умови присутності на них не менше половини представників (делегатів) від відповідних внутрішньоміських територіальних утворень.

7. На загальних зборах громадян головує або Чернігівський міський голова, або керівник відповідного органу самоорганізації населення, або особа, визначена органом, який скликав збори.

Для ведення протоколу загальних зборів громадян обирається секретар зборів.

8. Порядок денний загальних зборів громадян затверджується загальними зборами громадян за пропозицією органу, що їх скликав.

9. Чернігівський міський голова, Чернігівська міська та районні в місті ради, їх виконавчі органи, відповідний орган самоорганізації населення сприяють підготовці і проведенню загальних зборів громадян, надають їх учасникам необхідні приміщення, інформаційні та довідкові матеріали.

10. Під час проведення загальних зборів громадян ведеться протокол, який підписується головою та секретарем зборів.

До протоколу загальних зборів громадян додається список учасників зборів з зазначенням місця їх проживання. Список учасників загальних зборів громадян підписується секретарем зборів.

11. Загальні збори громадян з розглянутих питань приймають рішення.

Рішення загальних зборів громадян приймаються відкритим або таємним голосуванням (за рішенням зборів) більшістю голосів від загальної кількості присутніх громадян, які проживають на відповідній території.

12. Рішення загальних зборів громадян є обов'язковими до виконання відповідними органами самоорганізації населення і враховуються в діяльності органами і посадовими особами місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ і організацій, яких це рішення стосується.

Рішення зборів, прийняті з питань, віднесених до компетенції органів державної влади, мають рекомендаційний характер.

Стаття 15. Місцеві ініціативи.

1. Жителі міста Чернігова мають право ініціювати розгляд Чернігівською міською та районними у місті радами будь-якого питання, віднесеного Конституцією та законами України до відання місцевого самоврядування.

Місцева ініціатива передбачає внесення жителями міста до міської або районної ради проекту нормативно-правового документу з питань, які віднесені до компетенції відповідної ради.

2. Для організації роботи по внесенню місцевої ініціативи на зборах громадян за місцем проживання утворюється ініціативна група з числа жителів міста – активних суб'єктів міського самоврядування.

3. Питання, які внесені в порядку місцевої ініціативи та підтримані підписами не менш як десяти відсотків жителів міста (району в місті) – активних суб'єктів

міського самоврядування, підлягають першочерговому розгляду відповідною радою.

4. Розгляд питання, внесеного в порядку місцевої ініціативи, здійснюється на відкритому пленарному засіданні відповідної ради з обов'язковою участю представників ініціативної групи.

5. Рішення, прийняті міською та районними в місті радами з питань, які внесені в порядку місцевої ініціативи, обов'язково доводяться до відома ініціаторів та підлягають оприлюдненню в порядку, що встановлений міською (районною в місті) радою.

Стаття 16. Громадські слухання.

1. Жителі міста мають право брати участь у громадських слуханнях, тобто зустрічатися з Чернігівським міським головою, депутатами Чернігівської міської та районних в місті рад, посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Громадські слухання проводяться з ініціативи Чернігівського міського голови, Чернігівської міської, районних у місті рад та їх постійних комісій, органів самоорганізації населення та з ініціативи жителів міста.

Громадські слухання з ініціативи жителів міста проводяться за наявності колективного звернення з відповідною вимогою, яке підписане не менш як п'ятистами жителями міста – активними суб'єктами міського самоврядування.

Для організації роботи по внесенню ініціативи жителів щодо проведення громадських слухань на зборах громадян за місцем проживання утворюється ініціативна група з числа жителів міста – активних суб'єктів міського самоврядування.

4. Предметом громадських слухань можуть бути:

- доповіді та інформації про роботу Чернігівського міського голови, Чернігівської міської та районних у місті рад, постійних комісій відповідних рад, окремих депутатів, виконавчих органів міської та районних у місті рад та їх посадових осіб, органів самоорганізації населення;
- проект програми соціально-економічного та культурного розвитку міста або району в місті;
- проект місцевого бюджету;
- місцеві податки і збори;
- відчуження об'єктів комунальної власності, які мають важливе значення для задоволення міських потреб, передача їх в оренду та під заставу;

- міські програми приватизації об'єктів комунальної власності;
- перелік об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;
- генеральний план забудови міста, міські містобудівні програми;
- надання дозволу на використання землі та інших природних ресурсів місцевого значення, а також скасування такого дозволу;
- надання згоди на розміщення на території міста нових об'єктів з урахуванням екологічного впливу їх діяльності на стан навколишнього середовища;
- створення зон зі спеціальним статусом, зміни в статусі цих зон;
- статут територіальної громади міста;
- питання адміністративно-територіального устрою міста та районів у місті, передбачені законодавством;
- символіка територіальної громади;
- встановлення правил з питань благоустрою міста, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках та інших правил, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;
- інші питання, що являють інтерес для членів територіальної громади.

5. Рішення про проведення громадських слухань приймає Чернігівський міський голова, а в районах міста – голова відповідної районної ради за поданням ініціаторів проведення громадських слухань, визначаючи при цьому предмет (тему) громадських слухань, час і місце їх проведення, коло запрошених для участі в них, а також виконавчі органи і посадових осіб, відповідальних за підготовку і проведення громадських слухань.

Про дату, час, місце проведення та предмет (тему) громадських слухань жителі міста сповіщаються не пізніше, як за десять днів до їх проведення.

6. На громадські слухання, крім представників ініціаторів їх проведення, можуть запрошуватись посадові особи місцевого самоврядування, депутати Чернігівської міської та районних в місті рад, представники органів самоорганізації населення, міських осередків політичних партій та громадських організацій, а також керівники підприємств, установ та організацій, якщо їх діяльність пов'язана з питаннями, що обговорюються.

7. Підготовку громадських слухань у кожному конкретному випадку забезпечує виконавчий комітет міської або районної в місті ради.

8. Відкриває і веде громадські слухання Чернігівський міський голова або секретар міської ради, а в районах міста – голова відповідної районної ради або його заступник.

9. На громадських слуханнях ведеться протокол. Ведення протоколу забезпечує загальний відділ міської, районної в місті ради.

До протоколу можуть додаватись доповіді, інформації, звіти з обговорюваних питань.

Протокол громадських слухань підписується головою на слуханнях та особою, яка вела протокол.

10. Пропозиції за результатами громадського слухання вважаються внесеними, якщо за них проголосувало більше половини учасників слухань.

11. Пропозиції, які внесені за результатами громадських слухань, передаються Чернігівському міському голові або голові відповідної районної в місті ради і підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

12. Про результати громадських слухань зацікавлені жителі міста інформуються в десятиденний після слухань термін.

Стаття 17. Колективні та індивідуальні звернення жителів міста до органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

1. Жителі міста мають право особисто звертатись до органів міського самоврядування, їх посадових осіб, направляти їм індивідуальні або колективні звернення з питань, що віднесені до відомо місцевого самоврядування.

2. Колективні звернення жителів міста можуть мати на меті:

- внесення конкретних пропозицій, прохань (вимог) з питань соціально-культурного розвитку міста або окремих міських територій, а також з питань, що мають важливе значення для окремих груп людей чи конкретної людини;
- направлення до органів міської влади висновків та пропозицій щодо роботи міського голови, міської та районних у місті рад, їх виконавчих органів, органів самоорганізації населення в цілому або з питань прийняття та виконання ними конкретних управлінських рішень, пов'язаних з соціально-економічним та культурним розвитком міста чи окремих міських територій, станом довкілля, громадської безпеки, охорони громадського порядку, з інших важливих для населення питань, віднесених чинним законодавством України до відання місцевого самоврядування;
- порушення питання про поліпшення роботи окремих міських служб, комунальних підприємств
- порушення питання про недовіру окремій посадовій особі виконавчого органу місцевого самоврядування;
- порушення питання про утворення, реорганізацію або ліквідацію окремих органів самоорганізації населення;
- вирішення інших питань життєдіяльності територіальної громади міста та її складових частин.

3. Колективні звернення, які підписані більш як п'ятдесятьма жителями міста, розглядаються органами і посадовими особами міського самоврядування у невідкладному порядку.

Інформація про колективні звернення до органів і посадових осіб міського самоврядування, які підписані більш як п'ятистами жителями міста, негайно передається Чернігівському міському голові.

4. Дотримання вимог Конституції та законів України щодо роботи зі зверненнями громадян забезпечують виконавчі органи міської та районних у місті рад.

Стаття 18. **Участь у роботі місцевого самоврядування.**

1. Жителі міста мають право бути присутніми на відкритих засіданнях Чернігівської міської та районних у місті рад.

Інформація про дату, час, місце проведення та питання порядку денного сесії відповідної ради доводиться до відома населення не пізніше як за десять днів, а у виняткових випадках – не пізніше як за день до дня засідання.

2. Особи, які виявили бажання відвідати сесію міської, районної в місті ради повинні не пізніше як за день до її відкриття подати заяву на ім'я відповідної ради до секретаря міської ради (заступника голови районної в місті ради).

Згоду на участь в роботі сесії дає міська, районна в місті рада окремо по кожній заяві.

Форми участі присутніх у роботі сесії (запитання, виступи, внесення пропозицій) визначаються регламентом відповідної ради.

3. Жителі міста мають право бути присутніми на засіданнях виконавчих органів міської, районних у місті рад при розгляді питань, пов'язаних з реалізацією їх конституційних прав, забезпечення яких віднесено до відання місцевого самоврядування.

4. Жителі міста мають право брати участь у засіданнях відповідних органів самоорганізації населення.

5. Жителі міста мають право брати участь у загальних зборах громадян, громадських слуханнях, виступати, вносити пропозиції з питань, що обговорюються.

6. Жителям міста – активним суб'єктам міського самоврядування гарантується право на рівних підставах бути обраними на посади в системі міського самоврядування, які визначені чинним законодавством як виборні.

Стаття 19. Участь у здійсненні місцевого самоврядування через діяльність місцевих територіальних організацій об'єднань громадян. Жителі міста можуть брати участь у здійсненні місцевого самоврядування через діяльність місцевих організацій та осередків політичних партій і громадських організацій, що зареєстровані в установленому законом порядку як члени цих партій і громадських організацій.

Міські (районні у місті) територіальні організації та осередки політичних партій і громадських організацій:

- беруть участь у виборах Чернігівського міського голови, депутатів міської та районних у місті рад, інших органів і посадових осіб місцевого самоврядування, які згідно з чинним законодавством обираються територіальною громадою міста;
- через своїх депутатів у міській та районних радах беруть участь у виробленні та здійсненні політики місцевого самоврядування;
- сприяють залученню жителів міста до обговорення важливих питань соціально-економічного та культурного розвитку, віднесених чинним законодавством до відання місцевого самоврядування.
- сприяють залученню жителів міста до громадських робіт по благоустрою території міста, наданню послуг соціально незахищеним жителям.

Обмеження участі місцевих територіальних організацій та осередків політичних партій та громадських організацій у здійсненні місцевого самоврядування не допускається, якщо це не передбачено законом.

Стаття 20. Інші форми участі жителів міста у здійсненні міського самоврядування.

Перелік форм участі жителів міста у здійсненні місцевого самоврядування, визначений попередніми статтями цього Статуту не є вичерпним. Органи та посадові особи місцевого самоврядування сприяють становленню нових форм участі жителів міста у здійсненні місцевого самоврядування.

Крім передбачених статтями 11 – 19 цього Статуту, можуть бути використані такі форми участі жителів міста у місцевому самоврядуванні як:

- громадське обговорення проєктів актів міської та районних у місті рад, в тому числі в міських засобах масової інформації;
- участь у роботі громадських рад (дорадчих комітетів) при міській, районній у місті раді, які утворюються з метою організації виконання місцевих Програм, розв'язання пріоритетних питань, вивчення та вирішення окремих загальноміських проблем або проблем окремих категорій жителів міста;
- участь в роботі комісій, комітетів, рад тощо, які утворюються на громадських засадах при органах і посадових особах місцевого самоврядування (предмет та напрям діяльності цих комісій та положення про них визначаються рішенням відповідного органу чи посадової особи місцевого самоврядування);
- участь у проведенні громадських експертиз проєктів рішень міської або районної у місті ради з питань, що мають суттєве значення для міської громади, визначають основні напрямки соціально-економічного та культурного розвитку міста або району;
- участь (в межах чинного законодавства) у масових акціях, метою яких є

привернення уваги органів і посадових осіб міського самоврядування до актуальних проблем загальноміського або локального значення, які вимагають негайного вирішення;

- робота в органах самоорганізації населення;
- виконання громадських робіт по благоустрою території міста, наданню допомоги соціально незахищеним жителям міста;
- надання матеріальної і фінансової допомоги місцевому самоврядуванню у формі добровільних пожертвуваль (внесків до фондів, що утворюються органами місцевого самоврядування, внесків до благодійних фондів, утворених з метою надання допомоги соціально незахищеним жителям міста або з метою підтримання в належному стані пам'яток історії, архітектури і культури, природних пам'яток тощо)

Розділ 3. Чернігівська міська рада та районні в місті ради. Загальні засади

Стаття 21. Формування Чернігівської міської ради та районних у місті рад.

1. Чернігівська міська рада (районна у місті рада) є представницьким органом місцевого самоврядування, що представляє територіальну громаду міста Чернігова (району у місті Чернігові) та здійснює від її імені та в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України.

2. Чернігівська міська рада та районні в місті ради формуються шляхом виборів депутатів відповідно міської та районних у місті рад, які проводяться на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Крім депутатів, до складу Чернігівської міської ради входить за посадою Чернігівський міський голова.

3. Порядок формування та організації діяльності Чернігівської міської та районних у місті рад визначається Конституцією та законами України, цим Статутом, а також Регламентом відповідної ради.

4. Загальний склад Чернігівської міської, районної в місті ради визначається відповідною радою відповідно до закону про вибори.

5. Міська, районна в місті рада вважається правомочною за умови обрання не менше як двох третин депутатів від загального складу ради.

6. У разі, якщо до міської, районної в місті ради обрано менше двох третин її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

7. У разі дострокового припинення повноважень деяких депутатів, внаслідок чого до складу ради входить менше як дві третини депутатів, до обрання необхідної кількості депутатів така рада вважається правомочною за наявності більше половини депутатів від загального складу ради.

8. Строк повноважень Чернігівської міської ради та районних у місті Чернігові рад - чотири роки.

Повноваження міської, районної у місті ради починаються з моменту офіційного повідомлення міської, районної у місті територіальної виборчої комісії про обрання необхідної кількості депутатів Чернігівської міської, районної у місті Чернігові ради.

Повноваження Чернігівської міської ради, районної у місті ради припиняються з моменту офіційного повідомлення міської, районної у місті територіальної виборчої комісії про обрання відповідної ради нового скликання.

9. Повноваження Чернігівської міської, районної в місті, ради можуть бути припинені достроково у випадках:

9.1. якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції та законів України, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом;

9.2. якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені законодавством, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання.

9.3. Повноваження Чернігівської міської, районної в місті ради за наявності підстав, передбачених пунктами 9.1 та 9.2. цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень ради визначається законом про місцеві референдуми.

9.4. Питання про дострокове припинення повноважень міської, районної в місті ради за рішенням місцевого референдуму може бути порушене Чернігівським міським головою, а також не менш як однією десятою частиною громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

9.5. За наявності підстав, передбачених пунктами 9.1 та 9.2. цієї статті, рішення суду про визнання актів ради незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори міської, районної у місті ради.

Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів Чернігівської міської, районної у місті ради може порушуватись перед Верховною Радою України Чернігівським міським головою, головою Чернігівської обласної державної адміністрації.

Порядок проведення позачергових виборів рад визначається законом про вибори.

9.6. Чернігівська міська, районна в місті рада, повноваження якої достроково припинено за рішенням місцевого референдуму, а також рада, щодо якої Верховна Рада України прийняла рішення про проведення позачергових виборів, продовжує діяти до обрання нового складу відповідної ради.

Стаття 22. Повноваження Чернігівської міської ради.

1. Повноваження Чернігівської міської ради визначаються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та цим Статутом.

Чернігівська міська рада правомочна розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією та законами України до відання міських рад, за винятком питань, які у відповідності із принципом розподілу влад віднесені до відання Чернігівського міського голови і виконавчих органів міської ради.

Чернігівська міська рада в межах своїх повноважень приймає нормативні акти у формі рішень, які приймаються на її пленарному засіданні більшістю голосів від загального складу ради відповідно до процедур, визначених регламентом ради.

2. Виключно на пленарних засіданнях Чернігівської міської ради вирішуються такі питання:

- 2.1. затвердження регламенту Чернігівської міської ради;
- 2.2. утворення і ліквідація постійних та інших комісій Чернігівської міської ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;
- 2.3. утворення виконавчого комітету Чернігівської міської ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу, внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;
- 2.4. обрання за пропозицією міського голови на посаду та звільнення з посади секретаря Чернігівської міської ради;
- 2.5. затвердження за пропозицією міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, витрат на їх утримання;
- 2.6. затвердження положень про відділи, управління та інші виконавчі органи Чернігівської міської ради;
- 2.7. утворення за поданням міського голови інших виконавчих органів ради;
- 2.8. затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання;
- 2.9. заснування засобів масової інформації міської ради, призначення і звільнення їх керівників;
- 2.10. заслуховування звіту Чернігівського міського голови про діяльність виконавчих органів ради;
- 2.11. прийняття рішення про недовіру Чернігівському міському голові;

- 2.12. заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;
- 2.13. заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;
- 2.14. розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;
- 2.15. прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;
- 2.16. скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, цьому Статуту та рішенням міської ради, прийнятим у межах її повноважень;
- 2.17. прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень Чернігівського міського голови у випадках, передбачених законодавством ;
- 2.18. визначення відповідно до закону кількісного складу ради;
- 2.19. прийняття відповідно до закону рішення про проведення місцевого референдуму;
- 2.20. прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та міського голови;
- 2.21. прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;
- 2.22. прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;
- 2.23. затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку міста Чернігова, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;
- 2.24. затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;
- 2.25. встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;
- 2.26. утворення позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, затвердження положень про ці кошти; затвердження звітів про використання зазначених коштів;
- 2.27. прийняття рішень щодо випуску місцевих позик;
- 2.28. прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів та джерел, а також щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

2.29. прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах;

2.30. встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності територіальної громади міста Чернігова, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

2.31. прийняття рішень щодо відчуження, відповідно до закону, комунального майна; затвердження міських програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;

визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності;

вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу, який в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перефільювання підприємств, установ та організацій комунальної власності територіальної громади міста;

2.32. прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності територіальної громади міста, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

2.33. створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проєктів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

2.34. вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

2.35. вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

2.36. затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що є у власності територіальної громади міста;

2.37. вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

2.38. прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або

наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

2.39. надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території міста нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

2.40. створення відповідно до закону міліції, яка утримується за рахунок коштів місцевого бюджету; затвердження і звільнення керівників та дільничних інспекторів цієї міліції;

2.41. заслуховування повідомлень керівників органів внутрішніх справ про їх діяльність по охороні громадського порядку на відповідній території, порушення перед відповідними органами вищого рівня питання про звільнення з посади керівників цих органів у разі визнання їх діяльності незадовільною;

2.42. прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених законодавством;

2.43. прийняття рішень щодо найменування (перейменування) вулиць, провулків, бульварів, проспектів, площ, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території міста;

2.44. затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови міста, іншої містобудівної документації;

2.45. затвердження договорів, укладених міським головою від імені Чернігівської міської ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

2.46. встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території міста, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

2.47. прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

2.48. прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

2.49. прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених чинним законодавством;

2.50. затвердження Статуту територіальної громади міста;

2.51. затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади;

2.52. вирішення відповідно до закону питання про мову (мови), якою користуються у своїй роботі рада, її виконавчий орган та яка використовується в офіційних оголошеннях;

2.53. надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність.

2.54. визначення обсягу і меж повноважень, які здійснюють районні у місті ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів у місті;

2.55. встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста.

2.56. встановлення пам'ятних дат міста Чернігова;

2.57. затвердження Положень про почесні звання та відзнаки міста Чернігова.

Стаття 23. Сесія Чернігівської міської та районної і місті ради.

1. Чернігівська міська, районна у місті рада проводить свою роботу сесійно. Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради.

2. Перша сесія новообраної міської, районної у місті ради скликається відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше як через місяць після обрання ради у правомочному складі. Її відкриває і веде голова цієї виборчої комісії. Він інформує раду про підсумки виборів депутатів та міського голови і визнання їх повноважень.

3. Наступні сесії ради скликаються: Чернігівської міської ради – Чернігівським міським головою; районної у місті - головою відповідної ради.

4. Сесія ради скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал.

5. У разі неможиваної відмови міського голови, голови районної у місті ради або неможливості його скликати сесію ради сесія скликається: міської ради - секретарем міської ради; районної у місті ради - заступником голови відповідної ради.

У цих випадках сесія скликається:

5.1. відповідно до доручення міського голови (голови районної у місті ради);

5.2. якщо міський голова (голова районної у місті ради) без поважних причин не скликав сесію у двотижневий строк після настання умов, передбачених частиною сьомою цієї статті;

5.3. якщо сесія не скликається міським головою (головою районної у місті ради) у строки, передбачені чинним законодавством.

6. Сесія Чернігівської міської, районної у місті ради повинна бути також скли-

кана за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради, виконавчого комітету міської, районної у місті ради.

7. У разі, якщо посадові особи, зазначені у частинах третій та п'ятій цієї статті, у двотижневий строк не скликають сесію на вимогу суб'єктів, зазначених у частині шостій цієї статті, сесія може бути скликана депутатами відповідної ради, які становлять не менш як одну третину складу ради, або постійною комісією ради.

8. Рішення про скликання сесії ради доводиться до відома депутатів і населення не пізніше як за 10 днів до сесії, а у виняткових випадках - не пізніше як за день до сесії із зазначенням часу скликання, місця проведення та питань, які передбачається внести на розгляд ради.

9. Сесію Чернігівської міської ради відкриває і веде відповідно Чернігівський міський голова, а у випадках, передбачених частиною шостою цієї статті, - секретар Чернігівської міської ради; сесію районної у місті ради - голова ради або його заступник.

У випадку, передбаченому частиною сьомою цієї статті, сесію відкриває за дорученням групи депутатів, з ініціативи якої скликана сесія, один з депутатів, що входить до її складу, а веде за рішенням ради - один з депутатів цієї ради.

10. Сесія ради є правомочною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради.

11. Пропозиції щодо питань на розгляд ради можуть вноситися міським головою, постійними комісіями, депутатами, виконавчим комітетом ради, головою районної в місті ради, загальними зборами громадян, в порядку місцевої ініціативи.

12. Не пізніше як на другій сесії затверджується регламент роботи відповідної ради, а також положення про постійні комісії ради.

13. Порядок скликання сесії ради, підготовки і розгляду нею питань, прийняття рішень ради про затвердження порядку денного сесії та з інших процедурних питань, а також порядок роботи сесії, прийняття нею рішень визначаються Регламентом відповідної ради.

14. Протоколи сесій Чернігівської міської ради, прийняті нею рішення підписуються Чернігівським міським головою, районної у місті ради - головою відповідної ради, у разі їх відсутності - відповідно секретарем міської ради, заступником голови районної в місті ради, а у випадку, передбаченому частинами сьомою та дев'ятою цієї статті, - депутатом ради, який за дорученням депутатів головував на її засіданні.

Додавки до рішень міської ради підписуються секретарем ради.

15. Сесії ради проводяться гласно. У разі необхідності рада може прийняти рішення про проведення закритого пленарного засідання.

Стаття 24. Постійні комісії Чернігівської міської та районної у місті ради.

1. Постійні комісії Чернігівської міської, районної у місті ради є органами відповідної ради, що обираються з числа її депутатів, для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету.

2. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Всі інші питання структури комісії вирішуються відповідною комісією.

3. До складу постійних комісій не можуть бути обрані Чернігівський міський голова, секретар Чернігівської міської ради, голова районної у місті ради, його заступник.

4. Постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку, місцевого бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співповідями.

5. Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, які пропонуються для обрання, затвердження, призначення або погодження відповідною радою, готують висновки з цих питань.

6. Постійні комісії за дорученням ради, голови, заступника голови районної у місті ради, секретаря міської ради або за власною ініціативою вивчають діяльність підзвітних і підконтрольних раді та виконавчому комітету міської, районної у місті ради органів, а також з питань, віднесених до відання ради, місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності та їх посадових осіб, подають за результатами перевірки рекомендації на розгляд їх керівників, а в необхідних випадках - на розгляд ради або виконавчого комітету міської, районної у місті ради; здійснюють контроль за виконанням рішень ради, виконавчого комітету міської, районної у місті ради.

7. Постійні комісії у питаннях, які належать до їх відання, та в порядку, визначеному законом, мають право отримувати від керівників органів, підприємств, установ, організацій та їх філіалів і відділень необхідні матеріали і документи.

8. Організація роботи постійної комісії ради покладається на голову комісії. Голова комісії скликає і веде засідання комісії, дає доручення членам комісії, представляє комісію у відносинах з іншими органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями, а також громадянами, організує роботу по реалізації висновків і рекомендацій комісії. У разі відсутності голови

комісії або неможливості ним виконувати свої повноваження з інших причин його функції здійснює заступник голови комісії або секретар комісії.

9. Засідання постійної комісії скликається в міру необхідності і є правомочним, якщо в ньому бере участь не менше як половина від загального складу комісії.

10. За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації. Висновки і рекомендації постійної комісії приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності - заступником голови або секретарем комісії. Протоколи засідань комісії підписуються головою і секретарем комісії.

11. Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, яким вони адресовані. Про результати розгляду і вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

12. Постійна комісія для вивчення питань, розробки проектів рішень ради може створювати підготовчі комісії і робочі групи з залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів. Питання, які належать до відання кількох постійних комісій, можуть за ініціативою комісій, а також за дорученням ради, її голови, заступника голови районної у місті ради, секретаря міської ради розглядатися постійними комісіями спільно. Висновки і рекомендації, прийняті постійними комісіями на їх спільних засіданнях, підписуються головами відповідних постійних комісій.

13. Депутати працюють у постійних комісіях на громадських засадах.

14. Постійні комісії є підзвітними раді та відповідальними перед нею.

15. Перелік, функціональна спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій визначаються Регламентом Чернігівської міської, районної в місті ради та Положенням про постійні комісії, що затверджуються відповідною радою.

Стаття 25. Тимчасові контрольні комісії Чернігівської міської та районної в місті ради

1. Тимчасові контрольні комісії Чернігівської міської та районної в місті ради є органами відповідної ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради.

2. Порядок формування, функції та організація роботи тимчасових контрольних комісій ради регламентується Законом України «Про місцеве самоврядування в

Україні», Регламентами відповідних рад та Положеннями про тимчасові контрольні комісії, які затверджуються відповідною радою.

Стаття 26. Координаційний комітет Чернігівської міської ради.

1. Координаційний комітет Чернігівської міської ради є дорадчим органом ради при Чернігівському міському голові для організації роботи міської ради і координації діяльності її постійних комісій.

Координаційний комітет попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, які передбачається внести на розгляд ради.

Рішення координаційного комітету мають рекомендаційний характер.

2. Очолює координаційний комітет міської ради Чернігівський міський голова. До складу комітету входять секретар міської ради, голови постійних комісій міської ради, уповноважені представники депутатських груп.

3. Засідання координаційного комітету скликаються в міру необхідності міським головою або секретарем міської ради.

У засіданнях координаційного комітету міської ради можуть брати участь депутати міської ради, а також інші особи, запрошені міським головою або секретарем міської ради.

4. Координаційний комітет міської ради діє на основі Положення про нього, яке затверджується Чернігівським міським головою.

Стаття 27. Громадські ради (дорадчі комітети) Чернігівської міської та районної у місті ради.

1. Для організації виконання місцевих Програм, розв'язання пріоритетних питань, вивчення та вирішення окремих загальноміських проблем або проблем окремих категорій жителів міста, які потребують залучення фахівців з різних галузей міського господарства та врахування громадської думки можуть створюватись громадські ради (дорадчі комітети) відповідної направленості.

2. Громадська рада (дорадчий комітет) створюється розпорядженням Чернігівського міського голови (голови районної в місті ради) у складі представників виконавчих органів відповідних рад, депутатів міської (районної у місті) ради, представників підприємств, установ, організацій, що надають комунальні (соціальні) послуги або виконують відповідні роботи, представників територіальної громади.

Громадську раду (дорадчий комітет) очолює, як правило, заступник міського голови (голови районної в місті ради).

3. Громадські ради (дорадчі комітети) діють відповідно до Положень, які затверджуються міським головою (головою районної в місті ради), а в окремих випадках міською (районною в місті) радою.

Стаття 28. Депутатські групи Чернігівської міської та районної у місті ради.

1. Для вироблення спільних позицій, формування узгоджених поглядів з питань, що розглядаються відповідною радою, або входять до її компетенції, депутати за взаємною згодою можуть об'єднуватися у депутатські групи.

2. Депутатські групи створюються на зборах депутатів, на яких обирається керівник групи

Створення депутатської групи оформляється протоколом або заявою про створення депутатської групи. Документ про створення депутатської групи, що містить відомості про мету та завдання групи, її склад, осіб, які уповноважені представляти групу, підписується керівником депутатської групи і передається секретарю міської, заступнику голови районної в місті ради.

3. На черговій, після створення депутатської групи, сесії керівник групи або секретар міської (заступник голови районної в місті) ради інформує відповідну раду про створення депутатської групи, її мету, завдання та склад. Інформація про створення депутатської групи заноситься до протоколу сесії ради.

4. Для спільної роботи у виборчих округах, трудових колективах депутати міської та районних у місті рад можуть об'єднуватися територіально у виробничі та фахові депутатські групи у відповідності до чинного законодавства.

5. Порядок створення, організації роботи та припинення діяльності депутатських груп визначаються Регламентом відповідної ради.

Розділ 4. Чернігівський міський голова Секретар Чернігівської міської ради.

Стаття 29. Статус Чернігівського міського голови.

1. Чернігівський міський голова є головною посадовою особою територіальної громади міста Чернігова.

2. Чернігівський міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі.

3. Чернігівський міський голова очолює виконавчий комітет Чернігівської міської ради, головує на її засіданнях.

4. Чернігівський міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

5. На Чернігівського міського голову поширюються повноваження та гарантії депутатів міської ради, передбачені законом про статус депутатів рад.

Стаття 30. Повноваження Чернігівського міського голови.

1. Повноваження Чернігівського міського голови починаються з моменту оголошення міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання і закінчуються в момент вступу на цю посаду іншої обраної відповідно до закону особи, крім випадків дострокового припинення його повноважень.

2. Повноваження Чернігівського міського голови можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законодавством.

3. Чернігівський міський голова:

3.1. забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на території міста Чернігова, додержання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

3.2. організує в межах, визначених законодавством, роботу Чернігівської міської ради та її виконавчого комітету;

3.3. підписує рішення міської ради та її виконавчого комітету;

3.4. вносить на розгляд міської ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря Чернігівської міської ради;

3.5. вносить на розгляд ради пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету міської ради;

3.6. вносить на розгляд ради пропозиції щодо структури і штатів виконавчих органів міської ради, апарату ради та її виконавчого комітету;

3.7. вносить на затвердження міської ради пропозиції щодо кандидатур на посади заступників міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючого справами виконавчого комітету міської ради;

3.8. визначає функції та розподіл обов'язків між заступниками міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради;

3.9. призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності територіальної громади міста, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів;

3.10. погоджує призначення та звільнення керівників міських органів виконавчої влади;

3.11. здійснює керівництво апаратом міської ради та її виконавчого комітету;

3.12. скликає сесії міської ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради;

3.13. забезпечує підготовку на розгляд міської ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань са-

моврядкування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання; оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

3.14. скликає загальні збори громадян за місцем проживання;

3.15. приймає рішення про проведення громадських слухань;

3.16. забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, міської ради, її виконавчого комітету;

3.17. є розпорядником бюджетних, позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою;

3.18. представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства;

3.19. звертається до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів;

3.20. укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження відповідної ради;

3.21. веде особистий прийом громадян;

3.22. забезпечує на території міста Чернігова додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань;

3.23. здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України, цим Статутом, якщо вони не віднесені до виключних повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів;

3.24. бере участь у вирішенні питань щодо проведення у місті заходів міжнародного, загальнодержавного та обласного характеру;

3.25. бере участь у вирішенні питань щодо розміщення у місті Чернігові регіональних органів державної влади, представництв міжнародних організацій, а також у протокольних заходах, що стосуються міста Чернігова;

3.26. зупиняє рішення Чернігівської міської ради та виконавчого комітету і вносить їх на повторний розгляд у відповідності до чинного законодавства;

3.27. видає розпорядження у межах своїх повноважень.

4. Чернігівський міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень.

5. При здійсненні наданих повноважень Чернігівський міський голова є

підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою міста, відповідальним - перед Чернігівською міською радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів державної виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам державної виконавчої влади.

6. Чернігівський міський голова не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами.

На вимогу не менше половини депутатів міської ради міський голова зобов'язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін.

Стаття 31. Дострокове припинення повноважень Чернігівського міського голови.

1. Повноваження Чернігівського міського голови вважаються достроково припиненими у разі:

1.1. його звернення з особистою заявою до Чернігівської ради про складення ним повноважень голови;

1.2. припинення його громадянства;

1.3. набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

1.4. порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених цим Законом;

1.5. визнання його судом недієздатним, безвісти відсутнім або оголошення таким, що помер;

1.6. його смерті.

2. Повноваження Чернігівського міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

3. Повноваження Чернігівського міського голови за наявності підстав, передбачених частиною другою цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або за рішенням Чернігівської ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради.

Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень міського голови визначається законом про місцеві референдуми.

4. Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень Чернігівського міського голови приймається Чернігівською міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї десятої частини громадян, що проживають на території міста Чернігова і мають право голосу.

5. За наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій міського голови незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори міського голови.

Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України міською радою, головою Чернігівської обласної державної адміністрації.

6. Порядок проведення позачергових виборів міського голови визначається законом про вибори.

7. Повноваження Чернігівського міського голови припиняються з дня прийняття місцевим референдумом або Чернігівською міською радою рішення про це, а в разі призначення Верховною Радою України позачергових виборів міського голови - в день обрання головою іншої особи.

Стаття 33. Секретар Чернігівської міської ради.

1. Секретар Чернігівської міської ради обирається за пропозицією Чернігівського міського голови Чернігівською міською радою з числа її депутатів на строк повноважень ради та працює в раді на постійній основі.

2. Секретар Чернігівської міської ради не може суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи в позаурочний час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом.

3. Секретар Чернігівської міської ради:

3.1. скликає сесії міської ради у випадках немотивованої відмови міського голови або неможливості його скликати сесію; повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради;

3.2. веде засідання ради та підписує її рішення у випадках, передбачених пунктом 3.1. цієї статті;

3.3. підписує додатки до рішень міської ради;

3.4. організує підготовку сесій ради, питань, що вносяться на розгляд ради;

3.5. забезпечує своєчасне доведення рішень ради до виконавців і населення, організує контроль за їх виконанням;

3.6. за дорученням міського голови координує діяльність постійних та інших комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

3.7. сприяє депутатам міської ради у здійсненні їх повноважень;

3.8. організує за дорученням ради відповідно до законодавства здійснення заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

3.9. забезпечує зберігання у відповідних органах міського самоврядування офіційних документів, пов'язаних з місцевим самоврядуванням територіальної громади міста Чернігова, забезпечує доступ до них осіб, яким це право надано у встановленому порядку;

3.10. вирішує за дорученням міського голови або відповідної ради інші питання, пов'язані з діяльністю міської ради та її органів;

3.11. входить за посадою до складу виконавчого комітету Чернігівської міської ради;

3.12. у разі відсутності Чернігівського міського голови виконує його повноваження в частині організації роботи міської ради як представницького органу місцевого самоврядування територіальної громади міста Чернігова.

4. Повноваження секретаря Чернігівської міської ради можуть бути достроково припинені за рішенням міської ради.

Рішення про дострокове припинення повноважень секретаря міської ради за поданням міського голови або не менше як третини депутатів від загального складу міської ради приймаються шляхом таємного голосування.

Розділ 5. Районні у місті Чернігові ради

Стаття 33. Повноваження районних у місті Чернігові рад.

1. Районна у місті Чернігові рада правомочна розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами України до відання районних у місті рад, в обсягах і межах, що визначаються Чернігівською міською радою.

Районна у місті Чернігові рада в межах своїх повноважень приймає нормативні акти у формі рішень, які приймаються на її пленарному засіданні більшістю голосів від загального складу ради відповідно до процедур, визначених регламентом ради.

2. Районним у місті Чернігові радам, їх виконавчим органам надаються такі повноваження:

2.1. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку.

2.1.1. Підготовка та затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку районів, цільових програм з інших питань, організація їх виконання.

2.1.2. Забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку районів, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів.

2.1.3. Подання до міської ради необхідних показників та внесення пропозицій

до програм соціально-економічного та культурного розвитку міста, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на території району, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком районів, задоволенням потреб населення.

2.1.4. Залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально - економічному розвитку районів, координація цієї роботи.

2.1.5. Розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для населення, на підприємствах, в установах та організаціях.

2.1.6. Ведення обліку громадян, які постійно або тимчасово проживають на території району.

2.1.7. Організація надання допомоги сільгосп підприємствам області в проведенні сільськогосподарських робіт (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.2. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін.

2.2.1. Формування і затвердження районного бюджету, внесення змін до нього, забезпечення його виконання, щоквартальне подання звітів про хід і результати виконання бюджету, затвердження звіту про виконання бюджету.

2.2.2. Підготовка і подання до міської ради необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів міського бюджету.

2.2.3. Залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на території району, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища.

2.2.4. Здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності.

2.2.5. Прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по податках і зборах, які надходять в районний бюджет.

2.2.6. Утворення позабюджетних цільових коштів, затвердження положень про ці кошти, затвердження звітів про використання зазначених коштів.

2.3. Повноваження щодо управління комунальною власністю.

2.3.1. Здійснення управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, які знаходяться в оперативному управлінні районних рад та їх виконавчих органів.

2.4. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку.

2.4.1. Управління об'єктами житлово-комунального господарства районів. Організація експлуатації та утримання житлового фонду місцевих рад, електричних, водопровідних, каналізаційних, теплових, газових, внутрішньобудинкових мереж.

2.4.2. Контроль за утриманням відомчого житлового фонду та житлово-будівельних кооперативів.

2.4.3. Сприяння розширенню житлового будівництва, надання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, для будівництва чи придбання житла; надання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, реєстрація таких об'єднань.

2.4.4. Реєстрація гаражних кооперативів, здійснення контролю за їх діяльністю відповідно до закону.

2.4.5. Вирішення питань збирання та вивезення побутових відходів.

2.4.6. Організація благоустрою територій районів, залучення на договірних засадах з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення; здійснення контролю за станом благоустрою виробничих територій, створення та контроль за утриманням місць відпочинку громадян.

2.4.7. Здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна усіх форм власності; підготовку пропозицій про скасування даного дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства.

2.4.8. Питання, пов'язані з договорами найму житлових приміщень (переоформлення особистих рахунків, визначення порядку оплати за житло).

2.4.9. Організація та проведення приватизації житлового фонду.

2.5. Повноваження у галузі будівництва.

2.5.1. Організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, жилих будинків, а також шляхів місцевого призначення.

2.5.2. Обстеження технічного стану та визначення проценту зносу житлових будівель, а також сум компенсацій за домоволодіння, що підлягають знесенню.

2.5.3. Надання дозволів на будівництво, реконструкцію приватних житлових будинків (за погодженням з виконавчими органами міської ради).

2.5.4. Надання дозволів на встановлення збірно-розбірних металевих гаражів для пільгових категорій населення (за погодженням з виконавчими органами міської ради).

2.5.5. Участь у роботі комісій по прийманню в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів житлово-цивільного призначення, інших об'єктів.

2.5.6. Прийняття рішень про організацію та реєстрацію тимчасових житлово-побутових кооперативів по будівництву інженерних комунікацій і благоустрою житлових кварталів забудовників та громадян, які мешкають в приватному секторі.

2.5.7. Вжиття заходів по запобіганню самовільного будівництва (спільно з виконавчими органами міської ради). Прийняття рішень по знесенню самовільно збудованих громадянами споруд відповідно до діючого законодавства.

2.6. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту.

2.6.1. Сприяти здобуттю неповнолітніми повної загальної середньої освіти; сприяти створенню необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій.

2.6.2. Створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.6.3. Створення умов і організація роботи по реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту в дитячих дошкільних, учбових закладах, за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.6.4. Сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій.

2.6.5. Облік неповнолітніх, які схильні до правопорушень, сімей, які не забезпечують належного виховання і утримання дітей.

2.6.6. Робота по запобіганню правопорушень та бездоглядності серед неповнолітніх, забезпечення інших видів профілактичної роботи серед неповнолітніх (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.6.7. Вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, у тому числі сімейного типу, професійно-технічних закладах освіти (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.6.8. Забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.6.9. Організація та контроль за роботою клубів та гуртків по роботі з дітьми за місцем проживання (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.7. Повноваження у сфері охорони навколишнього природного середовища.

2.7.1. Участь у підготовці і подання на затвердження міської ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля.

2.7.2. Організація обговорення серед населення проектів розміщення на території районів нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію.

2.7.3. Здійснення необхідних заходів по запобіганню та ліквідації наслідків екологічних катастроф, стихійного лиха, епідемій, епізоотій, інших надзвичайних ситуацій, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.8. Повноваження у сфері соціального захисту населення.

2.8.1. Встановлення за рахунок власних коштів і благодійних внесків надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення.

2.8.2. Надання одноразової допомоги малозабезпеченим громадянам та громадянам, що постраждали від стихійного лиха.

2.8.3. Вирішення відповідно до законодавства питань допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у проведенні капітального ремонту житла.

2.8.4. Вирішення питань про надання за рахунок коштів районного бюджету ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян в інших випадках, передбачених законодавством.

2.8.5. Забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, реабілітованих жертв політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома до влаштування в будинку інвалідів, і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишились без піклування батьків.

2.8.6. Вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства.

2.8.7. Вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування; контроль за збереженням майнових прав неповнолітніх (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.8.8. Реєстрація колективних договорів і угод, здійснення контролю за їх виконанням. Організація та контроль за охороною праці.

2.8.9. Встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду.

2.8.10. Ведення обліку осіб, в т.ч. дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, подання матеріалів в обласну комісію по видачі посвідчень учасникам ліквідації аварії і потерпілим від Чорнобильської катастрофи і організація видачі цих посвідчень.

2.8.11. Проведення виплат грошових компенсацій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

2.8.12. Організація надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг.

2.8.13. Забезпечення виконання пенсійного законодавства на території районів.

2.9. Повноваження в галузі оборонної роботи.

2.9.1. Сприяння організації призову громадян на строкову військову та альтернативну (невійськову) службу, а також їх мобілізації, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України, організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів; забезпечення доведення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення наказу військового комісара про оголошення мобілізації (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.9.2. Організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою та цивільною обороною на території районів (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.10. Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

2.10.1. Сприяння діяльності районних судів, відділів міліції.

2.10.2. Забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян, здійснення контролю за станом цієї роботи на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності (спільно з виконавчими органами міської ради).

2.10.3. Розгляд справ про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх відання.

2.10.4. Забезпечення додержання правил паспортної системи. Надання дозволів з прописки громадян, у т.ч. у будинки, які підлягають знесенню (за погодженням з виконавчими органами міської ради).

2.10.5. Вирішення питань, пов'язаних з наданням дозволу іноземним громадянам на постійне або тимчасове проживання.

2.10.6. Сприяння створенню та координація діяльності вуличних та домових комітетів, рад ветеранів, товариств автомобілолюбителів та інших добровільних формувань.

2.10.7. Здійснення реєстрації фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.

2.11. Інші повноваження, які здійснюють районні в місті ради та їх виконавчі органи.

2.11.1. Районні в місті ради та їх виконавчі органи здійснюють й інші надані їм законом повноваження.

2.11.2. Питання, які виникатимуть, але не передбачені цим Статутом, можуть вирішуватись районними радами та їх виконавчими органами за окремими дорученнями міської ради.

3. До повноважень районних у місті Чернігові рад, які вирішуються виключно на пленарних засіданнях, належать:

3.1. обрання на посаду та звільнення з посади голови та заступника голови районної у місті ради;

3.2. затвердження регламенту районної ради

3.3. утворення і ліквідація постійних та інших комісій районної ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;

3.4. утворення виконавчого комітету районної ради на основі делегування йому повноважень виконавчого органу районної ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;

3.5. затвердження за пропозицією голови районної у місті ради структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, витрат на їх утримання;

3.6. затвердження положень про відділи, управління та інші виконавчі органи районної у місті ради;

3.7. затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання;

3.8. заслуховування звіту голови районної у місті ради;

3.9. заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;

3.10. заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;

3.11. розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;

3.12. прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;

3.13. скасування актів виконавчих органів районної у місті ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, цьому Статуту та рішенням міської, районної у місті ради, прийнятим у межах їх повноважень;

3.14. визначення відповідно до закону кількісного складу районної у місті ради;

3.15. прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та міського голови;

3.16. прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

3.17. прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;

3.18. затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку району у місті;

3.19. затвердження бюджету району, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

3.20. внесення пропозицій до проектів бюджету та програм соціально-економічного розвитку міста Чернігова;

3.21. встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності району у місті, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до бюджету району;

3.22. прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності району, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

3.23. створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

3.24. погодження рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених законодавством;

3.25. затвердження договорів, укладених головою районної у місті ради від імені районної ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

3.26. прийняття рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію та дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення

згідно з чинним законодавством, а також про передачу коштів, матеріально-технічних ресурсів, необхідних для їх здійснення;

3.27. заслуховування повідомлень керівників районних у місті органів виконавчої влади з питань здійснення ними функцій і повноважень, порушення питань про звільнення їх з посад у встановленому законом порядку у разі визнання їх діяльності незадовільною;

3.28. затвердження Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади району у місті;

Стаття 34. Голова районної у місті ради

1. Голова районної у місті ради обирається відповідною радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

2. Голова районної у місті ради виконує свої обов'язки до обрання голови ради нового скликання, крім випадків дострокового припинення повноважень голови ради відповідно до цього Закону.

3. Голова районної в місті ради працює у раді на постійній основі, не може мати інший представницький мандат, суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

4. У своїй діяльності голова районної у місті ради є підзвітним відповідній раді і може бути звільнений з посади радою, якщо за його звільнення проголосувало не менше як дві третини депутатів від загального складу ради шляхом таємного голосування.

5. Питання про звільнення голови ради може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менше третини депутатів від загального складу ради.

6. Голова районної у місті ради:

6.1. скликає сесії ради, повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради, веде засідання ради;

6.2. забезпечує підготовку сесій ради і питань, що вносяться на її розгляд, доведення рішень ради до виконавців, організує контроль за їх виконанням;

6.3. представляє раді кандидатури для обрання на посаду заступника голови ради; вносить на затвердження ради пропозиції щодо структури органів ради, її виконавчого апарату, витрат на їх утримання;

6.4. вносить раді пропозиції щодо утворення і обрання постійних комісій ради;

6.5. координує діяльність постійних комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

- 6.6. організує надання депутатам допомоги у здійсненні ними своїх повноважень;
  - 6.7. організує відповідно до законодавства проведення референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;
  - 6.8. призначає на посаду та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради;
  - 6.9. здійснює керівництво апаратом районної у місті ради та її виконавчого комітету;
  - 6.10 є розпорядником коштів, передбачених на утримання ради та її виконавчого апарату;
  - 6.11. підписує рішення ради, протоколи сесій ради;
  - 6.12. забезпечує роботу по розгляду звернень громадян; веде особистий прийом громадян;
  - 6.14. забезпечує гласність у роботі ради та її органів, обговорення громадянами проектів рішень ради, важливих питань місцевого значення, вивчення громадської думки, оприлюднює рішення ради;
  - 6.15. представляє раду у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, трудовими колективами, адміністрацією підприємств, установ, організацій і громадянами, а також у зовнішніх відносинах відповідно до законодавства;
  - 6.16. за рішенням ради звертається до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних рад та їх органів;
  - 6.17. звітує перед радою про свою діяльність не менше одного разу на рік, а на вимогу не менш як третини депутатів - у визначений радою термін;
  - 6.18. вирішує інші питання, доручені йому радою.
7. Голова районної у місті ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.
8. Повноваження голови районної у місті ради можуть бути достроково припинені у випадках, передбачених чинним законодавством, а також з підстав, викладених в частині 1 статті 31 та частинами 4, 5 статті 34 цього Статуту.

Стаття 35. Заступник голови районної у місті ради.

1. Заступник голови районної у місті ради обирається відповідною радою у межах строку її повноважень з числа депутатів цієї ради шляхом таємного голосування і здійснює свої повноваження до обрання заступника голови ради нового скликання, крім випадків дострокового припинення його повноважень.

2. Заступник голови районної у місті ради може бути достроково звільнений з посади за рішенням ради, яке приймається шляхом таємного голосування.

Питання про його звільнення може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менш як третини депутатів від загального складу ради або голови ради.

3. Заступник голови районної у місті ради в разі відсутності голови ради або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин здійснює повноваження голови відповідної ради.

4. Заступник голови районної у місті ради працює у раді на постійній основі. На нього поширюються вимоги щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для голови ради.

Розділ 6. Виконавчі органи та посадові особи міського самоврядування

Стаття 36. Виконавчий комітет Чернігівської міської, районної у місті ради.

1. Виконавчим органом Чернігівської міської, районної у місті ради є виконавчий комітет ради, який утворюється відповідною радою на строк її повноважень. Після закінчення повноважень ради, міського голови, голови районної у місті ради її виконавчий комітет здійснює свої повноваження до сформування нового складу виконавчого комітету.

2. Кількісний склад виконавчого комітету визначається відповідною радою. Персональний склад виконавчого комітету Чернігівської міської ради затверджується радою за пропозицією Чернігівського міського голови, районної у місті ради - за пропозицією голови відповідної ради.

3. Виконавчий комітет Чернігівської міської ради утворюється у складі Чернігівського міського голови, районної у місті ради - голови відповідної ради, заступників міського голови (заступників голови районної ради) з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючого справами виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб.

4. До складу виконавчого комітету міської ради входить також за посадою секретар міської ради.

5. Очолює виконавчий комітет міської ради міський голова, районної у місті ради - голова відповідної ради.

6. Особи, які входять до складу виконавчого комітету, крім тих, хто працює у виконавчих органах ради на постійній основі, на час засідань виконавчого комітету, а також для здійснення повноважень в інших випадках звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням їм середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з виконанням

обов'язків члена виконавчого комітету, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

7. На осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють в ньому на постійній основі, поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені законодавством та цим Статутом для міського голови.

8. Виконавчий комітет ради є підзвітним і підконтрольним раді, що його утворила, а з питань здійснення ним повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

9. До складу виконавчого комітету міської, районної у місті ради не можуть входити депутати відповідної ради, крім секретаря міської ради та заступника голови районної у місті ради відповідно.

Стаття 37. Повноваження виконавчого комітету Чернігівської міської, районної у місті ради

1. Виконавчий комітет Чернігівської міської, районної у місті ради може розглядати і вирішувати питання, віднесені законами України до відання виконавчих органів ради.

2. Виконавчий комітет ради:

2.1. попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;

2.2. координує діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховує звіти про роботу їх керівників;

2.3. має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

3. Чернігівська міська рада може прийняти рішення про розмежування повноважень між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та міським головою в межах повноважень, наданих законодавством виконавчим органам міських рад.

Стаття 38. Організація роботи виконавчого комітету Чернігівської міської, районної у місті ради

1. Основною формою роботи виконавчого комітету міської, районної у місті ради є його засідання. Засідання виконавчого комітету скликаються відповідно міським головою (головою районної у місті ради), а в разі його відсутності чи неможливості здійснення ним цієї функції - заступником міського голови з питань

діяльності виконавчих органів ради (районної у місті ради - заступником голови ради) в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць і є правомочними, якщо в них беруть участь більше половини від загального складу виконавчого комітету.

Загальний порядок організації роботи виконавчого комітету ради визначається його регламентом, який затверджується виконавчим комітетом відповідної ради.

2. Виконавчий комітет міської, районної у місті ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданні більшістю голосів від загального складу виконавчого комітету і підписуються міським головою та заступником міського голови – керуючим справами виконавчого комітету міської ради, головою районної у місті ради.

3. У разі незгоди міського голови (голови районної у місті ради) з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд відповідної ради.

4. Рішення виконавчого комітету ради з питань, віднесених до власної компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані відповідною радою у випадках, передбачених законодавством та цим Статутом.

Стаття 39. Заступники Чернігівського міського голови, голови районної в місті ради з питань діяльності виконавчих органів ради.

1. Для забезпечення ефективного здійснення у межах наданих законом повноважень виконавчої влади на території міста Чернігова Чернігівський міський голова має першого заступника міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради та заступників міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради, голова районної у місті ради – заступників голови районної у місті ради з питань діяльності виконавчих органів ради.

Кількість заступників міського голови, голови районної в місті ради встановлюється, виходячи з обсягів повноважень в межах структури та загальної чисельності апарату відповідної ради.

2. Перший заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради, заступники міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради, заступники голови районної у місті ради з питань діяльності виконавчих органів ради затверджуються на відповідних посадах міською (районною у місті) радою за поданням міського голови (голови районної у місті ради) згідно до вимог чинного законодавства.

3. Розподіл обов'язків між першим заступником міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради, заступниками міського голови з питань

діяльності виконавчих органів міської ради, заступниками голови районної у місті ради з питань діяльності виконавчих органів ради здійснюється відповідно Чернігівським міським головою або головою районної в місті ради.

4. Перший заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради, заступники міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради, заступники голови районної у місті ради з питань діяльності виконавчих органів ради координують та контролюють діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів відповідних рад згідно з розподілом обов'язків, функціями та повноваженнями, покладеними на них міським головою або головою районної в місті ради відповідно.

5. Перший заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів міської ради в разі відсутності Чернігівського міського голови виконує в повному обсязі його повноваження за винятком питань організації роботи міської ради як представницького органу міського самоврядування.

Стаття 40. Відділи, управління та інші виконавчі органи Чернігівської міської, районної у місті ради.

1. Чернігівська міська, районна у місті рада у межах затверджених нею структури і штатів може створювати відділи, управління та інші виконавчі органи для здійснення повноважень, що належать до відання виконавчих органів міської, районних у місті рад.

2. Відділи, управління та інші виконавчі органи ради є підзвітними і підконтрольними раді, яка їх утворила, підпорядкованими її виконавчому комітету, міському голові, голові районної у місті ради.

3. Керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради призначаються на посаду і звільняються з посади Чернігівським міським головою, головою районної у місті ради одноособово, а у випадках, передбачених законом, - за погодженням з відповідними органами виконавчої влади.

4. Положення про відділи, управління та інші виконавчі органи ради затверджуються відповідною радою.

Стаття 41. Комісії при виконавчих комітетах районних в місті рад.

1. Для виконання наданих повноважень, при виконавчих комітетах районних в місті рад створюються:

- адміністративна комісія;
- спостережна комісія;
- комісія з питань поновлення прав реабілітованих;
- комісія для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни;

- комісія по визначенню технічного стану житлових приміщень та будинків;
  - комісія по техногенно-екологічній безпеці та надзвичайних ситуаціях;
  - координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю;
  - координаційно-методична рада з правової освіти;
  - евакуаційна комісія;
  - інші комісії згідно з розпорядженнями міського голови.
2. Порядок створення, склад та організація роботи комісій визначаються відповідними Положеннями.

Розділ 7. Органи самоорганізації населення

Стаття 42. Загальні засади організації та діяльності органів самоорганізації населення.

1. Органи самоорганізації населення є представницькими органами територіальної громади міста, складовою частиною системи місцевого самоврядування в місті Чернігові.

Участь в роботі органів самоорганізації населення є однією із форм участі жителів міста Чернігова у вирішенні питань місцевого значення, які Конституцією і законами України віднесені до відання органів місцевого самоврядування.

Органи самоорганізації населення сприяють створенню умов для реалізації кожним жителем міста Чернігова його конституційного права на участь в управлінні державними і громадськими справами, функціонують у тісній взаємодії з органами міського самоврядування територіальної громади міста Чернігова, трудовими колективами, об'єднаннями громадян.

2. Органами самоорганізації населення можуть бути комітети (або інші органи), що створюються і діють в межах будинків, вулиць, кварталів, житлових комплексів, мікрорайонів, інших внутрішньоміських територіальних утворень.

Органи самоорганізації населення утворюються на підставі рішення районної у місті ради або її виконавчого комітету за ініціативи жителів міста.

Територія, в межах якої діє орган самоорганізації населення, визначається відповідною районною в місті радою або її виконавчим комітетом, виходячи з соціально-економічної доцільності утворення такого органу на даній території та з урахуванням пропозицій самих громадян.

3. Діяльність органів самоорганізації населення ґрунтується на принципах:

- законності;
- безпосередньої участі у розробці, прийнятті і реалізації рішень щодо облаштування відповідної території;

- поєднання загальноміських і місцевих інтересів;
- самостійності, самофінансування та часткового фінансування з місцевого бюджету, добровільного взяття на себе функцій щодо вирішення питань місцевого значення;
- виборності, підконтрольності, підзвітності і відповідальності перед органами міського самоврядування та населенням;
- гласності і урахування громадської думки.

4. Органи самоорганізації населення діють на підставі Конституції України та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, рішень міської та районної в місті рад та їх виконавчих органів, місцевого референдуму, цього Статуту, розпоряджень міського голови, голови районної у місті ради, Положення про орган самоорганізації населення, рішень зборів (конференцій) жителів за місцем проживання, які їх обрали.

5. Строк повноважень органів самоорганізації населення (в межах від 2 до 4 років) визначається жителями відповідних територій самостійно.

6. Облік та реєстрація органів самоорганізації населення здійснюється виконавчим комітетом відповідної районної в місті ради.

Розділ 8. Акти органів і посадових осіб міського самоврядування

Стаття 43. Рішення Чернігівської міської, районної в місті ради.

1. Чернігівська міська, районна в місті рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень.

2. Рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та цим Статутом. При встановленні результатів голосування до загального складу Чернігівської міської ради включається Чернігівський міський голова і, якщо він бере участь у пленарному засіданні ради, враховується його голос.

3. Рішення ради приймається відкритим (у тому числі поіменним) або таємним голосуванням.

Поіменне голосування не проводиться стосовно призначення (затвердження, погодження, звільнення) посадових осіб.

Таємне голосування обов'язково проводиться при прийнятті рішень з питань:

- 3.1. про дострокове припинення повноважень міського голови;
- 3.2. про обрання та дострокове припинення повноважень секретаря міської ради, голови районної в місті ради та його заступника;

4. Рішення Чернігівської міської ради у п'ятиденний строк з моменту його прийняття може бути зупинено Чернігівським міським головою і внесено на повторний розгляд відповідної ради із обґрунтуванням зауважень.

Міська рада зобов'язана у двотижневий строк повторно розглянути рішення. Якщо рада відхилила зауваження міського голови і підтвердила попереднє рішення двома третинами депутатів від загального складу ради, воно набирає чинності.

5. Рішення ради нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень у дію.

Стаття 44. Акти виконавчих органів та посадових осіб міського самоврядування.

1. Виконавчий комітет Чернігівської міської, районної у місті ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданні більшістю голосів від загального складу виконавчого комітету і підписуються міським головою та керуючим справами виконавчого комітету міської ради, головою районної у місті ради.

2. У разі незгоди Чернігівського міського голови (голови районної у місті ради) з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд відповідної ради.

3. Чернігівський міський голова, голова районної у місті ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

4. Рішення виконавчого комітету ради з питань, віднесених до власної компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані відповідною радою, якщо вони не відповідають Конституції чи законам України, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень.

5. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку.

6. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування доводяться до відома населення. На вимогу громадян їм може бути видана копія відповідних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Розділ 9. Матеріальні та фінансові основи міського самоврядування

Стаття 45. Основні принципи формування матеріальної та фінансової бази міського самоврядування.

1. Органи міського самоврядування є юридичними особами, які наділені законами України власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону.

2. Чернігівська міська, районні в місті ради мають печатки із зображенням Державного Герба України із своїм найменуванням, рахунки в установах банків України.

3. Матеріальною і фінансовою основою міського самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, позабюджетні цільові (в тому числі валютні) та інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад міста Чернігова та районів у місті, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні обласної ради.

4. Від імені та в інтересах територіальних громад міста Чернігова та районів у місті права суб'єкта комунальної власності здійснюють Чернігівська міська та районні в місті ради.

5. Міський бюджет міста Чернігова є самостійним, він не включається до Державного бюджету України та інших місцевих бюджетів.

6. Чернігівська міська, районна в місті рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

8. Матеріальні та фінансові ресурси, що перебувають у комунальній власності територіальної громади міста Чернігова, є надбанням чернігівців і їх недоторканість захищається законом.

9. Порядок формування та використання матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, повноваження відповідних органів у цій сфері в місті Чернігові визначаються Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами України та цим Статутом.

Стаття 46. Право комунальної власності.

1. Територіальній громаді міста Чернігова, в тому числі районів у місті, належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частка в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності територіальної громади міста Чернігова, а також кошти, отримані від їх відчуження.

2. Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна територіальній громаді міста безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав, створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

3. Територіальна громада міста Чернігова безпосередньо або через органи місцевого самоврядування може об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій і створювати для цього відповідні органи і служби.

4. Чернігівська міська рада, районні в місті ради від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону здійснюють правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності, в тому числі виконують усі майнові операції, можуть передавати об'єкти права комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, здавати їх в оренду, продавати і купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються у користування і оренду.

5. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються відповідною радою. Доходи від відчуження об'єктів права комунальної власності зараховуються до відповідних місцевих бюджетів і спрямовуються на фінансування заходів, передбачених бюджетами розвитку.

6. Майнові операції, які здійснюються органами місцевого самоврядування з об'єктами права комунальної власності, не повинні ослаблювати економічних основ місцевого самоврядування, зменшувати обсяг та погіршувати умови надання послуг населенню.

7. Право комунальної власності територіальній громаді міста Чернігова захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальній громаді міста або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

8. Чернігівська міська, районні в місті ради мають право:

8.1. вносити пропозиції про передачу або продаж у комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності,

якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад;

8.2. на переважне придбання в комунальну власність приміщень, споруд, інших об'єктів, розташованих на відповідній території, якщо вони можуть бути використані для забезпечення комунально-побутових та соціально-культурних потреб територіальних громад;

8.3. мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Стаття 47. Комунальна власність міста Чернігова, що не підлягає відчуженню.

Виключно у комунальній власності міста Чернігова знаходяться об'єкти, що мають важливе загальноміське значення для життєзабезпечення міста, задоволення потреб його територіальної громади.

Перелік об'єктів виключної комунальної власності міста визначається рішенням Чернігівської міської ради.

Визначені рішенням Чернігівської міської ради об'єкти виключної комунальної власності територіальної громади міста не можуть бути відчужені в будь-якій формі без згоди міської ради.

Стаття 48. Бюджет міста Чернігова.

1. Чернігівська міська рада, районні в місті ради самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та законом про бюджетну систему.

2. Самостійність міського бюджету гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

3. Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання міського бюджету не допускається, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством.

4. Мінімальний розмір міського бюджету визначається на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану території міста, виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановлених законом.

Стаття 49. Доходи міського бюджету.

1. Доходи міського бюджету формуються за рахунок власних, визначених за-

коном, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

2. Доходи бюджетів районних у містах рад формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються Чернігівською міською радою.

3. Порядок зарахування доходів до міського бюджету визначається Бюджетним Кодексом України та іншими законами.

4. У доходній частині міського бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

5. Міський бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок частини податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також інвестиційних субсидій з інших бюджетів.

6. Кошти обласного бюджету, передані державою у вигляді дотацій, субвенцій, зараховуються до міського бюджету і використовуються для формування доходної частини не нижче мінімального розміру місцевих бюджетів, визначених законом, а також для фінансування з міського бюджету спільних проєктів територіальних громад.

Стаття 50. Видатки міського бюджету.

1. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальної громади міста, їх розмір і цільове спрямування визначаються бюджетами міста Чернігова та районів в місті.

2. Чернігівська міська, районні в місті ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

3. У видатковій частині місцевих бюджетів окремо передбачаються видатки поточного бюджету і видатки бюджету розвитку.

4. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку.

5. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку міста, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширеним відтворенням.

6. Видатки місцевих бюджетів поділяються на дві частини: видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування, і видатки, пов'язані з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 51. Взаємовідносини міського та районних у місті Чернігові бюджетів.

Склад доходів та видатків районних у місті бюджетів визначається відповідно до обсягу повноважень, переданих районним у місті радам Чернігівською міською радою.

Зобов'язання бюджетів районів у місті гарантуються власними і закріпленими доходними джерелами, а також частиною загальнодержавних податків і зборів, які отримують бюджети районів через нормативи відрахувань, затверджених Чернігівською міською радою на відповідний рік. Через міський бюджет здійснюється перерозподіл частки фінансових ресурсів між районами в місті з урахуванням їх реального економічного, соціального та екологічного стану. При цьому враховується необхідність вирівнювання основних показників забезпечення життєдіяльності районів у місті, передусім виходячи з показника «на душу населення».

Види та рівень податків та інших платежів, які підлягають зарахуванню до районних у місті бюджетів, встановлюються Чернігівською міською радою.

Стаття 52. Використання вільних бюджетних коштів

Доходи, додатково одержані в процесі виконання місцевих бюджетів, суми перевищення доходів над видатками, що утворилися в результаті збільшення надходжень до бюджету чи економії у видатках, вилученню не підлягають, крім випадків, передбачених законом. Рішення про використання таких коштів приймається відповідною радою.

Стаття 53. Фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади

1. Держава фінансує у повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади. Кошти, необхідні для здійснення органами місцевого самоврядування цих повноважень, щороку передбачаються в Законі України про Державний бюджет України.

2. Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою.

Стаття 54. Позабюджетні кошти міського самоврядування.

Органи міського самоврядування можуть мати позабюджетні цільові (у тому числі валютні) кошти.

Ці кошти перебувають на спеціальних рахунках в установах банків.

Порядок формування та використання позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів міського самоврядування визначається положеннями про ці кошти, що затверджуються відповідно Чернігівською міською та районними у місті радами.

Стаття 55. Місцеві податки і збори.

Чернігівська міська рада відповідно до закону може встановлювати місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до міського бюджету.

За рішенням зборів громадян за місцем їх проживання можуть запроваджуватися місцеві збори на засадах добровільного самооподаткування.

Стаття 56. Участь органів міського самоврядування у фінансово-кредитних відносинах

1. Чернігівська міська рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть випускати місцеві позики, лотереї та цінні папери, отримувати позички з інших бюджетів на покриття тимчасових касових розривів з їх погашенням до кінця бюджетного року, а також отримувати кредити в банківських установах.

2. Чернігівська міська рада може у межах законодавства створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміщувати належні їм кошти в банках інших суб'єктів права власності, отримувати відсотки від їх доходів відповідно до закону із зарахуванням їх до доходної частини відповідного місцевого бюджету.

Розділ 10. Гарантії міського самоврядування

Стаття 57. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Акти органів і посадових осіб міського самоврядування, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на території міста і районів у місті органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами та громадянами.

2. Міські органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, а також громадяни несуть встановлену чинним законодавством відповідальність перед органами міського самоврядування за заподіяну міському самоврядуванню шкоду їх діями або бездіяльністю, а також у результаті невиконання законних рішень органів та посадових осіб міського самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень.

Стаття 58. Гарантії здійснення місцевого самоврядування в місті Чернігові.

1. Територіальна громада міста Чернігова, органи та посадові особи міського самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження в межах Конституції України, законів України та цього Статуту.

2. Органи виконавчої влади на території міста Чернігова, їх посадові особи не мають права втручатись в законну діяльність органів та посадових осіб міського самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією та законами України до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених чинним законодавством.

3. Органи та посадові особи міського самоврядування мають право звертатись до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади міста Чернігова, повноваження органів та посадових осіб міського самоврядування.

Розділ 11. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування міста Чернігова з іншими органами влади, установами, підприємствами і організаціями

Стаття 59. Взаємовідносини органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста Чернігова з органами державної влади, установами, підприємствами і організаціями.

Взаємовідносини органів та посадових осіб міського самоврядування з органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян регулюються Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", іншими законами України та цим Статутом.

Стаття 60. Відносини органів міського самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності територіальної громади міста Чернігова.

1. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних тери-

торіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування.

2. По відношенню до підприємств, установ і організацій, що перебувають у комунальній власності міста, відповідні органи і посадові особи міського самоврядування згідно наданих їм повноважень здійснюють такі функції:

2.1. утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, установи та організації міста в порядку, визначеному чинним законодавством;

2.2. призначають та звільняють з посади їх керівників;

2.3. визначають цілі, функції, організаційні форми і порядок діяльності, затверджують статuti створюваних підприємств, установ та організацій;

2.4. встановлюють в порядку і межах, визначених законодавством, ціни та тарифи на продукцію та послуги комунальних підприємств;

2.5. приймають в межах, визначених законодавством, рішення про відчуження об'єктів комунальної власності;

2.6. визначають порядок використання прибутку і доходів підприємств, установ та організацій, встановлюють для них розмір частки прибутку, що підлягає зарахуванню до міського бюджету;

2.7. контролюють ефективність і законність використання майна у порядку, визначеному чинним законодавством та цим Статутом.

Стаття 61. Відносини органів міського самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності територіальної громади міста Чернігова.

1. Відносини органів міського самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності територіальної громади міста, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом.

2. З питань, віднесених до відання органів місцевого самоврядування, на їх вимогу підприємства, установи та організації, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, надають відповідну інформацію.

3. Органи місцевого самоврядування можуть виступати з ініціативою щодо перевірок, а також організувати проведення перевірок на підприємствах, в установах та організаціях, що не перебувають у комунальній власності, з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади.

4. По відношенню до підприємств, установ і організацій, що не перебувають у комунальній власності міста, відповідні органи і посадові особи міського самоврядування можуть приймати рішення щодо:

4.1. надання пільг на податки, які надходять до міського бюджету, для підприємств, установ та організацій, діяльність яких має важливе значення для соціально-економічного та культурного розвитку міста;

4.2. згоди на зміну функціонального призначення об'єктів соціальної сфери, якими ці підприємства, установи та організації управляють;

4.3. встановлення відповідно до чинного законодавства норм та правил ведення ними господарської діяльності, що стосуються екологічної безпеки, соціально-економічного та культурного розвитку міста;

4.4. розміщення замовлень на проведення робіт і надання послуг з благоустрою території міста, обслуговуванню населення, будівництву та ремонту комунального житла, нежитлових будівель, що знаходяться у власності міста, виробництво продукції та виконання інших робіт за рахунок коштів міста.

Розділ 12. Відповідальність органів і посадових осіб міського самоврядування

Стаття 62. Відповідальність органів та посадових осіб міського самоврядування

1. Органи та посадові особи міського самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами.

2. Підстави, види і порядок відповідальності органів та посадових осіб міського самоврядування визначаються Конституцією і законами України та цим Статутом.

Стаття 63. Відповідальність органів та посадових осіб міського самоврядування перед територіальною громадою.

1. Органи та посадові особи міського самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальною громадою міста. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальною громадою про свою діяльність.

2. Територіальна громада міста у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб міського самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

3. Порядок і випадки дострокового припинення повноважень органів та поса-

дових осіб міського самоврядування територіальною громадою визначаються чинним законодавством та цим Статутом.

Стаття 64. Відповідальність органів та посадових осіб міського самоврядування перед державою

1. Органи та посадові особи міського самоврядування несуть відповідальність у разі порушення ними Конституції або законів України.

2. Органи та посадові особи міського самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 65. Відповідальність органів та посадових осіб міського самоврядування перед юридичними і фізичними особами.

1. Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів міського самоврядування, відшкодується за рахунок коштів міського бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування - за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

2. Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб міського самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

Розділ 13. Заключні положення

Стаття 66. Порядок прийняття, реєстрація та дія Статуту.

Статут територіальної громади міста Чернігова приймається Чернігівською міською радою більшістю голосів від загального складу ради.

Статут підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

Статут набирає чинності з дня офіційної публікації.

Акти органів та посадових осіб міського самоврядування приймаються у відповідності до законодавства та цього Статуту.

Статут має найвищу юридичну силу по відношенню до інших актів, що видаються в системі місцевого самоврядування у місті Чернігові.

Дія Статуту поширюється на всю територію міста.

Офіційне тлумачення положень Статуту може давати лише Чернігівська міська рада.

У разі невідповідності окремих положень Статуту до змін у чинному законодавстві, діють норми останніх як актів більшої юридичної сили.

Стаття 67. Внесення змін і доповнень до Статуту.

Внесення змін і доповнень до Статуту здійснюється виключно Чернігівською міською радою.

Пропозиції щодо змін і доповнень до Статуту можуть вноситися Чернігівським міським головою, постійними комісіями міської ради, групою депутатів (не менше як 1/3 складу ради), виконавчим комітетом міської ради, районною в місті радою, жителями міста в порядку місцевої ініціативи.

Зміни і доповнення до Статуту, які передбачають його приведення у відповідність до змін чинного законодавства, указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України, вносяться міською радою на черговій після набуття чинності цих актів сесії міської ради за поданням Чернігівського міського голови.

Рішення Чернігівської міської ради про внесення змін і доповнень до Статуту приймаються більшістю голосів від загального складу ради.

Проект розроблено спільно Сіверським інститутом та виконавчою дирекцією Чернігівського регіонального відділення Асоціації міст України

Проект Статуту територіальної громади селища Короп

ПРЕАМБУЛА

Цей Статут, відповідно до Конституції і законів України, закріплює систему місцевого самоврядування селища Короп, форми та порядок здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою селища Короп, функції і повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування селища Короп, статус органів самоорганізації населення.

Місцеве самоврядування в селищі Короп (надалі для цілей цього Статуту використовується - селищне самоврядування) - це визнане та гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади селища (надалі для цілей цього Статуту використовується - селищна громада) самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб селищного самоврядування вирішувати питання селищного значення в межах Конституції і законів України.

Селищне самоврядування здійснюється селищною громадою селища Короп безпосередньо або через органи місцевого самоврядування селища.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава 1.1. Загальна характеристика селища.

Стаття 1.1.1.

Селище Короп є самостійною адміністративно-територіальною одиницею – селищем міського типу, в межах якого громада здійснює селищне самоврядування і яка має органи селищного самоврядування, свою комунальну власність та свій місцевий бюджет.

Селище Короп є самостійною адміністративно-територіальною одиницею у складі Коропського району Чернігівської області. Короп –районний центр, площа якого _____ га населення – 5,4 чоловік.

Стаття 1.1.2.

Територію, в межах якої здійснюється селищне самоврядування, визначають адміністративні кордони селища.

Суміжними землекористувачами селища Короп є (вказати.....)

Стаття 1.1.3.

Розпорядження землею в межах адміністративних кордонів селища здійснює селищна рада при дотриманні прав власників та інших законних користувачів земельними ділянками.

Рішення про віднесення земель селища до різних категорій: селищної забудови, сільськогосподарського призначення, рекреаційної, тощо – приймаються селищною радою, згідно існуючого земельного Законодавства.

Стаття 1.1.4.

Утворення чи оголошення в межах адміністративних кордонів селища територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення здійснюється у відповідності з законом за рішенням селищної ради.

Стаття 1.1.5.

Органи селищного самоврядування можуть об'єднуватися з органами місцевого самоврядування інших міст, селищ та сіл України в асоціації, фонди, союзи тощо та виходити з них.

Стаття 1.1.6.

Органи селищного самоврядування селища, на договірних засадах, можуть вступати у відносини з органами місцевого самоврядування міст зарубіжних країн або їх асоціаціями та входити до міжнародних асоціацій (союзів, фондів тощо) органів місцевого самоврядування.

Стаття 1.1.7.

Асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватися повноваження органів селищного самоврядування.

Стаття 1.1.8.

Територіальна громада селища має свою символіку - герб, прапор, зміст, опис та порядок використання яких затверджуються рішеннями селищної ради.

Стаття 1.1.9.

Пам'ятною датою селища є _____ – День селища – День звільнення селища і Корольського району від німецько-фашистських загарбників у Великій Вітчизняній війні.

Глава 1.2. Правова основа Статуту.

Стаття 1.2.1.

Статут селища приймається селищною радою більшістю депутатів від загального складу ради. Акти органів та посадових осіб селищного самоврядування

приймаються у відповідності до законодавства та цього Статуту.

Дія Статуту поширюється на всю територію селища.

Стаття 1.2.2.

Статут відповідає положенням Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншим законам України, указам Президента України і постановам Кабінету Міністрів України.

У разі невідповідності окремих положень Статуту Конституції та законам України, указам Президента України та постановам Кабінету Міністрів України діють норми останніх, як актів більш високої юридичної сили.

Стаття 1.2.3.

Тлумачення положень Статуту може давати лише селищна рада. Рішення селищної ради, в яких дається тлумачення цього Статуту є обов'язковими для застосування і виконання в межах території селища.

Стаття 1.2.4.

Внесення змін і доповнень до Статуту здійснюється селищною радою.

Рішення селищної ради про внесення змін і доповнень до Статуту приймаються більшістю депутатів від загального складу селищної ради.

Пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Статуту вносяться до селищної ради групою депутатів ради (підписані не менш як однією третьою частиною депутатів від загального складу ради), селищним головою або групою жителів селища в порядку місцевої ініціативи (підписані не менш як однією десятою частиною громадян, що проживають на території селища Короп і мають право голосу).

Зміни і доповнення до Статуту, які передбачають приведення його у відповідність до положень Конституції та законів України, указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України, вносяться селищною радою за пропозицією селищного голови в двомісячний термін після набуття чинності цими актами (або в строки, визначені цими актами).

Глава 1.3. Взаємовідносини органів та посадових осіб селищного самоврядування з органами державної влади, установами, підприємствами і організаціями.

Стаття 1.3.1.

Взаємовідносини органів та посадових осіб селищного самоврядування з органами виконавчої влади, діяльність яких поширюється на територію селища, базуються на засадах співробітництва та взаємодопомоги з метою забезпечення здійснення завдань соціально-економічного та культурного розвитку селища і реалізації в селищі функцій виконавчої влади.

Органи і посадові особи селищного самоврядування здійснюють функції селищного самоврядування незалежно від органів виконавчої влади.

Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб селищного самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією та законами України до повноважень органів та посадових осіб селищного самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм селищною радою повноважень, та в інших випадках, передбачених законом.

Органи і посадові особи селищного самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 1.3.2.

Органи і посадові особи селищного самоврядування сприяють діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, внутрішніх справ та адвокатури, надають в передбачених законодавством випадках допомогу в здійсненні їх функцій.

Стаття 1.3.3.

Взаємовідносини органів і посадових осіб селищного самоврядування з підприємствами, установами і організаціями, що перебувають на території селища, базуються на суворому дотриманні законодавства і визначаються формою власності підприємств, установ і організацій.

По відношенню до підприємств, установ і організацій, що перебувають у комунальній власності селищної громади, відповідні органи і посадові особи селищного самоврядування здійснюють наступні функції:

- утворюють, реорганізують, перепрофілюють та ліквідують підприємства, установи і організації комунальної власності селищної громади в порядку, визначеному чинним законодавством; призначають та звільняють з посади їх керівників;
- визначають цілі, функції, організаційні форми і порядок діяльності та затверджують статuti створюваних ними підприємств, установ і організацій;
- встановлюють в порядку і в межах, визначених законодавством, тарифи щодо оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, які надаються підприємствами та організаціями комунальної власності селищної громади;
- приймають рішення в межах, визначених законодавством, про відчуження об'єктів комунальної власності;
- встановлюють для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності селищної громади, розмір частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до селищного бюджету;
- контролюють ефективність і законність використання майна комунальних підприємств, установ і організацій селища в порядку, визначеному чинним законодавством ;

- інші функції, передбачені чинним законодавством.

З підприємствами, установами і організаціями, які не перебувають у комунальній власності селищної громади, органи і посадові особи селищного самоврядування будують свої відносини на договірній та податковій основі. При цьому, органи і посадові особи селищного самоврядування в межах своїх повноважень, визначених законодавством і цим Статутом, можуть приймати наступні рішення щодо:

- надання фінансової допомоги, а також пільг на податки, які надходять до селищного бюджету, для підприємств, установ і організацій, діяльність яких має важливе значення для соціально-економічного і культурного розвитку селища;

- встановлення відповідно до чинного законодавства норм та правил ведення ними господарської діяльності з питань, що стосуються екологічної безпеки та соціально-економічного і культурного розвитку селища;

- залучення підприємств на договірних засадах, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку селища;

- розміщення замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для селищної громади;

- залучення підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності селищної громади, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку;

- залучення підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в розвитку потужностей будівельної індустрії і промисловості будівельних матеріалів, у створенні, розвитку та реконструкції об'єктів інженерного забезпечення і транспортно обслуговування;

- інших, передбачених чинним законодавством питань.

РОЗДІЛ II.

СИСТЕМА СЕЛИЩНОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 2.1. Загальні засади формування і функціонування системи селищного самоврядування.

Стаття 2.1.1.

Система селищного самоврядування визначається Конституцією України, Законом «Про місцеве самоврядування в Україні». Система селищного самоврядування включає:

- селищну громаду - первинний суб'єкт селищного самоврядування, яка може безпосередньо вирішувати будь-яке питання, віднесене Конституцією та законами України до відання селищного самоврядування;

- • селищну раду - представницький орган селищного самоврядування;
- • селищного голову;
- • виконавчі органи селищної ради;
- • органи самоорганізації населення.

Стаття 2.1.2.

Розмежування повноважень між елементами системи селищного самоврядування здійснюється відповідно до чинного законодавства України та цього Статуту.

Глава 2.2. Територіальна громада селища.

Стаття 2.2.1.

Територіальну громаду селища складають жителі селища.

Стаття 2.2.2.

Реєстрація жителів селища здійснюється у порядку, визначеному законодавством.

Відомості реєстрації передаються у виконавчий комітет селищної ради у порядку та строки, визначені чинним законодавством.

Стаття 2.2.3.

Право на участь у здійсненні селищного самоврядування в повному об'ємі здійснюють члени селищної громади - громадяни України, які досягли 18-річного віку та не визнані судом недієздатними. Вони мають право обирати органи і посадових осіб місцевого самоврядування, бути обраними або призначеними до органів місцевого самоврядування або їх посадовими особами, приймати участь у місцевих референдумах, зборах громадян за місцем проживання та користуються іншими, передбаченими Конституцією і законами України та цим Статутом, правами на участь у здійсненні місцевого самоврядування.

Стаття 2.2.4.

Особам, які мають видатні заслуги перед територіальною громадою селища та внесли суттєвий вклад в соціально-економічний та культурний розвиток селища, за рішенням селищної ради може бути присвоєно звання Почесний громадянин селища Короп.

Звання почесного громадянина селища присвоюється незалежно від громадянства особи та місця її проживання.

Підстави та порядок присвоєння звання почесного громадянина селища, його статус визначаються Положенням про почесне громадянство селища, яке затверджується рішенням селищної ради.

Селищна рада може засновувати відзнаки, якими нагороджуються жителі селища, інші громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають значні заслуги перед селищем та внесли суттєвий вклад в соціально-економічний та культурний розвиток селища.

Перелік відзнак, підстави і порядок нагородження ними, а також статус осіб, нагороджених цими відзнаками, встановлюються Положенням про відзнаки селища, яке затверджується рішенням селищної ради.

Стаття 2.2.5.

Жителі селища здійснюють своє право на місцеве самоврядування безпосередньо або через органи місцевого самоврядування.

Стаття 2.2.6.

Право жителів селища приймати участь в здійсненні місцевого самоврядування може бути реалізовано в наступних формах:

- місцевий референдум;
- вибори депутатів селищної, районної ради, депутатів Чернігівської обласної ради та селищного голови (місцеві вибори);
- загальні збори громадян за місцем проживання;
- колективні та індивідуальні звернення жителів селища до органів і посадових осіб селищного самоврядування;
- громадські слухання;
- місцеві ініціативи;
- участь у роботі органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та робота на виборних посадах селищного самоврядування;
- інші, не заборонені законом, форми.

Стаття 2.2.7.

Вищими формами безпосереднього здійснення селищною громадою місцевого самоврядування є місцевий референдум і місцеві вибори.

Глава 2.3. Місцевий референдум.

Стаття 2.3.1.

Місцевий референдум - це спосіб прийняття громадянами селища, шляхом голосування, рішень з важливих питань місцевого значення, віднесених Конституцією і законами України до відання місцевого самоврядування.

Жителі селища приймають участь у місцевих референдумах.

Місцевий референдум проводиться з метою безпосереднього вирішення селищною громадою важливих питань, віднесених до відання місцевого самоврядування.

На селищний референдум не можуть бути винесені питання, віднесені зако-

ном до відання органів державної влади, а також питання затвердження селищного бюджету та встановлення місцевих податків.

Питання, які не віднесені чинним законодавством до відання селищного самоврядування, але мають важливе значення для селищної громади, соціально-економічного та культурного розвитку селища можуть бути винесені на селищний консультативний референдум, наслідки якого не мають обов'язкового характеру.

Стаття 2.3.2.

Участь у селищному референдумі є вільною. Ніхто і ні в якій формі не може бути примушений до участі у селищному референдумі.

Стаття 2.3.3.

Рішення про проведення селищного референдуму приймає селищна рада на вимогу не менше як половини депутатів від загального складу ради.

Селищний референдум за місцевою ініціативою проводиться на вимогу не менш як 10% жителів селища, які постійно проживають на даній території і мають право голосу .

Стаття 2.3.4.

Порядок підготовки та проведення селищного референдуму визначається законом.

Стаття 2.3.5.

Рішення селищного референдуму вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини жителів селища, які прийняли участь у голосуванні.

Рішення селищного референдуму не потребує затвердження будь-яким органом чи посадовою особою селищного самоврядування або державної влади.

Рішення селищного референдуму та результати голосування публікуються комісією з проведення селищного референдуму протягом десяти днів після його проведення.

Рішення селищного референдуму набувають чинності з моменту опублікування.

Про результати голосування по консультативному селищному референдуму селищний голова у десятиденний термін інформує органи і посадових осіб, до відання яких віднесені питання, що були предметом консультативного референдуму.

Глава 2.4. Місцеві вибори.

Стаття 2.4.1.

Місцеві вибори - це обрання депутатів Коропської селищної, районної ради, депутатів Чернігівської обласної ради та селищного голови шляхом голосування жителів селища ,які мають право голосу.

Шляхом місцевих виборів можуть заміщуватися інші посади селищного самоврядування, якщо це передбачено чинним законодавством України.

Стаття 2.4.2.

Місцеві вибори є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Ніхто не може бути примушений до участі у місцевих виборах.

Стаття 2.4.3.

Порядок призначення і проведення місцевих виборів та встановлення результатів голосування визначається законами України.

Глава 2.5. Загальні збори громадян за місцем проживання.

Стаття 2.5.1.

Загальні збори громадян за місцем проживання скликаються по будинках, вулицях, селища або інших внутрішньоселищних територіальних утвореннях з метою:

- обговорення питань загальноселищного значення;
- обговорення питань, віднесених до відання загальноселищних органів селищного самоврядування, які мають важливе значення для відповідних жителів, та подання пропозицій з цих питань;
- створення органів самоорганізації населення;
- заслуховування повідомлень та звітів про роботу органів і посадових осіб селищного самоврядування, органів самоорганізації населення;
- прийняття рішення про участь на громадських засадах жителів селища в роботах по благоустрою, сприянні охороні громадського порядку, збереженню житлового фонду, пам'ятників історії і культури, наданню допомоги соціально незахищеним членам громади;
- прийняття рішення про добровільні внески та пожертви відповідних жителів селища на громадські потреби;
- вирішення інших питань місцевого значення відповідно до чинного законодавства.

Стаття 2.5.2

У роботі загальних зборів громадян мають право брати участь жителі селища, які мають право голосу на місцевих виборах та проживають на відповідній території (будинки, вулиця.....).

У роботі загальних зборів з правом дорадчого голосу можуть приймати участь народні депутати України, селищний голова, депутати селищної ради, посадові особи органів селищного самоврядування, представники органів державної влади, об'єднань громадян та підприємств.

Стаття 2.5.3.

Загальні збори громадян скликаються селищним головою за власною ініціативою або з ініціативи сесії селищної ради, виконавчого комітету чи відповідного органу самоорганізації населення.

Загальні збори громадян можуть також скликатися селищним головою за пропозицією не менш як однієї третини від загальної кількості відповідних жителів, що мають право голосу на місцевих виборах.

Розпорядження селищного голови про скликання загальних зборів громадян оприлюднюється не пізніше як за 7 днів до їх проведення із зазначенням часу скликання, місця проведення та питань, які передбачається внести на їх обговорення.

Стаття 2.5.4.

Загальні збори громадян є правомочними за умови присутності на них не менше половини жителів селища Короп.

На загальних зборах громадян головує селищний голова або керівник відповідного органу самоорганізації населення чи особа, визначена селищним головою.

Для ведення протоколу загальних зборів громадян обирається секретар зборів.

Порядок денний загальних зборів затверджується загальними зборами за пропозицією селищного голови.

Селищний голова, селищна рада та її виконавчі органи, відповідний орган самоорганізації населення сприяють підготовці і проведенню загальних зборів громадян, надають їх учасникам необхідні приміщення, матеріально-технічні засоби, інформаційні та довідкові матеріали.

Стаття 2.5.5.

Під час проведення загальних зборів громадян складається протокол, який підписується головою і секретарем загальних зборів громадян.

До протоколу загальних зборів громадян додається список їх учасників із зазначенням місця їх проживання, що засвідчується особистим підписом.

Стаття 2.5.6.

Загальні збори громадян з розглянутих питань приймають рішення.

Рішення загальних зборів громадян приймаються відкритим або таємним голосуванням більшістю голосів від кількості присутніх на них громадян, які проживають на відповідній території, та підписується головою і секретарем загальних зборів громадян.

Стаття 2.5.7.

Рішення загальних зборів громадян є обов'язковими для виконання органами самоорганізації населення і враховуються органами селищного самоврядування.

Рішення зборів, прийняті з питань, що мають важливе значення для селищної

територіальної громади з питань, віднесених до компетенції органів державної влади або органів селищного самоврядування, мають рекомендаційний характер.

Глава 2.6. Колективні та індивідуальні звернення жителів селища до органів і посадових осіб селищного самоврядування.

Стаття 2.6.1.

Жителі селища, незалежно від їх віку та громадянства мають право направляти колективні або індивідуальні звернення до органів і посадових осіб селищного самоврядування.

Жителі селища мають право особисто звертатися до органів селищного самоврядування, органів самоорганізації населення та до їх посадових і службових осіб з питань, віднесених до відання селищного самоврядування.

Стаття 2.6.2.

Колективні звернення підписані більш як однією десятою частиною жителями селища, що мають право голосу, розглядаються органами і посадовими особами селищного самоврядування, до яких вони надійшли, у невідкладному порядку.

Інформація про колективні звернення підписані більш як п'ятисотими жителями селища негайно передається до селищної ради (в разі якщо вони надійшли до інших органів або посадових осіб селищного самоврядування).

Колективні звернення жителів селища можуть мати на меті:

- внесення до селищної ради, селищного голови, виконавчого комітету селищної ради конкретних пропозицій з питань соціально-економічного та культурного розвитку селища чи окремих міських територій;
- аналіз роботи селищного голови, селищної ради, її виконавчих органів в цілому або заслуховування звітів про виконання окремих завдань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком селища чи окремих міських територій, станом довкілля, громадської безпеки, охорони громадського порядку, з інших питань, віднесених чинним законодавством України до відання селищного самоврядування;
- порушення питання про утворення, реорганізацію або ліквідацію органів самоорганізації населення;
- та інше.

Глава 2.7. Громадські слухання.

Стаття 2.7.1.

Жителі селища мають право приймати участь у громадських слуханнях, тобто зустрічатися з депутатами селищної ради та посадовими особами

органів селищного самоврядування, під час яких заслуховується інформація про виконання ними службових обов'язків або окремих доручень чи про вирішення окремих питань, які зачіпають інтереси селищної громади, жителів селища, порушуються питання та вносяться пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання селищного самоврядування.

Метою громадських слухань є здійснення контролю за роботою депутатів селищної ради та посадових осіб органів селищного самоврядування.

Стаття 2.7.2.

Громадські слухання можуть проводитися з ініціативи селищного голови, селищної ради або її постійної комісії, органів самоорганізації населення та з ініціативи жителів селища.

Громадські слухання з ініціативи жителів селища можуть проводитися за наявності колективного звернення з відповідною вимогою, яке підписане не менш як п'ятистами жителів селища. Громадські слухання скликаються селищним головою.

Стаття 2.7.3.

На громадські слухання запрошуються посадові особи органів селищного самоврядування, депутати селищної ради, керівники органів самоорганізації населення, представники міських осередків політичних партій та громадських організацій, керівники підприємств, установ та організацій, діяльність яких пов'язана з питанням, що обговорюється.

Стаття 2.7.4.

На громадських слуханнях:

- заслуховуються доповіді і інформації про роботу селищного голови, селищної ради, постійних комісій селищної ради, окремих депутатів, виконавчих органів селищної ради та їх посадових осіб, органів самоорганізації населення;

- обговорюються проекти рішень селищної ради та її виконавчого комітету з метою внесення пропозицій щодо питань місцевого значення, що віднесені до відання селищного самоврядування;

- порушуються питання та вносяться пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання селищного самоврядування.

Стаття 2.7.5.

Підготовку матеріалів для громадських слухань забезпечує виконавчий комітет селищної ради.

Стаття 2.7.6.

Про час і місце проведення та питання, які виносяться на громадські слу-

хання, жителі селища сповіщаються секретарем селищної ради не пізніше як за 10 днів до їх проведення.

Стаття 2.7.7.

Проведення громадських слухань організує секретар селищної ради або голова постійної комісії, до відання якої входять питання, що винесені на громадські слухання.

Стаття 2.7.8.

На громадських слуханнях ведеться протокол, в якому зазначаються дата і місце проведення слухань, загальна кількість присутніх, питання, що обговорюються, зміст виступів та внесені пропозиції.

До протоколу може додаватися інформація або звіт особи, яка запрошена на слухання.

Веде протокол секретар ради або працівник організаційного (загального)-відділу виконавчого комітету селищної ради.

Протокол громадського слухання підписується особою, яка здійснює його проведення та особою, яка веде протокол, і передається селищному голові.

Стаття 2.7.9.

Пропозиції вважаються внесені за результатами громадського слухання, якщо за них проголосувало більше половини жителів селища, які прийняли в них участь.

Про результати громадського слухання секретар селищної ради інформує жителів селища в десятиденний строк.

Глава 2.8. Місцеві ініціативи.

Стаття 2.8.1.

Члени селищної громади мають право ініціювати розгляд селищною радою (в порядку місцевої ініціативи) питання соціально-економічного розвитку селища, віднесеного Конституцією і законами України до відання селищного самоврядування.

Місцева ініціатива передбачає внесення до селищної ради проекту нормативно-правового акту з питань, віднесених до її відання.

Стаття 2.8.2.

Суб'єктами права місцевої ініціативи може бути ініціативна група членів селищної громади (чисельністю не менше 20 чоловік).

Проекти нормативно-правових актів, внесених в порядку місцевої ініціативи, які підтримані підписами не менш як десяти відсотків жителів селища, які мають право голосу на місцевих виборах, підлягають оприлюдненню і першому розгляду на сесії селищної ради.

Стаття 2.8.3.

Розгляд питання, внесеного в порядку місцевої ініціативи, здійснюється на відкритому пленарному засіданні селищної ради з обов'язковою участю членів ініціативної групи.

Стаття 2.8.4.

Рішення, прийняті селищною радою з питань, внесених в порядку місцевої ініціативи, підлягають обов'язковому оприлюдненню в порядку, встановленому селищною радою.

Глава 2.9. Участь у роботі органів селищного самоврядування та робота на виборних посадах селищного самоврядування.

Стаття 2.9.1.

Жителі селища мають право бути присутніми на відкритих засіданнях селищної ради.

Особи, що виявили бажання відвідати сесію селищної ради повинні не пізніше як за день до її відкриття подати відповідну заяву на ім'я секретаря ради, на якого покладається обов'язок організувати такі відвідування.

Відмова жителям селища у відвіданні сесії селищної ради, яка не пов'язана з організаційними чи технічними причинами, повинна бути оформлена у письмовій формі.

Жителі селища мають право без будь-яких обмежень бути присутніми і виступати на громадських слуханнях, у зв'язку з розробкою проектів селищного бюджету та міських програм соціально-економічного і культурного розвитку, проектів рішень ради з питань, які становлять суттєвий громадський інтерес.

При обговоренні питань, що винесені на громадські слухання, жителям селища повинна бути забезпечена можливість вільно висловлювати свою позицію і вносити пропозиції.

Стаття 2.9.2.

Жителі селища мають право приймати участь у засіданнях виконавчого комітету при розгляді питань, пов'язаних із реалізацією їх конституційних прав, забезпечення яких віднесено до відання селищного самоврядування.

Жителі селища мають право приймати участь у засіданнях відповідного органу самоорганізації населення.

Стаття 2.9.3.

Жителям селища, які мають право голосу, гарантується право бути обраними на посади в системі селищного самоврядування, які визначені чинним законодавством як виборні, на рівних підставах.

РОЗДІЛ III.

ОРГАНИ І ПОСАДОВІ ОСОБИ СЕЛИЩНОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 3.1. Загальні засади побудови системи органів селищного самоврядування.

Стаття 3.1.1.

Система органів та посадових осіб селищного самоврядування включає:

- представницький орган селищного самоврядування - селищну раду;
- селищного голову;
- виконавчі органи селищного самоврядування - виконавчий комітет, відділи та управління.

Стаття 3.1.2.

Селищний голова, селищна рада, та її виконавчі органи здійснюють свою діяльність по реалізації функцій селищного самоврядування за дорученням селищної громади, від її імені та в її інтересах.

Виконавчий комітет селищної ради здійснює надані йому законодавством окремі повноваження органів виконавчої влади.

Стаття 3.1.3.

Діяльність органів селищного самоврядування базується на засадах законності, гласності, підконтрольності, підзвітності перед селищною громадою, розмежування повноважень представницької та виконавчої гілок селищної влади, забезпечення повноти здійснення функцій селищного самоврядування та пріоритету інтересів жителів селища при їх здійсненні.

Розподіл повноважень між органами і посадовими особами селищного самоврядування здійснюється згідно законодавства і цього Статуту. Повноваження, які можуть передаватися, та порядок їх передачі визначаються законом.

Глава 3.2. Селищна рада.

Стаття 3.2.1.

Селищна рада є представницьким органом селищного самоврядування - єдиним органом представницької влади селищної громади.

Селищна рада є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, рахунками в установах банків України.

Стаття 3.2.2.

Селищна рада формується шляхом вільних виборів, які проводяться на ос-

нові загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Порядок призначення, організації і проведення виборів депутатів селищної ради визначаються Конституцією і законами України та цим Статутом.

Стаття 3.2.3.

Загальний склад селищної ради встановлюється в межах, визначених законодавством, рішенням селищної ради, яке приймається перед кожними черговими виборами депутатів селищної ради.

Крім депутатів, до складу селищної ради входить за посадою селищний голова.

Стаття 3.2.4.

Депутат селищної ради - особа, яка шляхом вільних виборів наділяється селищною громадою повноваженнями представляти інтереси своїх виборців та здійснювати функції селищного самоврядування, віднесені законодавством до відання селищної ради.

Депутат селищної ради здійснює свої повноваження на громадських засадах.

Депутат селищної ради не може мати іншого представницького мандату та займати виборні посади в системі селищного самоврядування.

Депутат селищної ради складає присягу на першій сесії відповідного скликання такого змісту:

«Вступаючи в права депутата Коропської селищної ради, зобов'язуюсь усіма своїми діями дбати про благо селища Короп та добробут його жителів, гідно представляти своїх виборців, обстоювати їх права і свободи. Присягаю додержуватися Конституції України, законів України, Статуту територіальної громади селища Короп, виконувати свої обов'язки в інтересах селищної територіальної громад

Повноваження депутатів селищної ради припиняються одночасно із припиненням повноважень селищної ради у випадках та у порядку, передбачених законодавством. Повноваження депутата селищної ради за рішенням ради припиняються достроково у разі:

- складення повноважень за особистою заявою;
- виїзду на постійне місце проживання за межі території селища;
- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього.

Повноваження депутата ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законом.

Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради та утворюваних

нею органів, несе обов'язки перед виборцями, радою та її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради.

Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

У разі пропуску депутатом протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів селищна рада може звернутися до виборців з пропозицією про відкликання такого депутата у встановленому законом порядку.

Депутат має право ухвального голосу з усіх питань, які розглядаються на сесіях ради, а також на засіданнях постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

Депутат має право звернутися із запитом до селищного голови, керівників органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих або зареєстрованих на відповідній території.

Орган або посадова особа, до яких звернуто запит, зобов'язані дати усну чи письмову відповідь на запит на сесії ради у строки і в порядку, встановлені радою відповідно до закону. За результатами розгляду запиту рада приймає рішення.

Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами на сесії ради, або передані в письмовій формі головуючому на сесії, розглядаються радою чи за її дорученням постійними комісіями ради або надсилаються на розгляд підзвітним і підконтрольним їй органам та посадовим особам, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і зауваження у строки, встановлені радою, і про вжиті заходи повідомити депутатів та раді.

Депутат має право знайомитися з будь-якими офіційними документами, які зберігаються у відповідних органах місцевого самоврядування, та робити виписки, копіювання цих документів.

Повноваження депутатів, порядок організації і гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», законом про статус депутата, іншими законами.

Стаття 3.2.5.

Строк повноважень селищної ради - чотири роки. Селищна рада є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від встановленого радою складу.

Повноваження селищної ради починаються з моменту офіційного повідомлення селищною виборчою комісією про обрання необхідної кількості депутатів.

Повноваження селищної ради припиняються в день офіційного оголошення селищною територіальною виборчою комісією про обрання селищної ради нового скликання.

Підстави і порядок дострокового припинення повноважень селищної ради визначаються законодавством.

Стаття 3.2.6.

Основною організаційною формою роботи селищної ради є її сесія.

Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних та інших комісій.

Сесія селищної ради є правомочною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради.

Порядок скликання сесій селищної ради визначається законодавством.

На сесіях селищна рада розглядає найважливіші питання, віднесені до відання селищного самоврядування, за виключенням питань, які у відповідності із принципом розподілу влад віднесені до відання селищного голови і виконавчих органів селищної ради.

Пропозиції до порядку денного сесії селищної ради можуть вноситися селищним головою, депутатами селищної ради, постійними комісіями селищної ради, виконавчим комітетом селищної ради, головою місцевої державної адміністрації, головою районної, обласної ради або загальними зборами громадян за місцем проживання.

Порядок підготовки і розгляду на сесіях селищної ради питань порядку денного, а також розклад її пленарних засідань визначаються регламентом селищної ради.

Сесії селищної ради проводяться гласно і носять відкритий характер.

Селищна рада має право, у разі необхідності, прийняти рішення про проведення закритого пленарного засідання.

Рішення селищної ради приймаються відкритим або таємним голосуванням.

Порядок і процедура прийняття рішень селищною радою визначаються її регламентом.

Прийняті на сесії рішення селищної ради підписуються селищним головою.

Рішення селищної ради нормативно-правового характеру підлягають офіційному оприлюдненню в десятиденний строк з моменту прийняття і набувають чинності з дня оприлюднення, якщо селищною радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень в дію.

Глава 3.3. Постійні комісії селищної ради.

Стаття 3.3.1.

Постійні комісії селищної ради є постійно діючими органами, які обираються з числа депутатів ради на строк її повноважень для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, віднесених до відання ради та

для здійснення контролю за виконанням рішень селищної ради, її виконавчих органів.

До складу постійної комісії входять її голова, члени комісії.

Перелік постійних комісій та їх персональний склад визначаються новообраною селищною радою на першій сесії.

Постійні комісії за дорученням селищної ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку селища, селищного бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які виносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співдоповідями.

Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, які пропонуються для обрання, затвердження, призначення або погодження селищною радою, готують висновки з цих питань.

Постійні комісії за дорученням селищної ради, селищного голови, секретаря ради або за власною ініціативою вивчають діяльність підзвітних і підконтрольних раді та виконавчому комітету органів, підприємств, організацій і установ комунальної власності, подають за результатами перевірки рекомендації на розгляд їх керівників, а в необхідних випадках - на розгляд ради, або виконавчого комітету, здійснюють контроль за виконанням рішень ради.

Постійні комісії у питаннях, які належать до їх відання, мають право отримувати від керівників органів підприємств, установ і організацій, зазначених у частині шостій цієї статті, необхідні матеріали і документи (крім документів, порядок ознайомлення з якими регламентується законодавством).

Організація роботи постійної комісії ради покладається на голову комісії. Голова комісії скликає і веде засідання комісії, дає доручення членам комісії, представляє комісію у відносинах з іншими органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, організаціями, установами, а також громадянами, організує роботу по реалізації висновків і рекомендацій комісії. В разі відсутності голови комісії або неможливості ним виконувати свої повноваження з інших причин його функції здійснює заступник голови комісії або секретар комісії.

Засідання постійної комісії скликається в міру необхідності і воно є правомочним, якщо на ньому присутні не менш як половина від загального складу комісії.

За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації. Висновки і рекомендації постійної комісії приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності - заступником голови або секретарем комісії. Протоколи засідань комісії підписуються головою і секретарем комісії.

Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами підприємствами, установами і організаціями, посадовими особами, яким вони адресовані. Про результати розгляду і вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

Постійна комісія для розробки проектів рішень ради може створювати підготовчі комісії і робочі групи із залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів. Питання, які належать до відання кількох постійних комісій, можуть за ініціативою комісій, а також за дорученням ради, її голови, секретаря ради розглядатися комісіями на спільних засіданнях.

Постійні комісії є підзвітними та відповідальними перед селищною радою.

Перелік, функціональна спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій визначаються регламентом селищної ради та Положенням про постійні комісії, що затверджуються радою.

Тимчасові контрольні комісії ради є органами ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради.

Рішення про створення тимчасової контрольної комісії ради, її назву та завдання, персональний склад комісії та її голову вважається прийнятим, якщо за це проголосувало не менше однієї третини депутатів від загального складу ради.

Засідання тимчасових контрольних комісій ради проводяться, як правило, закриті. Депутати, які входять до складу тимчасової контрольної комісії, та залучені комісією для участі в її роботі спеціалісти, експерти, інші особи не повинні розголошувати інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з її роботою.

Повноваження тимчасової контрольної комісії ради припиняються з моменту прийняття радою остаточного рішення щодо результатів роботи цієї комісії, а також у разі припинення повноважень селищної ради, яка створила цю комісію.

Стаття 3.3.2.

Депутати у Раді можуть об'єднуватися у депутатські групи, які утворюються і діють відповідно до регламенту Ради.

Порядок реалізації зазначених прав депутатів визначається Законом України «Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів», іншими законодавчими актами України, які регулюють діяльність Рад та їх органів, а також регламентом Коропської селищної ради.

Стаття 3.3.3.

Посадовою особою селищної ради, яка відповідає за організацію її роботи, є секретар ради.

Секретар ради обирається селищною радою за пропозицією селищного голо-

ви з числа її депутатів на строк повноважень ради відкритим або таємним голосуванням більшістю голосів від загального складу ради.

Секретар ради обирається за пропозицією селищного голови з числа депутатів на строк повноважень ради та працює на постійній основі і не може суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, займатися підприємницькою діяльністю.

Глава 3.4. Селищний голова.

Стаття 3.4.1.

Селищний голова є головною посадовою особою селищної громади.

Селищний голова за посадою очолює виконавчий комітет селищної ради та головує на засіданнях селищної ради.

Селищний голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі.

Селищним головою може бути обраний будь-який житель селища, який має право голосу і на день виборів досяг 18 років.

Порядок обрання селищного голови визначається законодавством.

Стаття 3.4.2.

Повноваження селищного голови починаються з моменту оголошення селищною виборчою комісією на пленарному засіданні ради

рішення про його обрання і закінчуються в момент вступу на цю посаду іншої обраної відповідно до закону особи.

Селищний голова складає на пленарному засіданні селищної ради присягу наступного змісту:

«Я, (ім'я та прізвище), волею територіальної громади селища Короп обраний селищним головою, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність народу України. Зобов'язуюсь суворо дотримувати Конституції України і законів України, усіма своїми справами дбати про благо селища і добробут його мешканців, обстоювати права, свободи і законні інтереси громадян, підносити авторитет селища Короп як у державі, так і за її межами».

Якщо вибори селищного голови проведені одночасно з виборами депутатів, то присяга складається ним на першому пленарному засіданні новообраної ради після складання присяги депутатами ради.

Повноваження селищного голови можуть бути припинені достроково на підставах і в порядку, передбаченими законодавством.

Повноваження селищного голови за наявності підстав можуть бути достроково-

во припинені, якщо він порушує Конституцію або Закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або рішенням селищної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менше як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень селищного голови визначається Законом про місцеві референдуми.

Повноваження селищного голови вважаються достроково припиненими у випадках:

- його звернення з особистою заявою до селищної ради про складення ним повноважень голови;
- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо голови;
- визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;
- припинення його громадянства;
- порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою(діяльністю), встановлених законодавством;
- його смерті.

У разі дострокового припинення повноважень селищного голови проводяться позачергові вибори селищного голови в порядку, передбаченому законодавством.

При достроковому припиненні повноважень селищного голови і до моменту вступу на посаду новообраного голови його обов'язки по організації роботи селищної ради здійснює за рішенням ради секретар ради, а по організації роботи виконавчого комітету ради - перший заступник селищного голови з питань діяльності виконавчих органів ради.

Стаття 3.4.3.

Селищний голова, в межах своїх повноважень, видає розпорядження.

Стаття 3.4.4.

На селищного голову поширюються повноваження та гарантії депутатів селищної ради, передбачені законом про статус депутатів місцевих рад, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 3.4.5.

Селищний голова має першого заступника та заступників з питань діяльності виконавчих органів ради, кількість яких визначається селищною радою.

Заступники селищного голови з питань діяльності виконавчих органів призначаються та звільняються з посади у порядку, визначеному чинним законодавством.

Розподіл обов'язків між заступниками селищного голови з питань діяльності виконавчих органів ради здійснюється селищним головою.

Глава 3.5. Виконавчий комітет селищної ради.

Стаття 3.5.1.

Виконавчий комітет селищної ради є виконавчим органом селищного самоврядування, який утворюється селищною радою на строк її повноважень.

Очолює виконавчий комітет селищний голова. У разі відсутності селищного голови або неможливості виконання ним своїх обов'язків організує роботу виконавчого комітету перший заступник селищного голови з питань діяльності виконавчих органів влади.

Виконавчий комітет є юридичною особою, має свою печатку та інші реквізити юридичної особи.

Стаття 3.5.2.

Кількісний склад виконавчого комітету селищної ради визначається селищною радою. Персональний склад затверджується селищною радою за пропозицією селищного голови.

Виконавчий комітет ради утворюється у складі селищного голови, заступників селищного голови з питань діяльності виконавчих органів влади, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів влади, інших осіб.

До складу виконавчого комітету не можуть бути включені депутати селищної ради, крім секретаря ради.

Перший заступник, заступники селищного голови з питань діяльності виконавчих органів ради та керуючий справами (секретар) виконавчого комітету виконують свої обов'язки на постійній основі.

Члени виконавчого комітету виконують свої обов'язки, як правило, на громадських засадах. За рішенням селищної ради окремі члени виконавчого комітету можуть працювати на постійній основі.

Стаття 3.5.3.

Повноваження виконавчого комітету визначаються чинним законодавством та цим Статутом.

Стаття 3.5.4.

Виконавчий комітет є підзвітним і підконтрольним міській раді, а з питань здійснення ним делегованих йому повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

Звітує про роботу виконавчого комітету селищний голова.

Селищна рада в межах затверджених нею структури і штатів може створювати відділи, управління та інші виконавчі органи для здійснення повноважень, що належать до відання виконавчих органів селищної ради.

Відділи, управління та інші виконавчі органи влади є підзвітними і підконтрольними раді, яка їх утворила, підпорядкованими виконавчому комітету, селищному голові.

Керівники відділів, управлінь, та інших виконавчих органів влади призначаються на посаду і звільняються з посади селищним головою одноособово, а у випадках передбачених чинним законодавством, - за погодженням з міськвиконкомом. Положення про відділи, управління та інші виконавчі органи ради затверджуються селищною радою.

Селищна рада може прийняти рішення про внесення змін до складу виконавчого комітету та про його розпуск. Ініціатива жителів селища про розпуск виконавчого комітету повинна бути підтримана не менш як десятою частиною жителів селища, які мають право голосу .

Підстави, з яких приймається рішення про розпуск виконавчого комітету, підлягають оприлюдненню в міських засобах масової інформації.

Стаття 3.5.5.

Організаційною формою роботи виконавчого комітету є його засідання, які правомочні за умови присутності більше половини загального складу виконавчого комітету.

Засідання виконавчого комітету скликаються селищним головою (або одним із заступників селищного голови в разі відсутності селищного голови чи неможливості виконання ним своїх обов'язків) в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць.

Стаття 3.5.6.

Організаційно-технічне та інформаційне забезпечення роботи виконавчого комітету здійснює секретар виконкому, який призначається на посаду у порядку, визначеному чинним законодавством.

Стаття 3.5.7.

Виконавчий комітет селищної ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданнях більшістю голосів від його загального складу і підписуються селищним головою.

Стаття 3.5.8.

Виконавчий комітет може виконувати і інші повноваження делеговані йому сесією селищної ради, органами державної виконавчої влади.

РОЗДІЛ IV. ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Глава 4.1. Система та загальні засади організації і діяльності органів самоорганізації населення.

Стаття 4.1.1.

Органи самоорганізації населення утворюються на підставі рішення селищної ради з ініціативи жителів селища.

Стаття 4.1.2.

Територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення, закріплюється рішенням селищної ради і має відповідати території проживання жителів селища, які утворили цей орган.

Стаття 4.1.3.

Строк повноважень органів самоорганізації населення визначається жителями відповідних територій селища самостійно.

Стаття 4.1.4.

Облік органів самоорганізації населення, здійснюється виконавчим комітетом селищної ради.

Стаття 4.1.5.

Персональний склад органу самоорганізації населення визначається загальними зборами.

Стаття 4.1.6.

Повноваження та порядок роботи органу самоорганізації населення визначається законом.

Глава 4.2. Порядок формування органів самоорганізації населення.

Стаття 4.2.1.

Рішення про утворення органу самоорганізації населення приймаються загальними зборами громадян, які проживають на відповідній території селища.

Стаття 4.2.2.

Вибори органів самоорганізації населення проводяться на загальних зборах громадян, які проживають на відповідній території селища.

За рішенням виконавчого комітету, яке приймається на пропозицію жителів відповідної території селища, вибори органів самоорганізації населення можуть проводитися на основі загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні по виборчим дільницям.

Стаття 4.2.3.

За рішенням селищної ради витрати, пов'язані із підготовкою та проведенням

виборів органів самоорганізації населення, проводяться за рахунок селищного бюджету.

Стаття 4.2.4.

Голова органу самоорганізації населення обирається на засіданні органу або безпосередньо жителями відповідної території селища.

Стаття 4.2.5.

Підготовка і проведення виборів органів самоорганізації населення здійснюються відкрито і гласно.

Результати виборів оприлюднюються в засобах масової інформації селища.

Глава 4.3. Здійснення повноважень органів самоорганізації населення.

Стаття 4.3.1.

Повноваження органів самоорганізації населення визначаються законом і передаються їм селищною радою

Стаття 4.3.2.

Здійснення повноважень органами самоорганізації населення не повинно завдавати шкоди інтересам селищної громади .

Органи самоорганізації населення та їх голови не можуть здійснювати повноваження селищної ради.

Стаття 4.3.3.

Органи самоорганізації населення самостійно здійснюють управління переданого їм майна і коштів у відповідності із програмами соціально-економічного та культурного розвитку відповідної території.

Стаття 4.3.4.

Органи і посадові особи селищного самоврядування надають допомогу органам самоорганізації населення у здійсненні ними своїх повноважень, забезпечують їх інформацією, приміщенням, засобами зв'язку в межах кошторису виконавчого комітету.

РОЗДІЛ V.

МАТЕРІАЛЬНІ І ФІНАНСОВІ ОСНОВИ СЕЛИЩНОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 5.1. Комунальна власність селища.

Стаття 5.1.1.

Матеріальною і фінансовою основою селищного самоврядування згідно з Конституцією України є рухоме і нерухоме майно, доходи селищного бюджету, поза-

бюджетні цільові (в тому числі валютні) та інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності селищної громади, а також об'єкти спільної власності територіальних громад Коропського району, Чернігівської області, що перебувають у управлінні, відповідно, районної та обласної ради, згідно делегованих повноважень.

Матеріальні та фінансові ресурси, що перебувають у комунальній власності селища, є надбанням селищної громади і їх недоторканість захищається законодавством.

Стаття 5.1.2.

До комунальної власності селищної громади включається рухоме і нерухоме майно, зареєстроване у визначеному законодавством порядку.

Перелік об'єктів комунальної власності селищної громади визначається рішенням селищної ради відповідно до законодавства .

Територіальній громаді селища належить право на:

- рухоме й нерухоме майно;
- землю та інші природні ресурси;
- комунальні підприємства селища;
- банки, страхові товариства, пенсійні фонди, заклади і установи 9 культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, соціального обслуговування та інше майно, що належить міській громаді;
- частки (паї) у майні підприємств;
- комунальний житловий та нежитловий фонди селища;
- доходи місцевого бюджету селища, позабюджетні, валютні та інші кошти та депозити селища (органів селищного самоврядування) в банківських установах, цінні папери, інші передбачені чинним законодавством фінансові ресурси;
- нерухоме майно, що передається до комунальної власності селища за рішенням суду;

інше рухоме і нерухоме майно, визначене чинним законодавством.

У комунальній власності селищної громади знаходяться об'єкти, що мають важливе загальноселищне значення для життєзабезпечення селища, задоволення потреб селищної громади та для збереження історико-культурних об'єктів селища (міські системи водо- і енергопостачання, інженерні комунікації, пам'ятники культури і архітектури, музеї, природні ландшафти тощо).

Перелік об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації, визначається рішенням селищної ради.

Стаття 5.1.3.

Суб'єктом права комунальної власності селища є селищна рада.

Селищна рада, виконавчий комітет та його відділи й управління від імені та в інтересах територіальної громади селища відповідно до закону здійснюють пра-

вомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності селищної громади. Рішення про відчуження комунального майна приймає селищна рада.

Стаття 5.1.4.

Оперативне управління об'єктами комунальної власності селища здійснюють виконавчі органи селищної ради, на які покладаються наступні функції:

- підготовка пропозицій на розгляд міськради щодо прийняття об'єктів до комунальної власності міськради;
- підготовка і передача на розгляд селищної ради або її виконавчого комітету питань про створення, реорганізацію та ліквідацію підприємств і організацій, що перебувають у комунальній власності селища;
- надання згоди на здавання в оренду об'єктів комунальної власності селища, окрім цілісних майнових комплексів;
- реалізація затверджені рішенням селищної ради програми приватизації комунального майна селища.

Глава 5.2. Фінансова основа селища.

Стаття 5.2.1.

Фінансова основа селища складається із :

- коштів селищного бюджету;
- коштів позабюджетних фондів (в тому числі валютні);
- коштів селищної ради та виконавчого комітету;
- фінансово-кредитних ресурсів; ,
- коштів підприємств, організацій і установ, що перебувають у комунальній власності селища;
- коштів валютних фондів;
- відповідної частки коштів підприємств, організацій і установ, створених за пайовою участю органів селищного самоврядування;
- коштів , отриманих від розміщення міських позик і міських цінних паперів;
- коштів, отриманих від проведення міських лотерей;
- коштів, отриманих від приватизації комунального майна селища;
- коштів органів територіального громадського самоврядування селища;
- інших фінансових ресурсів, переданих місту згідно чинного законодавства.

Стаття 5.2.2.

В селищний бюджет надходять кошти: плата за землю комунальної власності, за користування природними ресурсами від природокористувачів, розмір якої встановлюється селищною радою в межах, визначених законодавством; інші надходження згідно законодавства.

Селище має право на отримання відшкодувань за екологічні збитки, заподіяні на території селища підприємствами, установами і організаціями незалежно від їх форми власності.

Стаття 5.2.3.

Територіальна громада селища безпосередньо або через орган місцевого самоврядування може об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевого бюджету для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ, організацій і створювати для цього відповідні органи і служби.

Стаття 5.2.4.

Селищна рада, або за її рішенням інші органи селищного самоврядування можуть, в межах, визначених законодавством, випускати міські позики, цінні папери і лотереї, видавати юридичним і фізичним особам позики, отримувати кредити в банківських установах, створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантом кредитів підприємств, установ і організацій, що належать до комунальної власності.

Глава 5.3. Селищний бюджет.

Стаття 5.3.1.

Селище має власний бюджет, який розробляється, затверджується і виконується органами селищного самоврядування самостійно, в межах їх повноважень.

Будь-яке втручання в розробку, затвердження і виконання селищного бюджету органів державної влади або органів місцевого самоврядування інших територіальних громад не допускається за винятком випадків .передбачених чинним законодавством.

Стаття 5.3.2.

Бюджет селища складається з поточного бюджету і бюджету розвитку.

Стаття 5.3.3.

Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку.

Стаття 5.3.4.

Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку селища, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширеним відтворенням.

Стаття 5.3.5.

Доходи селищного бюджету формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

В доходи селищного бюджету зараховуються:

- місцеві податки і збори, крім винятків передбачених законодавством;
- надходження від закріплених законодавством окремих загальнодержавних податків або їх частини, відповідно до нормативів, затверджених у встановленому законодавством порядку;
- фінансові ресурси (дотації, субсидії, субвенції та інші трансферти), передані місту з Державного бюджету безпосередньо або розподілені через обласний та районний бюджет;
- фінансові ресурси, передані місту з Державного бюджету для здійснення визначених законодавством повноважень виконавчої влади;
- доходи від приватизації комунальної власності селища;
- надходження від місцевих позик і лотерей;
- надходження від оренди цілісних майнових комплексів, що належать до комунальної власності селища;
- прибуток підприємств, що перебувають у комунальній власності селища (або частка прибутку, визначена рішенням селищної ради);
- штрафи і відшкодування за екологічні збитки;
- інші кошти, отримані від господарської діяльності органів селищного самоврядування.
- інші надходження, передбачені законодавством.

У доходній частині селищного бюджету кошти, необхідні для здійснення самоврядних і наданих законодавством окремих повноважень органів виконавчої влади, виділяються окремо.

Селищний бюджет повинен бути достатнім для виконання функцій місцевого самоврядування та наданих законодавством окремих повноважень органів виконавчої влади та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.

З метою збалансованості селищного бюджету селищна рада може встановлювати граничний розмір його дефіциту.

Стаття 5.3.6.

Видаткова частина селищного бюджету окремо передбачає видатки поточного бюджету і видатки бюджету розвитку.

Видатки поточного бюджету окремо передбачають видатки, пов'язані із виконанням самоврядних повноважень, і видатки, пов'язані з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 5.3.7.

Доходи селищного бюджету, отримані додатково при його виконанні, а також суми перевищення доходів над видатками, що утворилися внаслідок збільшення надходжень до бюджету або економії у видатках, вилученню не підлягають, крім випадків, передбачених законодавством. Рішення про використання таких коштів приймається селищною радою.

Селищна рада може приймати рішення щодо вкладання вільних коштів (отриманих способами, передбаченими частиною першою цієї статті) в акції, цінні папери тощо.

Стаття 5.3.8.

Селищний бюджет повинен передбачати резервний фонд, який використовується виконавчим комітетом за погодженням з селищною радою для фінансування непередбачених видатків. в установленому порядку.

Видатки резервного фонду включаються до звіту про виконання селищного бюджету.

Стаття 5.3.9.

Контроль за виконанням бюджету здійснює селищна рада.

Контроль за використанням коштів селищного бюджету відповідними підприємствами, організаціями і установами здійснює виконавчий комітет.

Глава 5.4. Цільові і валютні фонди.

Стаття 5.4.1.

Селищна рада може утворювати цільові і валютні фонди та визначати порядок використання коштів цих фондів у відповідності до законодавства.

Порядок формування та використання коштів цільових і валютних фондів визначається відповідними положеннями, які затверджуються рішенням селищної ради.

Стаття 5.4.2.

До цільових фондів можуть за рішенням селищної ради включатися:

- добровільні внески і пожертви фізичних і юридичних осіб;
- інші надходження.

Стаття 5.4.3.

До валютних фондів можуть за рішенням селищної ради включатися:

- добровільні і благодійні внески і пожертви фізичних і юридичних осіб в іноземній валюті та іноземними цінними паперами;
- відрахування від прибутків в іноземній валюті підприємств, організацій та установ, що перебувають у комунальній власності селища.

Стаття 5.4.4.

Кошти цільових фондів перебувають на окремих банківських рахунках і не

можуть бути вилучені. Вони використовуються селищним головою у порядку, визначеному селищною радою.

Кошти валютних фондів використовуються виключно за рішенням селищної ради.

РОЗДІЛ VI.

ГАРАНТІЇ СЕЛИЩНОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 6.1. Відповідальність органів і посадових осіб селищного самоврядування перед територіальною громадою.

Стаття 6.1.1.

Органи та посадові особи селищного самоврядування є відповідальними, підконтрольними та підзвітними перед селищною громадою про результати своєї роботи і надають жителям селища необхідну інформацію.

Стаття 6.1.2.

Жителі селища мають право на отримання достовірної інформації щодо діяльності органів і посадових осіб селищного самоврядування, яка може включати відомості про:

- структуру та чисельний склад органів селищного самоврядування;
- компетенцію органів і посадових осіб селищного самоврядування;
- призначення та звільнення посадових осіб органів селищного самоврядування;
- зміст актів та інших документів, що приймаються в системі селищного самоврядування;
- поточну діяльність та плани роботи органів і посадових осіб селищного самоврядування;
- позицію цих органів і посадових осіб з найважливіших питань життя селища.
- іншу інформацію, згідно чинного законодавства. Порядок та періодичність надання цієї інформації, способи її оприлюднення визначаються селищною радою та селищним головою .

Стаття 6.1.3.

Всі посадові особи селищного самоврядування повинні щотижня проводити прийом жителів селища з особистих питань.

Стаття 6.1.4.

Всі органи і посадові особи селищного самоврядування зобов'язані спри-

яти забезпеченню додержання прав, законних інтересів об'єднань громадян, легалізованих згідно чинного законодавства.

Глава 6.2. Відповідальність органів і посадових осіб селищного самоврядування перед державою, юридичними та фізичними особами.

Стаття 6.2.1.

Органи і посадові особи селищного самоврядування несуть відповідальність перед державою у разі порушення ними Конституції України і діючого законодавства.

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб селищного самоврядування здійснюється згідно з законодавством.

Стаття 6.2.2.

Акти, прийняті в системі селищного самоврядування, можуть зупинятися лише з мотивів їхньої невідповідності Конституції України чи законам України у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Стаття 6.2.3.

Селищна рада, міськвиконком та його посадові особи діють лише на підставі, у межах повноважень у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, керуються у своїй діяльності Конституцією, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України.

Стаття 6.2.4.

Шкода, завдана юридичним і фізичним особам, в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів селищного самоврядування, відшкодовуються за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень або дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування - за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законодавством.

Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб селищного самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

Стаття 6.2.5.

Органи та посадові особи селищного самоврядування несуть відповідальність за виконання визначених законодавством повноважень органів виконавчої влади, в порядку встановленому законодавством.

РОЗДІЛ VII. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Статут територіальної громади прийнято _____ сесією селищної ради _____ скликання рішенням № _____ від _____ 2003 року.

Статут підлягає реєстрації в установленому законодавством порядку.

Статут є постійно діючим актом і не підлягає перезатвердженню новообраним складом селищної ради.

*Проект розроблено спільно Сіверським інститутом та
Інститутом місцевого розвитку Чернігівщини*

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ**ПОСТАНОВА****від 27 липня 1998 р. N 1150****Київ**

Про затвердження Положення про державну
реєстрацію статутів територіальних громад

Відповідно до статті 19 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» Кабінет Міністрів України *п о с т а н о в л я є*:

Затвердити Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад (додається).

Прем'єр-міністр України

В.ПУСТОВОЙТЕНКО

Інд.39

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 27 липня 1998 р. N 1150

ПОЛОЖЕННЯ

про державну реєстрацію статутів територіальних громад

Це Положення визначає умови та порядок державної реєстрації статутів територіальних громад сіл, селищ, міст (далі - реєстрація статуту).

1. Реєстрація статутів територіальних громад сіл, селищ, міст (крім Києва, Севастополя і міст обласного значення) здійснюється районними управліннями юстиції, а статутів територіальних громад міст Києва, Севастополя і міст обласного значення - відповідними міськими управліннями юстиції за заявою встановленого зразка (додаток 1).

2. Для реєстрації статуту до органу, що здійснює цю реєстрацію, разом із заявою подаються:

а) статут територіальної громади села, селища, міста (далі - статут) у двох примірниках;

б) рішення представницького органу місцевого самоврядування про затвердження статуту;

в) протокол пленарного засідання представницького органу місцевого самоврядування, на якому прийнято рішення про реєстрацію статуту;

г) документ про внесення плати за реєстрацію статуту.

Документи, що подаються для реєстрації статуту, мають бути оформлені відповідно до вимог законодавства та цього Положення.

Орган, що здійснює реєстрацію статуту, не має права вимагати від заявника подання документів, не передбачених законодавством та цим Положенням або оформлених інакше, ніж визначено у цьому Положенні.

Орган, що здійснює реєстрацію статуту, в разі потреби перевіряє відомості, які містяться в поданих документах.

3. Розмір плати за реєстрацію статуту визначається Кабінетом Міністрів України.

4. Заява про реєстрацію статуту розглядається в місячний термін.

5. За результатами розгляду заяви приймається рішення про реєстрацію статуту або відмову в його реєстрації.

6. У разі прийняття рішення про реєстрацію статуту видається свідоцтво про державну реєстрацію статуту територіальної громади встановленого зразка (додаток 2).

Відомості про це вносяться до реєстру статутів територіальних громад (далі - реєстр), який ведеться органом, що здійснює реєстрацію статутів, за встановленою формою (додаток 3).

Відомості про реєстрацію статуту орган, що її здійснив, в десятиденний термін подає відповідному органу державної статистики.

7. Підставою для відмови в реєстрації статуту може бути його невідповідність Конституції та законам України.

Орган, що здійснює реєстрацію статуту, надсилає заявникові рішення про відмову в його реєстрації не пізніше п'ятиденного терміну після його прийняття.

8. Рішення про відмову в реєстрації статуту може бути оскаржено в судовому порядку.

9. Скасування реєстрації статуту здійснюється органом, що його зареєстрував:

а) у разі подання письмової заяви про це сільського, селищного, міського голови за наявності відповідного рішення представницького органу місцевого самоврядування;

б) на підставі рішення суду.

Скасування реєстрації статуту здійснюється шляхом виключення його з реєстру, про що в десятиденний термін повідомляється представницький орган місцевого самоврядування та відповідний орган державної статистики.

10. Про внесення змін до статуту сільський, селищний, міський голова у п'ятиденний термін повідомляє орган, що здійснив реєстрацію статуту.

Реєстрація змін до статуту здійснюється в порядку, передбаченому для реєстрації статуту.

11. У разі втрати свідоцтва про державну реєстрацію статуту територіальної громади для видачі дублікату свідоцтва до органу реєстрації статутів подаються:

а) заява про видачу дублікату, підписана сільським, селищним, міським головою;

б) рішення представницького органу місцевого самоврядування про звернення до органу, що здійснив реєстрацію статуту, щодо видачі дублікату свідоцтва;

в) підтвердження опублікування в засобах масової інформації оголошення про втрату свідоцтва;

г) документ про внесення плати за видачу дублікату свідоцтва.

Додаток 1
до Положення про державну реєстрацію
статутів територіальних громад

Начальнику _____
(найменування управління юстиції, що
здійснює реєстрацію, прізвище та ініціали)

ЗАЯВА *

_____ (найменування представницького органу місцевого самоврядування)

_____ подає на державну реєстрацію статут територіальної громади

_____ (найменування села, селища, міста)

Статут затверджено _____
(число, місяць, рік, найменування

_____ представницького органу місцевого самоврядування)

Голова _____ (сільський, селищний, міський) _____ (підпис)

* Заява оформлюється на бланку сільської, селищної, міської ради із зазначенням відповідних вихідних реквізитів

Додаток 2

до Положення про державну реєстрацію
статутів територіальних громад

_____
(найменування органу, що здійснює
державну реєстрацію)

СВІДОЦТВО N _____

Видане _____
(найменування представницького органу місцевого |

самоврядування)

про державну реєстрацію статуту територіальної громади _____
(відомості,

що вносяться до реєстру статутів територіальних громад)

_____
(посада, прізвище та ініціали посадової
особи, що здійснює реєстрацію)

_____
(підпис)

МП
«__» _____ 199_ р.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА ВІД 25 ТРАВНЯ 1998 Р. N 738 КИЇВ

Про розміри плати за реєстрацію асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування, статутів територіальних громад

Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Установити такі розміри плати:

за реєстрацію асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування - 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за реєстрацію статутів територіальних громад - 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за видачу дублікатів свідоцтв про реєстрацію асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та реєстрацію статутів територіальних громад - 50 відсотків суми встановленої плати.

2. Кошти, одержані за реєстрацію асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування, а також за реєстрацію статутів територіальних громад у розмірі 50 відсотків зараховуються до державного бюджету. Решта коштів зараховується на відповідний рахунок органу державної реєстрації.

Прем'єр-міністр України

В.ПУСТОВОЙТЕНКО

Інд.39

Науково-популярне видання

**Місцеве самоврядування
та статутне право в Україні**
збірка матеріалів

Укладачі: Бойко В.М. – директор ЦППК ЧОДА, кандидат історичних наук;
Кухарук О.В. – заступник директора Чернігівського інституту Міжре-
гіональної академії управління персоналом, кандидат історичних наук.

Технічний редактор Бойко В.М.
Художник Клименок О.М.

Здано до набору 07.04.03 р. Підписано до друку 30.04.03 р.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman. Формат видання 60x84/16. Папір оф-
сетний. Умовн. друк. відбіт. 9,00. Умовн. фарб. відб. 9,00. Обл.вид.арк. 9,74. Тираж 600
прим. Вид. № 8

ISBN 966-533-208-2

Комунальне підприємство “Видавництво “Чернігівські обереги”
м. Чернігів, вул. Белінського,11.

ТОВ ВКП “АСПЕКТ” м. Ніжин, вул. Шевченка, 109-А

